

Борис Пентюк

**До священства –
через Голгофу**

Вінниця
2025

УДК 929.52(477.44)

П 25

Редактор: Вітковський Вадим Миколайович, голова
Вінницької обласної організації Національної спілки
письменників України

Пентюк Б.М. До священства – через Голгофу: історія
роду [ред. Вітковський В.М.]. –
Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2025. – 212 с.

У книзі висвітлено особливості життя і становлення господаря з нащадків козаків, вплив пращурів на формування народних традицій та православного віросповідання в родині священника Федота Пентюка. Використані архівні та сімейні документи, спогади членів роду. Особлива увага приділена становленню священства через особисту Голгофу – несення Хреста у важкий період голодомору та репресій в Україні.

Показовим є продовження традицій священства в онуках та правнуках отця Федота, життя якого стало прикладом родинних відносин та віросповідання нащадків, що стало стимулом для вивчення духовного життя краю.

Запропоновані матеріали мають духовне та культурно-красназавче спрямування, можуть бути використані при вивченні особливостей безперервності священнослужінь в скрутні періоди для Церкви та конкретного роду, в духовній освіті, при написанні науково-дослідних робіт.

ISBN 978-617-7237-90-6

© Пентюк Б.М., 2025

© ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2025

Зміст

Передмова	4
1. Сімейне вогнище.....	8
1.1. Нашадок козацького роду.....	11
1.2. Шляхетний рід дружини	31
1.3. Сім'я – коли усі разом.....	38
1.4. У вирі нової доби.....	47
2. Вибраний Богом для духовного саду	74
2.1. Духовні митарства	74
2.2. Шлях до священства	82
2.3. Рішучий крок до Голгофи	98
3. Хрест священнослужіння	111
3.1. Священство у голодні роки	111
3.2. Духовне життя і соборні служби	132
3.3. В колі рідних і парафіян.....	146
4. Плоди саду Всевишнього	157
4.1. Спілкування дітей отця Федота	157
4.2. Онук у шануванні справ пращурів	163
4.3. До Родинного Хреста	193
Подячність	208
Джерела.....	209

Дещо про автора та його книгу

Маю честь і задоволення ось уже майже чверть віку спілкуватися і співпрацювати в галузі історичного краєзнавства з дуже цікавою особистістю – отцем Борисом Пентюком. А поєднав нас його величність випадок. Під час Першої Шаргородської науково-практичної конференції (2001 р.) спочатку у програмі, а потім у збірнику матеріалів конференції я побачив дослідження, яке перекликалося з темою моєї доповіді: я про архієпископа Іоанікія, якому випало відновлювати православну єпархію на Поділлі, у Бориса Миколайовича – про Шаргородський монастир – місце осідку першого владики і центр відновленого Православ'я. Відбулося знайомство, а далі і низка спільних проектів.

Приємно було спостерігати як з кожною публікацією міцнів його дослідницький авторитет, як обростав людьми з середовища наукової еліти, з'являлися одне за одним наукові відкриття, цікаві статті, нові книги. А опублікував він більше 150 наукових праць, у тому числі сім книжкових видань: Високоєфективні машини і процеси у керамічному виробництві: монографія. Київ: «МП Леся», 2005. 240 с.; Шаргородський Свято-Миколаївський монастир. Сторінки історії та відродження. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2015. 162 с.; 3 вірою в майбутнє. Нариси церковної історії села Павлівки. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2017. 112 с.; Павлівка. Витоки духовності. Вінниця: Твори, 2019. 250 с. (Серія: Моя Вінниччина; вип. 41); Молитва в дідовому садку. Житомир: О.О. Євенок, 2020. 260 с. (Серія: «Моя Вінниччина»; вип. 57); Степан Руданський: сторінки духовності. Вінниця: «Торг. дім «Альфа і Омега», 2022. 200 с.; Славетні подолання з духовного стану: персоналії / Прокопчук В.С., Пентюк Б.М. Житомир: О.О. Євенок, 2024. 372 с.

За актуальні дослідження Борис Миколайович удостоєний наукових ступенів кандидата технічних наук та кандидата богослов'я, вченого звання доцента. До раніш отриманих медалі Академії наук УРСР з премією для молодих учених (1987), премії ЦК ЛКСМУ та УРСНТО (1986) добавились звання лауреата премій імені Михайла Стельмаха (2020), імені Степана Руданського (2021), імені Воляників-Швабінських (США, 2023), кавалера ордена Преподобного Нестора Літописця та Почесного краєзнавця України.

Якось відважився запитати, як він студент-відмінник, аспірант, кандидат технічних наук, доцент, ректор, творець 10 запатентованих винаходів раптом став священнослужителем. Відповідь була короткою: *«В роду Пентюків я не перший, хто пов'язав своє життя з священством»*... Такт не дозволив більше торкатись такого делікатного питання. Але відповідь прийшла сама. У вигляді книги про особисту Голгофу дідуся Федота Пентюка, спадкового козака, міцного господаря, людини освіченої, глибоко віруючої, який, натерпівшись від більшовицької влади з її диктатурою пролетаріату, вже в зрілі роки, у момент суспільних катаклізмів – усупільнення нажитого власною працею, насильницької колективізації, голодомору, репресій, став священником й обрав служіння Богу як засіб духовної і моральної підтримки принижених і страждених.

Я, добре ознайомлений з усіма попередніми виданнями, був вражений прочитаним рукописом ще в стадії його доопрацювання. Насамперед – використанням документальних джерел, віднайдених у результаті багаторічного пошуку. Тут дані про народження й родинне оточення з метричних і сповідальних книг, з фонду казенної палати – ревізькі казки про родинне коріння, з фонду нотаріуса – про купівлю дідусям землі, млина, церковні матеріали про висвячення диякона Федота Пентюка на священника, кримінальні справи з архіву УСБУ у Вінницькій області, збережених в родинних архівах документах і матеріалах,

що розкривають історію розгалуженого роду Пентюків. А ще – спогади, передання жителів сіл Вербка Волоська, Стіна, Олександрівка про проживання у них унікальної родини **Федота Пентюка** – нащадка козаків, **Ганни Ігнатовської** з дворян та їх восьми дітей.

Щодо змісту, то тут вдало поєднано мемуарний стиль з богословським баченням життя свого попередника, повчальними висновками про істинну віру, відданість Богу, моральну чистоту, з якою має пройти крізь усе життя кожна людина. Написане легко сприймається завдяки вдалому його структуруванню на чотири розділи, дванадцять підрозділів, кожен з яких деталізований чітко виділеними і позначеними лаконічними назвами сюжетів.

Автор поряд із сприйняттям читаного, як кажуть, розумом вдало включає в дію сприйняття душею, ввівши в канву книги кілька десятків фотоілюстрацій. Тут фотокопії окремих документів: білет про звільнення 1892 року в запас військовослужбовця Федота Пентюка, його фотографія у формі унтер-офіцера 5-ої артбригади, витяг з «Грабовецьких Гродських актів» від 1773 року про дворянство Ігнатовських, герб родини Ігнатовських-Дідиновичів, в якій Ганна Ігнатовська вже представляла дев'яте покоління дворян, з метричної книги – про одруження 1894 року в с. Вербка Волоська Федота Пентюка і Ганни Ігнатовської, архиєрейська Грамота про висвячення на священника і служіння в храмі с. Вербка Волоська, отця Дмитрія Галевича, під наставництвом якого набував досвіду священнослужіння Федот Іванович Пентюк.

А ще низка фотографій представників родового дерева Пентюків, у т.ч. двоюрідної сестри автора **Софії Закриничної** – черниці Іуліани, її сина архимандрита **Адама**, праправнучатого зятя о. Федота протоієрея **Олександра Лапка** – настоятеля храму в с. Чернятин Жмеринського благочиння. У фотоілюстраціях панорамно відображене діяльне ставлення до предків і духовне служіння самого автора книги та його сім'ї. Саме генетичний

поклик привів на стезю Божого служіння онука о. Федота **Бориса Миколайовича Пентюка**.

2008 року він був висвячений на диякона, згодом-священника. Закінчив Почаївську духовну семінарію, Київську духовну академію, виконав дисертаційне дослідження й отримав науковий ступінь кандидата богослов'я.

З 2014 року протоієрей о. Борис є настоятелем храму Собору Іоанна Предтечі у Вінниці, дружина матінка **Ірина** несе службу на кліросі, читає разом з дочкою **Вікторією** богословські часи, погляди і діяння рідних розділяють і підтримують онуки **Євген і Борис**.

І цього разу Борис Миколайович успішно продемонстрував талант науковця і носія священницького сану, знання основ богослов'я і наукового дослідження. Книга іде до свого читача і, без сумніву, спонукає і буде спонукати до роздумів про минуле і прийдешнє, про роль і місце кожного у віковичній життєвій круговерті.

***Прокопчук Віктор Степанович,**
доктор історичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
Почесний краєзнавець України.*

1. Сімейне вогнище

Тепер звеличимо славних мужів і батьків нашого роду.

[1, Сирах 44.1].

Народження людини викликає цілу низку змін: жінка через муки родів отримує радість материнства, чоловік через відчуття власної відповідальності за дружину та немовля перероджується у батька. А щоб це сталося, у батьків були свої батьки, а в останніх – свої ... Початок – точно не у день народження: щойно народжена дитина, а уже несе в собі зачатки минулих та майбутніх поколінь.

Одна із основних Заповідей Божих говорить: «Шануй батька твого і матір твою, і добре тобі буде, і довго житимеш на землі» [1]. Бо тільки шануючи своїх батьків, ти і себе шануєш, а разом з тим і не забуваєш минуле, і прагнеш в майбутнє, і твориш добре сучасне. А ще, шана до батьків, власне, створює окремі родові ланцюжки, що несуть в собі самотність суєтностей і духовностей, традицій і вірувань, втрат і здобутків, радостей і страждань, думок і мислення.

Сімейний артефакт. На столі поживклі старі сімейні документи. Що вони можуть розказати, чим збагатити нашу уяву про минуле? В них шукаєш для себе відомості про життя, звички і сподівання своїх пращурів. Для нас успішних і не дуже, для нас, сьогоднішніх освічених і продвинутих інформативно, які згодом будуть також у минулому зі своїми бажаннями, успіхами та невдачами. Усе записано в книзі Небесного, ніщо від нього не втаїться.

Документи, що їм більше двох століть, привертають до себе увагу. Це метричні книги, сповідальні відомості, ревізійні книги храмів, сімейні світлини, нотаріальні документи, тощо. Багато імен, менше подій, завжди бажання і щем побачити прізвище своїх пращурів, повідати про їх участь в житті, ставлення до дітей, близьких, розуміння Заповідей Божих. Знайоме прізвище,

знайомі імена, співставляєш дати і події, мимоволі проглядається конкретна участь дійових осіб в формуванні та продовженні родового ланцюжка.

Може виникнути запитання, а яка різниця в тому, що було і як сталося колись, коли нас ще не було? Тварини цим не переймаються, живуть, продовжують життя, народжують потомство, проте і тварини повертаються на місця проживання своїх попередників, на місця загибелі співродичів. А людина мало що живе, вона споконвіку записувала важливі історичні події, життя людей. Вона мріяла, бажала пізнати себе, причини своїх вчинків. А як краще можна цього досягнути? Минуле потрібно вивчати, і крізь знання про життя і поступки, вірування батьків і пращурів дбати про майбутнє, приймаючи, як дар сьогодення, з його різноманіттям людських відносин та особистостей. І тоді відкриється сокровенне: підсвідомо пращурами передано нащадкам свої навички, вподобання і традиції, свої вірування в Небесного Творця та Його Заповіді. Бо була і є віра в Божий Промисел Господа при усіх правителях і в різні часи, при всіх прикрошах людських відносин. Лиш би людина сьогодення була пильна і не пройшла у невіданні повз прадавніх безцінних дарів.

Серед інших документів виділяється метрична книга с. Вербка Волоська за 1894 рік про одруження **Пентюка Федота** та **Ігнатовської Анни**.

Одруження. За людським повір'ям, рід починається із одруження. 1 травня 1894 року старший писар **Федот Іванович Пентюк** із села Стіна одружується на дівиці дворянці **Анні Титівні Ігнатовській** із села Вербка Волоська [7]. Вінчалися. Таїнство вінчання здійснює молодий священник настоятель храму Успіння Пресвятої Богородиці в селі Вербка Волоська ієрей **Дмитрій Галевич**, з уст якого урочисто звучало для молодят на весь храм, на все небо, весь світ: *«Благоденственне і мирне життя, здоров'я і спасіння, достаток плодів земних, взаємну любов і згоду та в*

усьому добрий успіх подай, Господи, рабам Твоїм Федоту та Анні і збережи їх на многії літа».

Молодому виповнилося 28, молодій – 19 літ. Федот – зрілий уже чоловік, який встиг побувати в далеких краях, але повернувся до місцевості свого роду. Анна – подружжям зробила свій перший крок від батьківської господи у світ, замінила турботи батька і діда на опіку чоловіка. Не бачила світу, не пізнала ще життя.

Федот уже один, без батьків. Якби не зрілі літа, можна було б говорити, що сирота. Але не з тих, у кого ні кола, ні двора: успадкував від батька хату, наділ землі та винний промисел. Це давало невеликий дохід, але призводило до заощадження кожної копійки на необхідне. Анна ж – нащадок дворянського роду, і хоча збіднілого, але її бідність – це могло бути омріяним багатством для Федота. Майнова нерівність очевидна, але тут вона не була головною. Коли дід Миколай з тактовністю та поважністю натякнув майбутньому зятю, що їх рідня зробить весілля у Вербці, Федот сприйняв це з вдячністю, як належить повестися в його становищі.

Анна третя дитина в сім'ї. Старші – два брати. Після смерті матері у 1891 році Анна проживала зі своїм батьком **Титом Миколайовичем** та 81-річним дідом Миколаєм Ігнатовським. Авторитет діда Миколая був незаперечним. Відомо про його шляхетне виховання і постійну турботу про справи усієї родини.

Зростала не в розкошах, проте рідко в чому відчувала потребу, домашній затишок, теплота і чистота душевного батьківсько-дідусового спілкування оберігали її від жорсткостей життя. Від спадку та свого природного ества дісталася приваблива врода та покірність, що поєднувалися з тямущістю і охайністю.

Безперечно, Анна в батьківських очах – діамант, їй жадали щастя і, цілком можливо, теплилися надією приймати статного та багатого жениха. А тут – селянин Федот!? Чи не стала причиною якась прикрість? Навпаки, батько і дід Анни були розсудливими,

тому знали оманливість та ілюзорність багатства. Вони знали, що Федот полюбив Анну, і це було взаємно, а тому поважали вибір доньки. Але це не все. Щоб довірити свою перлину-доньку, вимагалось більше. І воно було у Федота – його внутрішній стержень: чесність щодо себе і щодо ближніх. Такому важко обманути або зрадити іншого та, насамперед, себе, такий не міг не дотримати слова, кидатися в виправдання, а доводив розпочату справу до завершення. Щоб пересвідчитися у цьому – вистачило року знайомств та відносин.

У Федота проявилася риса, яка була їм до вподоби – його діяльна практичність, але не така, що обмежувала світосприйняття, а, навпаки, яка була результатом глибокого мислення, зважування та відхилення того, що було не на часі.

Батько **Тит Миколайович** і дід **Миколай Олександрович** благословили одруження молодих.

І вчинили добру справу: Федот і Анна, крізь роки, виконали все, в чому присягалися при вінчанні – зберегли подружню любов, вірність і чесність, в радостях і бідах не залишили один одного аж до смерті. У них була сама чисельна сім'я із двох родів Пентюків та Ігнатовських. Господь дарував їм восьмеро дітей, яких виростили і дали шлях у життя.

Федот і Анна завжди дякували за все Богові, підкоряючись один одному в страху Божому.

1.1. Нашадок Козацького роду

На самому краю Поділля, де синє небо обіймається з порослими деревами і сон-травояускелями й повільно несе свої води ріка Русава до величного Дністра, серед зелених пагорбів і скельних монастирів, наче загубилося серед зелених пагорбів

віковічне село Стіна. Хати там стояли охайні, з мережаними віконницями, а над усім селом височіла кам'яна церква святого Миколая — стара, темна від часу, та щира серцем, бо в її стінах щонеділі зносилися до небес молитви селянських душ.

Тут, серед буяння садів, дзвінких джерел і духмяного різнотрав'я, у старій побіленій хаті 1868 року народився хлопчик — Федот, найменший у богобоязливій родині хліборобів Пентюків, які мали козацьке коріння в минулому [8].

Мала Батьківщина. Село Стіна належало до Клембівської волості Ямпільського повіту Подільської губернії (сучасне село *Стіна Томашпільської селищної громади Тульчинського району Вінницької області* — *авт.*), мало цікаві історичні події та пам'ятки. Тут виявлено чотири поселення трипільської культури. Село згадується, як поселення зі скельним монастирем, пора заснування якого сягає пори заснування Києво-Печерської лаври [24, с. 12].

Перша згадка про село датується XVI ст., коли воно належало польським дворянам і мало дві назви: Янгород і Стіна. Село знаходилося на рубежі земель з татарами, тому тут будувалися захисні споруди. В середині XVII ст. в селі був замок, його не змогли подолати польські війська 1651 року.

Фортечні мурі на сьогодні не збереглися. Сам замок був на горі з крутими схилами, яка називається Замковою. В межах фортеці козак **Степан Нечай**, небіж відомого **Данила Нечая**, збудував триверху церкву з ім'ям святителя Миколая [27, с. 746].

В храмі була своя печатка початку XIX ст. із зображенням триверхого храму з надписом «*Села Стени Никол. церк. Подол. епарх. Ямпо уез*», тобто печатка села Стіна Миколаївської церкви Ямпільського повіту Подільської єпархії, де зображений храм.

1843 року храм перебудували і зробили одноверхим, він, з незначними перебудовами пізніше, існує до нашого часу [24, с.10].

Наприкінці XVII ст. с. Стіна спорожніло. Оборонні споруди на Замковій горі втратили своє захисне значення і зруйнувалися. Протягом XVII ст. містечко перетворилося на село з навколишніми хуторами.

У селі Стіна надзвичайно багата і різноманітна рослинність. На крутосхилах і в долині велика кількість дерев та кущів. На північно-східній околиці села, неподалік від Свято-Миколаївського храму, вражає прихожих своєю красою і неповторністю «Сонна поляна». Вона розташована на площі 5 га дернової землі. На початку квітня тут цвіте реліктова сон-трава. Багато стінян і жителів навколишніх сіл відпочивають на цьому дивовижному місці з волохатими квітами і пелюстками фіолетового кольору [24, с. 6].

Замкова гора завжди зберігає свою велич, її доповнюють старий Свято-Миколаївський храм і дзвіниця. Нижче храму старий цвинтар з кам'яними хрестами різної конфігурації та розмірів. Внизу видніється село, де мило розкидані хати повздож річки Русава. В селі дивно поєднуються минуле та сучасне, вони мирно вживаються та доповнюють одне одного протягом віків.

Пентюкові садки. До нашого часу поблизу села з південного сходу, на відстані біля 3-х кілометрів, зберігся хутір, його називають «Пентюковими садками». За відомими переказами, перші представники Пентюків були із козаків, які прибули в ці краї після гонінь на козаччину в XVII-XVIII ст. Поселилися вони подалі від села, на землях захищених лісонасадженнями від вітрів і «стороннього ока» [24, с.19].

За переказами старожилів, декілька козаків разом із сім'ями та дітьми рятувалися від влади і оселилися на цій землі, де їх

важче було віднайти, і що заставило їх змінити свої козацькі прізвища.

Тут була і є криничка відкритого типу, з якої постійно витікає струмочок свіжої води. На сьогодні вона втамовує спрагу у літні дні, нагадує про минуле та людей, які її облаштували. Затишок від вітрів та наявність поблизу джерел та води сприяли вирощуванню тут городини, господарюванню та розведенню фруктових дерев.

Назва «Пентюкові садки» тісно пов'язана з родом Пентюків, прізвище яких було одним з найпоширеніших в селі. Пентюки зберегли в пам'яті багатьох поколінь історію появи прашчурів у Стіні [24, с. 6].

Нащадок **Пентюків Василь Лазарович** із Стіни згадував [24, с.9]: *«Та Одая (хутір) Пентюків ... якого там тільки не було дерева! Там і черешні, і сливи, і грушки. Рай був! Ставок, сажавка, рівчак протікає. Кринички з однієї сторони, з другої були. І мочили там прядиво, сіяли різні злаки. І там птиця зліталася - вона мала що їсти. Садили і сіяли, родило все гарно. Запрягають воли і орють собі».*

Відстань між деревами старались витримувати до 5 метрів, тогочасні дерева могли рости до 100 літ і щороку пригощали своїми плодами нащадків Пентюків. Розширення сортів допомагало щеплення, цим вмів користуватись кожен господар. Поширеними були яблука: циганка, спасівка, саблук; серед груш: дулі, лимонка, фунтовка, спасівка; зі слив: угорка, черкуші, гульки. Здавна заведено сушити усякі фрукти, а яблука і груші ще квасили. Часто роздавали дітям, які раді були отримати дарунок на Святвечір [24, с.24].

У цих садках були курені – найпростіше житло. У куренях стіни були врізані в землю, обкладені коленими полінами, а зверху настеляли балки. Тут було прохолодно літом, а зимою

стіни віддавали тепло землі. У жару і холод можна було знайти тимчасовий прихисток [24, с.20].

Родинний Хрест. Згодом Пентюки переселилися до села, але освоєну землю не залишили: насадили сад, вирощували городину та зернові культури, утримували пасіку. До цього часу збереглася знакова пам'ятка у Пентюковому садку – хрест з надписом: *«Сей хрест сооружил раб Божий Григорий Пентюк хутор которого есть»*.

На хресті вказана дата 1791, очевидно, це рік виготовлення та встановлення історичної пам'ятки на місці проживання дбайливих господарів, які залишили після себе родючі землі та особисту пам'ятку про своє земне перебування і духовні переконання.

Масивний кам'яний хрест стояв на підмурівку при в'їзді до хутора «Пентюкові садки». Його вікові надписи не змилися ані дощами, ані вітрами. І в мороз, і в спеку Родинний Хрест, як оберіг, як заявка на тривале проживання за власним укладом життя, він як зовнішній прояв душі господаря, де перше – Богу, а потім уже прохання собі та роду – упокорену, християнську, козацьку долю.

Подорожуючий міг взнати про те, чия це земля та хто тут господарює. А господарював тут Григорій Пентюк – пращур Федота Івановича Пентюка. Він трудився на землі та про церковне не забував, виготовив і встановив козацький Родинний Хрест, який більше двох століть простояв і був свідком Божих справ пращурів.

Хрест нагадує козацькі хрести, він не подібний до хрестів на старому цвинтарі біля Свято-Миколаївської церкви с. Стіна, які були встановлені на могилах початку XIX ст.

Хрест в Пентюкових садках схожий на хрести, що залишилися в історичній Буші Ямпільського повіту. З великою

вірогідністю, Федот Іванович і його пращури бували біля цих христів, адже село Стіна знаходилося через три села від села Буша. До того ж, в сусідньому з Бушею селі Петрашівка народилася його дружина Анна Титівна. В селі Дорошівка, що через річку Мурафа від Буші, проживали **Ксенія** та **Ірина** із **Блажевських**. Вони були двоюродними сестрами Анни Титівни і листувалися з нею, надсилали власні фотосвітлини.

Ще більше досліджені хрести подібні до Родинного, що збереглися на Куяльницькому козацькому цвинтарі, називаному Сотниківською січчю та знаходяться біля Одеси [34].

Цікаво, що один із найстаріших тут христів датується 1791 роком (*той же рік встановлення хреста у Пентюковому садку – авт.*). Невеликий штрих, але він ще раз підтверджує козацькі вподобання роду Пентюків, а також їх православне віросповідання.

Невідомо, чи сам Григорій Пентюк виготовив хрест для свого садка, можливо, він тільки запропонував форму козацького хреста, проте цей хрест досі поєднує чисельні сімейства потомків Пентюків, які тут були і досі проживають в селі Стіна та за його межами.

Серцем, відкритим до Бога. Народження первістка Федота було благословенням для родини, і вже в дитячі роки він радував батьків своїми інтересами до духовного життя. Допомагав у храмі: ставив свічки, прибирав, вчився грамотно читати церковні книги. Його серце було сповнене любові до Бога і ближнього.

У недільні та святкові дні Федот разом із батьками ходив до місцевого Свято-Миколаївського храму на Замковій горі. Сюди ходили його дід і прадід, які були поховані поряд з церквою на старому цвинтарі. Тут вперше малий Федот причащався Дарами Господніми, відчув радість храмової молитви і Його присутність на величній Євхаристії. Високі Царські врата з чисельними іконами звертали думки до Небесного, до припливу радості від

баченого і почутого. Зворушливе кадіння храму, запах ладану створювали атмосферу Небесного дійства із присутністю Господа у «Святая святих».

Погляд тільки вперед, адже позаду, на протилежній від вітваря стіні, зображена картина із страшним вогненним змієм, який жалить грішників у пеклі за їх гріхи. Гріховні справи та непослух батькам погрозово діяли на християнську душу малого Федота. З дитинства він шукав захисту в Бога та молитвах до Нього. Завжди опорою були батько і мати, які одними із перших на сімейних молитвах говорили про заповіді Господа, про покаяння та Царство Небесне. Особливо переймався молитвами батько Іван, молитви вечірні були заспокоєнням для нього, адже промисел виноробства, що ним він займався, і, особливо, його реалізація мали різні спокуси для односельчан, які надмірно захоплювалися вживанням спиртного, «заливали» свої проблеми міцними напоями, що ставало причиною багатьох непорозумінь.

Ось так, серед дністровських скель, ароматів полину й ладану, і зростав Федот Пентюк. Його серце було ніби лампадка, що не гасне – бо палала любов'ю до Бога й до світу.

«Світ, що дихав парою». Дитинство Федота – це гори, півсела садків, глина під нігтями і запах квітів. Але то був цілий світ, сповнений таємниць. Першим підручником життя стала сама природа: коли жаба кричить – на дощ, коли вуж виповзає – до місяця, а коли мурахи піднімають купол мурашника – значить буде зима люта. Він знав, що в серці кожної квітки – порядок, і кожна жилка листка веде до чогось головного.

Та справжнім потрясінням став приїзд першої молотарки на пару та гул першої механізованої олійні **Оксентія Пентюка**, що була на правому схилі до річки Русави, в напрямку до Клембівки. Вона гуркотіла, як самі небеса, двигун «Тріумф» димів і шипів, наче гнівний дракон, на всю округу. З широко відкритими очима годинами стояв біля неї. Не боявся, здавалося, що дивився на сакральну тайну, в саме серце майбутньої епохи.

Сільські передання відзначали, що Оксентій взяв шлюб із дочкою одного із заможних людей. Багатий тесть купив обладнання для механізованої олійні із гучним двигуном «Тріумф». Цей двигун був першим в селі, працював від детонації. На головці циліндра була змінна куля. Цю кулю нагрівали «до червоного», встановлювали на циліндр і вручну заводили двигуна. Двигун встановлювався на дерев'яній рамі, мав маховик 150 кг. Роботу двигуна було чути до сусіднього села Клембівка.

В олійні його зачаровували загадкові механізми розчавлювання, підсмаження зерен і вичавлювання з них олії. Все приводилося в рух довгими пасами від валу, що обертався під стелею. «То – поршень», – пояснив родич, який умів читати і мав перший на селі годинник із секундною стрілкою. «Той кран – як клапан. Вони все вирішують в цьому механізмі».

Висока будівля з чисельними загадковими механізмами приваблювали молодого Федота. Тут завжди було людно, можна було почути різні перекази про різні події в селі та життя односельчан. Не лякала нова епоха, проте не розумів, чому дід хрестився, коли говорив про «той шумський завод». Він вірив, що млин на воді – це мрія для мельника, але механічний млин – це його нова строфа.

Біля Родинного Хреста. Уже в зрілому віці Федот не один раз ходив на хітір Пентюків до Родинного Хреста. Молився за прашурів, просив у Всевишнього доброї долі. Що він думав, дивлячись на хрест свого прашура? Що він відчував, коли рукою доторкався до його холодних граней? Цілував, притулявся, намагався у такий спосіб віддати шану та увібрати в себе силу хреста, частинку Того, Хто був на ньому розіп'ятий. Не вірив, а знав, що хрест допомагає, особливо в хвилини відчаю, коли вже, здавалося б, край і далше – немає нічого. Родинний Хрест нагадував, що його Федота лихо – це все порожні марноти. Постійно переймався тим, а чи гідно несе свій хрест, що йому

визначив Господь?! Чи втримається під ним ?! А чи зможе передати хрест служіння і віри в Бога своїм рідним і близьким, щоб в кінці шляху знайшлися охочі себе розіпнути на ньому ради Божих справ?!

Не знав Федот відповідей і не прагнув їх знайти, скоріш сумнівався у собі і просив допомоги та милосердя. Перед Родинним Хрестом не міг бути не відвертим перед Господом і собою.

Повертаючись у село, Федот ще довго дорогою відчував теплоту своєї сповіді перед хрестом та минулим. Був вдячним своєму прадіду Григорію Пентюку, що той учинив таку добру справу.

Від Пентюкових садків до центру села Стіна та місцини Пентюківка близько 3 верст, від Пентюківки до храму Свято-Миколаївського храму і старого козацького цвинтаря біля нього більше версти шляху повздож одвічної річки Русава. Тут, на Замковій горі, біля храму, стоять, лежать кам'яні хрести. Неподалік старий цвинтар з великою кількістю хрестів різної форми. Отож, основні шляхи Пентюків, які проживали в селі Стіна, пролягали в одному напрямку – до своїх земельних наділів і «Пентюкових садків», а в іншому – до храму і місця поховання своїх предків.

Є згадки про проживання Пентюків у с. Стіна та їх опікунство Свято-Миколаївським храмом в ревізії церкви від 3.01.1784 року. В ній детально описано стан будівель храму, його оздоблення і наявність богослужбової літератури. Даний документ підписали: священник **Євстафій Ченкаловський** і чотири авторитетних стінянини із 30 присутніх парафіян. Серед цих підписантів двоє з прізвищем **Пентюк**. Один із них 80-літній **Василь «Пинтюк»** – прапрадід Федота Пентюка, інший **Іван «Пинтяк»** мав 50 років, був із рідні Пентюків (*переклад зроблено із старопольської мови, при написанні ревізії допущені певні неточності в написанні голосних – авт.*).

Не менш цікавим є походження родин Пентюків у Стіні та їх відносини у минулому.

До глибин пращурів. Родини Пентюків проживали переважно в селі Стіна, коріння відомих теперішніх їх нащадків знаходилося у цьому та навколишніх селах. З минулих пращурів Федота Івановича Пентюка відомо не менше шести поколінь [26 .с. 10-16].

Його батько **Іван Кирилович Пентюк** був «огородником», який мав близько 4 гектарів землі, заробляв на життя ремеслом, зокрема, виготовленням спиртних напоїв. Проживав він у центрі села Стіна, біля мосту, ця місцина до нашого часу зберегла назву «Пентюківка». Тут поряд проживали поряд кілька родин нащадків з родини Пентюків.

Іван Кирилович народився в с. Стіна 10 серпня 1830 р. 3 дружиною **Євгенією Герасимівною**, яка народилася 1833 р., мали окрім **Федота** сина **Саву** 1851 р. народження, який помер у віці двох років; дочку **Агафію** 1856 р. народження, яка одружилася і жила з чоловіком у сусідньому селі Яланець. звідки була родом її мама Євгенія. В Яланці була чисельна рідня по мамі, а згодом і Агафії.

Після смерті батька Івана у вересні 1890 р., Федот став основним його спадкоємцем, адже мама Євгенія померла раніше від батька.

Дід Кирило Прокопович Пентюк народився 1801 р., вступив у шлюб з **Мотрею Феодосіївною** із **Павлишиних** 1803 р.н., від якої, окрім Івана мав сина **Олександра**; дочок: **Марію** 09.03.1823 р.н., **Євдокію** 01.03.1838 р.н., **Надію** 17.09.1840 р.н. і **Дарку** 1844 р.н. Помер Кирило 1847 р. у віці 46 років, залишив дружину Мотрю з трьома неповнолітніми дочками. Важко було дружині Мотрі рости менших, старші уже самі заробляли на хліб.

Прадід **Прокіп Васильович Пентюк** народився 1762 р., мав дружину Ксенію Остапівну, яка народилася 1770 р., та померла 29.05.1832 р. У них, окрім Кирила, були сини: **Матвій** 09.10.1811 р.н., **Василь** 1800 р.н., який помер 06.06.1839 р. і **Афанасій** народився 1809 р., а помер 1817 р. у віці 8 років, також дочки **Фросина** 1788 р.н., **Устина** 1791 р.н., **Марія** 1793 р.н. Помер Прокіп Васильович 1813 р.

Прапрадід **Василь Пентюк** народився на початку XVIII ст., першим прибув до села Стіна. Неподалік села, серед лісу, зробив вирубку біля струмка, згодом з синами викопав ставок, посадив садок, вирощував городину та зернові культури, став господарувати на своїй землі, а проживав у центрі села, біля мосту через річку Русава. У віці 80 років Василь Пентюк підписав документи по ревізії Свято-Миколаївської церкви 1784 року, Прапрадід, окрім Прокопа, мав синів: **Григорій** (н. 1741 р. – п. 19.02.1811 р.), **Микола** (н. 1751 р.) [3,4]. Старший син Григорій успадкував батькову землю, що назвається «Пентюковими садками», і встановив на ній 1791 року пам'ятний Родинний Хрест.

Дядько **Олександр** мав сина **Федота** (відомості відсутні) і дочку **Пелагію** 1876 р.н.. 1882 року дядько купив у надворного радника Фелікса Захаровича Липинського ділянку землі 24 га 1060 кв. сажень за 500 рублів сріблом. Ця земля знаходилась в селі Ельжбитівка Ямпільського повіту, яке неподалік села Стіна. *(3 7 червня 1946 року це село має назву Калинка Томашпільської селищної громади. До нашого часу в селі Калинка є ділянка землі, яку називають в честь дядька Олександра - «Пентюкове поле» – авт.).* Федот з батьком відвідували дядька Олександра, він був розсудливим і поважним, часто пригощав племінника солодощами.

Бережи, Господи, наш рід, допоможи нести свій хрест по житті!

Серед рідні. Малий Федот рався з дітьми своїх тіток, особливо **Євдокії** та **Марії**, які проживали поряд на Пентюківці. Тут же поряд проживали **Сидір** та **Іван Пентюки**, неподалік господарював **Гунька** – зять **Семена Пентюка**. На землях Семена була двоповерхова молочарня. На першому поверсі був сепаратор, його приводили у рух два чоловіки. Так виготовляли сметану для продажу в Томашполі. Тут же був невеликий магазин для продажу сільськогосподарських товарів (згодом на землях Семена Пентюка побудували клуб – авт).

Окрім Пентюківки, нащадки Пентюків проживали на кутку «Бараново»: **Апатій, Кирило і Адам Пентюки**; на кутку «Долини»: **Петро, Гаврило і Григир Пентюки**; «На горі»: **Мирон** – брат Оксентія Пентюка. Переважна більшість Пентюків гуртувалися на Пентюківці, дбали про Пентюкові садки і Родинний Хрест у них. Це єднало їх у єдину сім'ю, завжди була можливість поспілкуватися, допомогти у важких сільськогосподарських роботах.

Федот зростав серед своєї чисельної рідні з її цікавими переданнями та справами, переймав кращі традиції та навики у господарюванні, навчався у церковно-парафіяльній школі, постійно бував на богослужіннях у Свято-Миколаївському храмі. По вечорах дома часто звучала спільна родинна молитва.

У православних родинах Пентюків була традиція: перед початком польових робіт чи важливих справ сімейство збиралося на спільну домашню молитву. Під час молитви все замовкало, в будинку ніякої говірки між дорослими та дітьми. Прекрасний звичай, можливо, і не всі вміли пояснити тоді, чому в них так робилося, але молитви перед іконою та лампадкою спонукали до встановлення в душах відповідного релігійного настрою, зібраності у думках перед важливими справами. Господар ставав на молитву, як на одну із перших необхідностей, перед виконанням господарчих справ. Подібна молитва була релігією в наочній дії, найкращим прикладом сімейного служіння Богу.

Подібні молитви були властиві в сім'ї Івана Кириловича, в них брав участь його єдиний син Федот.

Християнські свята і традиції. Шанованими в сім'ї Пентюків були християнські свята, особливо Різдво, Великдень і Трійця. На свята хату прибирали, білили, застеляли скатерками та ряднами стіл і лаву, вивішували рушники, прикрашали квітами ікони.

До Святвечора готували кутю, пекли калачі, клали сіно на стіл, а під столом на сіно ставили казанець з кутею. Батьки посилали Федота з кутею до своїх родичів, кожен із яких пригощав своєю кутею, потім давали пісні страви. На другий день Різдва Федот ходив колядувати, «колядники - це Божі діти», їх гарно приймали у кожній хаті. В селі Стіна в різних місцинах були свої традиції. На кутку Бараниха на свято Василя не щедрували, а щедрували Долини та Журавлівка. На Новий рік щедра була на Юріївці та Лугах. Так з Різдва до Водохреща проходили свята по всьому селу, Федот провідував майже всіх Пентюків у селі. Перед Великоднем до «Чистого четверга» прибирали і прикрашали хату. Пекли паски, варили узвар, фарбували крашанки і писанки, готували різні смачні страви. Біля храму на Великдень було людно, тут в кілька рядів стояли стіняни у святковому одязі зі своїми «кошиками», в яких виднілися гарні паски, різнокольорові крашанки, запалені свічки. Всі були в невидимій молитві та очікували закінчення богослужіння і освячення дарів Божих. А внизу понад річкою розкинулося село. Кожна хата чекала свого господаря для продовження свята у власній домівці.

На Трійцю зіллям уквітчували всі будівлі, також ворота і криниці. Співали «аж село розлягалось». На свята людно було у Івана Пентюка. Жив він у центрі села, виготовляв і продавав спиртові напої. Вигін біля його дому і річки Русава гудів у веселошах, гулянках і піснях, а Федот старався брати участь у святкових діях.

Особливою важливою складовою у духовному житті стінян був хрест. За їх переконаннями хрест наділений могутньою обереговою силою. До хреста зверталися у всіх випадках життя. Одні, як Пентюки, ставили хрест на своїх земельних ділянках або біля криниць. Особливий просторовий хрест був з чотирьох сторін села Стіна. Так на в'їздах у до села були поставлені хрести у вигляді кам'яних фігур з хрестами зверху. На північно-східній околиці біля повороту до Замкової гори і тепер стоїть хрест XIX ст. на високому кам'яному постаменті [24, с.27].

Із початку XIX століття біля Свято-Миколаївського храму на старому цвинтарі збереглися кам'яні хрести, їх традиційні форми дещо відрізняються від хреста у Пентюковому садку. Також хрести ставили на місцях загибелі односельчан. Поряд із тим, що ставили хрести, кожную забудову, двір і криницю обов'язково освячували.

Християнські традиції були і залишаються міцним підґрунтям культурних вподобань стінян. Вони були їх невід'ємною складовою життя. Юнак Федот Пентюк жив серед усіх цих надбань земляків, серед своєї рідні з її християнськими віруваннями і традиціями. Тут була основа його духовних вподобань і трудових навиків.

Успішні господарі. Про хазяйновитих селян роду Пентюків в селі Стіна існує кілька переказів. Зять Пентюків Гунька розказував. Батько Матвія Пентюка поїхав в Одесу за мануфактурою. Був з валкою (обозом) в с. Роздільна. Базаром бігла поліція і ловила жуліка (зłodія). Жулік тікав і кинув торбу на віз Пентюка. Кричав: «Сховай». У заїзді (постоялий двір) Пентюк подивився до торби і знайшов у ній гроші. Вирішив заборпати (сховати) гроші на ближньому цвинтарі в гріб новий (свіжу могилу). Для свого супроводу найняв Каленія із Стіни і в Роздільній заночували. Наступного дня Пентюк знайшов торбу і другою валкою поїхав з односельчанином додому.

Селяни розповідали, що згодом Пентюки купили поле в

Ельжбіївці, а ще двигун марки «Тріумф» для олійні. Спростувати або підтвердити передання немає можливості. Окремі факти купівлі землі та двигуна мали своє місце, але то інша історія. Проте тут не про факти. Щоб втекти від дійсності, людська мрія бачить дивовижні випадкові джерела статків у заможних, і при цьому позбавляє шансу, що, можливо або неодмінно, і у мене під ногами також випадково «відкриється джерело манни». Так якось легше зносини нестатки. А факти лише навіюють сум: багатство в селі – це результат наполегливої господарської праці, що видається нескінченним потоком в обробітку землі, обходженні худоби, продажу вирощеного, а ще – наймання на роботу за мізерну плату.

Насправді, в долі Федота Івановича було багато своїх подій та справ, мріяти про легкі статки не було коли. Як єдиний нащадок і надія батька Івана, він допомагав у виробництві і продажу спиртових напоїв, неодноразово був на його землях, бачив Родинного Хреста у Пентюкових садках, сповідався Господу біля нього і просив гідної долі. Біля хреста було добре і затишно, можна було попитувати води із криниці, навіть скупатися у водоймі, відпочити серед дерев або на поляні. Тут було тепле сонце, смачні яблука, груші, сливи... На землі пращурів завжди відчувався спокій і впевненість у своїх силах і можливостях.

Між гарматами й паперами. Поворотним моментом в житті Федота стало служіння в армії. Відомо, що 1889 року Федот Іванович Пентюк був прийнятий на військову службу Ямпільським повітовим повноважним по військових справах.

Згідно ополченського білета, виданого 28 листопада 1892 року управлінням 5-ої резервної артилерійської бригади, він служив у Таганрозі. Далеко від дому, але ще в межах звичного світу: православні куполи, гарячі ярмарки, крики чайок над Азовом.

В армії Федот проявив себе відповідальним та ініціативним солдатом, який спромігся освоїти спеціальність грабаря по

влаштуванню під'їздних шляхів, інших земляних споруд для військової справи, тощо. Як грамотного і надійного солдата та працівника його перевели в писарі.

Циркуляром Головного Штабу 1882 року за № 150 наказувалося, що у писаря дозволялося призначати не раніше річної вислуги у строю. Писарська посада була свого роду привілеєм, нагородою за успішну та бездоганну службу. Щоб зайняти її, потрібно *«проявити себе в загальному строю»*.

«У писарські навчання повинні бути призначені люди добре грамотні, переважно з осіб, які служили до призову конторниками, рахівниками і займалися письмоводством, доброї поведінки, цілком моральні, а головне політично благонадійні, в писарські класи вибирати людей міцного здоров'я, з добрим зором, а також тих, хто не користується пільгами за сімейним станом» [34].

Згодом Федота призначили старшим писарем, він мав особливу форму з трьома нашивками на погонах і особливий шеврон на лівій руці. Подібну форму носили також стройові унтер-офіцери артбригади.

Служба проходить успішно, серце його билося не в строю, а між полицями актів, донесень, журналів обліку техніки, кухні та амуніції. Він вів реєстри батарей, складав звіти, переписував телеграми із Санкт-Петербурга, де ще тоді не гриміло, але вже починалось тремтіння повітря від політичних подій.

Папір у війську – не менша сила, ніж гармати, бо гармату можна почути лише здалеку, а наказ зверху – потрібно виконати, без сперечань. Твердо знав, що кожен рядок, написаний його рукою, – наказ, вирок чи порятунок, подовження служби чи відпустка, нагорода чи розправа. Він вчився писати не з помилками, а з відчуттям ваги кожного слова.

Військова частина була небойовою. Хоча артилерія і велична зброя, але в ті роки всі лише готувались до справжньої

війни. Тоді в імперії було неспокійно, але він був не політик, і не служив паперові, та не заради царя – а заради порядку. На висоті отих подій його тримала тільки віра в Бога: якщо вже бути у великій машині подій, то бодай написати її історію рівно, чітко, по-людськи.

Увечері, коли гасили ліхтарі й гармати темніли в силуетах на узбережжі, переписував молитви до батьків, адже вони багато працювали, та не в листах, а в душі. Писар – тяж людина. А головний писар ще й має знати та пам'ятати більше, ніж будь-який окремих командир, бо бачить не лише сухі накази, а й подальші долі.

Індустріальні вподобання. Під час проходження служби на сході України у Федота Івановича проявились зародки індустріальних вподобань. В армії побачив перспективи індустріалізації і розвитку. Тут були великі заводи, що виготовляли машини і зброю. Все більше була затребувана спеціальність освіченого грабаря, який мав навик будівництва та облаштування доріг, як артерій сполучення між промисловими центрами та руху військових частин.

Земля мала важливе значення для забезпечення проживання в аграрній країні, але від землі небагато розбагатієш, навіть «за царя були голодні роки». На першому році військової служби Федот Іванович освоїв грабарство, але в цій роботі було багато ручної праці. Потрібна була механізація по виконанню земляних робіт. Появлялися перші зразки тракторів, іншої силової техніки зарубіжного виробництва, вони поступали також у військові частини для переміщення військового спорядження, інших робіт. Як у старшого писаря, у Федота Івановича був доступ до тогочасної інформації про передові технічні досягнення.

У сімейних архівах збереглася пам'ятна медаль «Императорского Русского Технического Общества» з «IV Электрической выставки» за 1891-1892 роки. Невідомо шлях придбання цієї медалі (знаку), але Федот Іванович завжди

цікавився новинкати техніки, згодом постійно наполягав на навчанні своїх дітей для здобуття ними нових ремесел і спеціальностей. Його син Федір закінчив Чоботарівське фабрично-заводське училище і все життя пропрацював на Могилів-Подільському машинобудівному заводі.

Індустріальний поштовх Федота Івановича став пріоритетним після військової служби, а ремесло набуло ще більшої актуалізації. Вираз «Святе діло – ремесло» набув особливого значення в його справах, а згодом і справах його дітей та внуків.

У рідному селі. Демобілізувався, без відзнак, без скарг, але з гідністю – бо за роки служіння не спотворив ні рядка, не зламав жодної солдатської долі, не спотворив свого людського сумління. 15 вересня 1892 року старший писар старшого розряду Федот Пентюк був зареєстрований Ямпільським повітовим військовим начальником.

Дома все було знайоме та рідне, окрім самого головного. За період служби не стало мами, а за нею відійшов і батько. Слава Богу, є здоров'я, є навик до роботи. Потрібно було торувати свій власний шлях.

Щось ніби підказувало. *«Храм і Господні заповіді, тут шукай істину!». Тут твої предки молилися і трудилися, тут вони шукали істини своїх вподобань, звідси вони брали краще до своїх осель і навіть земельних угідь».*

Після спілкування з рідними, пішов знайомими стежками до Свято-Миколаївського храму. Раніше до нього часто ходив з батьками, тут був у молитві та спокої. Після храму ходив на поклін до померлих на старому цвинтарі. Тут біля хрестів на могилах рідних невимушено захоплювало неочікуване почуття, немов безпосередньо спілкування з пращурами. Вони наставляли на життя, укріпляли його у святих Божих заповідях. Тут і мати, і батько, дід і пращури; всі вони поряд лежать у вічному спокої.

Тут спогади самотнього Федота йшли від душі у прекрасне дитинство та юність, про спільну роботу у колі родини, молитву дома і в храмі. Сліз не було, а були прекрасні почуття щему, бажання своїм предкам Царства Небесного. Тут зупинилося їх земне перебування, тут були останні слова про них і для них. Не всіх йому довелося проводити в інші світи, але вони тут зустрілися, було нагадування про кращі враження із минулого, що вселяло надію на краще своє майбутнє.

Не забув провідати Родинний Хрест у Пентюкових садках. Тут, біля цього хреста, він бував сам і з батьком, тут з кринички втамовував спрагу і відпочивав, неодноразово усамітнювався біля християнської реліквії своїх пращурів.

А величний Родинний Хрест немов очікував свого гостя з його проблемними думками: де шукати правду життя, з ким порадитися у справах, щоб не загубитися на довгому шляху життя? Адже вся відповідальність тільки на собі.

Холодна величавість хреста спонукала до зосередження і роздумів. Тут просив у Господа допомоги на влаштування свого життя, щоб хрест його долі був угодний Всевишньому, щоб було чим звітувати у Царстві Небесному: *« Дай, Боже, мені добру в житті помічницю, щоб були діти, щоб бути надійною опорою для них у земному житті. Направ шляхи мої до Тебе, щоб трудився і шанував Твої справи, як це робили мої пращури: розвивали свої таланти у створенні земних благ і були жертвовними для людей і Церкви».*

Батьківське ремесло. Потрібно було з чогось розпочинати, шукати засоби для проживання. Від батька залишився невеликий наділ землі та будинок з садибою. Мізерія, з цим далеко до господаря. Потрібно ще прикупити землі, але грошей обмаль. Повна безвихідь щодо заробітку у селі. Проте післяармійський хвацький розум знайшов вихід – продовжити засноване ще при житті батька винокурництво.

Рядом на «Пентюківці» проживала рідня, зокрема, тітка Євдокія та її сім'я, адже жили двір у двір. Дружня рідня Пентюків допомогла йому облаштувати батьківський будинок, разом обробляли землю. Проте наполегливому Федоту хотілося самому стверджуватись у житті. Влаштував щось подібне до дрібної гуральні, яка знаходилася біля батьківського будинку.

Тильна частина будівлі, найбільше її приміщення слугувало для відстоювання діжок з вином, різними бражками; там же грубка з вмурованим казаном, з нього тягнулася труба крізь діжку з холодною водою – апарат для перегонки бражки, з якої випарювалася горілка. І все це доводилося робити вночі. Вдень рідко випадала можливість займатися перегонкою, потрібно було бути в лавці, що займала менше приміщення гуральні, була від дороги, куди приходили покупці, які часто тут затримувалися. Більшість таких, які хотіли погомоніти про різне, при цьому одночасно вживати такий для них жаданий напій. Федот був категоричний – шинку не бувати, але ж не міг втратити покупця, який не бажав нести додому чи деінде пляшку чи іншу посудину з горілкою, прагнув зразу ж тут, випити, «закусити рукавом» і погомоніти.

А ще Федот мав шукати сировину – те, що можна було вкинути в діжку для бродіння. Виноград, ягоди, яблука – самі найкращі продукти, але сезонні. Мав справу з зерном, цукровим буряком, картоплею...

Багато чого не знав, тому вчився у майстрів справжньої гуральні, що знаходилася за кілька сіл. Там же і брав горілку для перепродажу. Клопітка була робота, однак вона приносила дохід, що дозволив, добавивши позичені гроші, купити молодого коня і бричку, роз'їжджати ними у справах.

Якось сестра Агафія рекомендувала брату звернутися в село Вербка Волоська до дворян **Ігнатовських**, у яких були гарні сорти винограду із Молдови, можна було домовлятися про ціни та співробітництво.

Федот довго не роздумував, відвідав **Миколая Ігнатовського** і його сина Тита. Між Федотом і поважними шляхтичами з Ігнатовських зав'язалися ділові стосунки, що переросли у теплу та відверту приязнь. У Тита Миколайовича була 18-річна дочка **Анна**, яка весь час була на виду і прислугувувала при частуванні. Періодичні приїзди Федота із Стіни до Вербки Волоської стали регулярними. Все стало очевидним: Федот та Анна стали перед стяганням великої радості – таємниці подружнього життя.

1.2. Шляхетний рід дружини

Дружина Федота Івановича Пентюка – Анна Титівна із шляхетного роду Ігнатовських, народилася у Петрашівці, проживала у Вербці Волошській Ямпільського повіту.

Рід Ігнатовських. В деяких документах роду Ігнатовських згадується прізвище як **Гнатовські**; у чотирьох поколіннях: **Стефан**, його син **Василь-Михайло**, далі **Адам-Мартин** і **Василь** мали додаткове прізвище з добавкою Дидіковичі, а всі наступні Ігнатовські з цим додатковим прізвищем уже не згадувалися [7].

Рід мав походження із Польщі. До середини XVII ст. вони проживали в Белзькому воєводстві, населений пункт Ігнатовець (Ігнати). Друга половина XVII – середина XVIII ст. – в Свінній Летичівського повіту, друга половина XVIII ст. – в Браїлівці, Маслоборах, Кружелівці Ушицького повіту. З початку XIX ст.

переважна більшість цього і споріднених родів Ігнатовських проживали в Ямпільському повіті Подільської губернії в селах: Вербка Волоська (Вербка), Леонівка, Марківка, Мар'янівка, М'ястківка (Городківка), Шмідтово (Долинка), Шляхетна, Петранівка, Кастанівка, які географічно розташовані близько від села Вербка, а деякі ввійшли складовою частиною до нього *(в наш час село Вербка Городківської сільської громади Тульчинського району Вінницької області – авт.)* [19].

Дворянська родина Ігнатовських належала до герба «Новина» (Войня, Златоголеньчик, Завиша) – в голубому (зустрічається червоному) полі човен (nawa, navis), або, за поясненнями інших, ручка від котла, кольору білого, згином вниз, з увіткненим в середину її срібним з золотою рукояткою мечем (зустрічається з хрестом); над шоломом і короною, зігнута в коліні нога в латах і зі шпорою, ступнею, зверненою вліво.

Анна Титівна була у дев'ятому поколінні із роду Ігнатовських, які представлені у дворянській книзі «Ігнатович-Дидікович» [7].

Першим із відомих її предків був **Степан Ігнатович-Дидікович**, який проживав у XVII ст. в Белзькому воєводстві Речі Посполитої. Відомо, що Степан мав сина з подвійним іменем **Василь-Михайло** (прямий предок Анни Титівни), який 1636 р. подарував дворянам **Старжинським** частину спадкового маєтку с. Ігнатовець (ще називалося с. Ігнати або Ігнат'є) Белзького воєводства. По нез'ясованих причинах Старжинські 1736 р. віддавали Ігнатовським частину того ж села Ігнатовець.

Василь-Михайло мав сина **Адама-Мартіна** (прямий предок Анни Титівни), який проживав в с. Свинна Летичівського повіту Подільського воєводства. 06.06.1671 р. Адам-Мартін від польського короля **Михайла-Болеслава Корибут-Вишневецького** отримав чин Летичівського військового *(військовий забезпечував громадський спокій на ввіреній йому території-авт.)* [15].

Цей король був на Польсько-Литовському престолі з 1669 по 1673 рр. Він перший з кінця XIV століття, який мав істотні українські корені, також першим на польському троні уродженцем території України. Помер король Михайло-Болеслав Корибут-Вишневецький від виразки шлунку під час чергового візиту до війська.

Важкі часи дісталися пращуру Адаму-Мартину з Ігнатовських. Близько року був на відповідальній військовій посаді у Летичівському повіті з його важливим стратегічним оборонним значенням для Поділля. До цього повіту входили Летичівська (побудована 1598 року) і Меджибіжська фортеці. Доля розпорядилася по своєму. Згідно Бучачського договору від 18.10.1672р., Подільське і Брацлавське воєводства відходили Османській імперії. Певний час на Поділлі господарювали іновірці-турки.

Переклад із старопольської дозволяє частково заглибитися у минуле нащадків, ствердитися у достовірності та глибині роду Ігнатовських, які брали участь у захисті Подільського краю від нападів ворогів, проте це матеріал інших досліджень.

У Адама-Мартіна був син **Василь** (прямий предок Анни Титівни), який проживав у селі Свинна.

У Василя народилися сини **Йосип**, **Михайло** (прапрадід Анни Титівни), **Іван**. Михайло та Йосип до 1773 року проживали в селі Свинна. Тоді ж вони продали частину села Ігнатовець в Бельзькому воєводстві дворянину Івану-Олександру Белзецькому.

Три покоління Ігнатовських проживали в селі Свинна Летичівського повіту. Спроби віднайти село Свинну в Летичівському районі не мали успіху. Місцеві краєзнавці запропонували версію, що це село Свічна у Летичівському районі. Обґрунтовували вказане подібним правописом букв «Н» та «Ч», а також близьким читанням букв «Е», «І» та «И»

українською та російською мовами. Село Свічна Летичівської селищної територіальної громади Хмельницького району Хмельницької області знаходиться на річці Південний Буг, там дійсно був панич, який мав землі та будинок. В радянську пору будинок розібрали і побудували школу, що з часом зруйнувалася. Прізвище пана забулося [27, с. 409].

Згідно нових досліджень встановлено, що село Свинна Ярмолинецького району знаходилося на річці Вовк.

1945 року перейменоване в село Лугове і належить до Розсошанської сільської територіальної громади Хмельницького району Хмельницької області, розташоване на відстані 12 км від Хмельницького.

Відомо, що 1872 р. до приходу села Свинна були приєднані села Колибань та Івашківці, які 1893 р. знову стали самостійними [27, с. 416, 410]. Ці села не перейменовувалися і знаходяться поруч із Луговим, що стало підтвердженням існування села Свинна до середини ХХ ст.

На південно-західній околиці села знаходиться «Лугівський парк» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення. Парк закладений у кінці ХІХ ст. на рівнинному рельєфі панамі Комницькими. Немає підстав вважати, що Ігнатовські мали до цього парку відношення. Іншої інформації про перебування Ігнатовських у Свинній не знайдено, пройшло більше двохсот років.

Невідомо народження прапрадіда Михайла Васильовича Ігнатовського, помер він 21.04.1781 р.. Мав дружину Ельжбету (Єлизавету), з якою нажив синів **Станіслава, Якова, Мартіна і Олександра** (прадід Анни Титівни). В кінці ХVІІІ ст. Михайло проживав з сім'єю в Ушицькому повіті Подільського воєводства Речі Посполитої.

Олександр Ігнатовський народився 01.06.1763р., мав дружину Маріанну з Тарновських, синів: **Гжеся** (Миколай – дід

Анни Титівни), Якова, і Антона (Апполона). Проживав разом з сім'єю в с. Браїловка Ушицького повіту Подільської губернії.

Дід Миколай народився 17.11.1810 р., в дитинстві проживав у с. Мар'янівка Ольгопільського повіту, з 50-х років XIX ст. зі своєю сім'єю в с. Джугастра, а з 70-х років XIX ст. – в с. Шляхетна того ж повіту. Помер у віці понад 90 років. Мав дружину Маріану з Могильницьких, синів **Івана** і **Тита** (батько Анни Титівни), дочку **Олександру**, яка народилася 1851 р., вступила в шлюб 13.05.1879 р. з Лукою Левицьким і проживала на дідизні Ігнатовських у Вербці Волоській [10].

Батько Тит в 60-х роках XIX ст. жив зі своїм батьком Миколаєм в с. Джугастра, з 70-х років – в с. Шляхетна. Мав дружину Марію Матвіївну, яка народилася 1845 р. і померла 07.05.1891 р.. В сім'ї були сини: **Аверкій** проживав у с. Хуторах Качківських, неподалік від Вербки Волоської, **Никифор** 1860 р. народження, який одружився 1882 р. на дівці Пелагеї, **Тимофій**, **Федір** і **Володимир**, який народився 15.08.1882 р., прожив менше року, дочка **Анна**.

Батько Анни Титівни останні роки свого життя проживав з своїм батьком Миколаєм в селі Вербка Волоська, біля річечки Марківка у видолинку. Батько Тит купив землю сину Аверкійові на Хуторах Качківських, а на дідизні у Вербці – синам Никифору і Тимофію; Федору – купив на хуторі поблизу Ананієва Херсонської губернії, який назвав Ігнатівці.

На дідизні поряд з Миколою Ігнатовським і його синами Титом, Никифором і Туньком (Тимофій) проживала його сестра **Олександра**. Мала синів: Михайла і Тунька (Тимофій) Левицьких.

З кінця XVIII ст. більшість із дворян Ігнатовських переселилася на східне Поділля, тодішню Брацлавщину.

Віросповідання. До 70-х років XIX ст. майже всі Ігнатовські, за винятком тих, які з кінця 90-х років XVIII ст.

мешкали в Херсонській губернії, були римо-католиками. З 70-х років XIX ст. деякі Ігнатовські перейшли у Православ'я, а частина з них, як і раніше, залишилися римо-католиками.

Останні були прихожанами М'ястковецького (Городківського) костелу, а православні, які проживали в с. Леонівка, с. Джугастра, відвідували церкву в с. Джугастра Ольгопільського повіту Подільської губернії; хто проживав у с. Петранівка, с. Шляхетна, с. Шуми і с. Кастанівка – ходили до церкви в с. Вербка Волоська того ж повіту. Всі ці села знаходилися поруч одне з одним. Дід Анни Титівни Гжесь прийняв Православ'я з новим іменем Миколай, і в подальшому його нащадки були православного віросповідання.

Привілеї гонорового походження. Дід Миколай Ігнатовський переймався підтвердженням шляхетського походження роду, постійно вів листування з Дворянським зібранням. Адже статус дворянства надавав значні привілеї носіям цього титула. Шляхта звільнялася від усіх податків і повинностей, від тілесних покарань, могла займатися будь-яким видом діяльності, мала монопольне право володіння населеними маєтками.

Шляхта володіла імунітетом: мала власність, звільнялася від деяких повинностей, мала судову владу над селянами. Вона сильно переймалася корпоративним духом, почуттям станової солідарності і енергійно відстоювала свої станові інтереси, що часто перебували в суперечності з інтересами інших станів.

Існували закони, що регламентували носіння одягу, прості люди не мали права одягатися як благородні люди. Особливо яскраво це простежувалося на прикрасах: так, міщани мали право носити тільки один перстень, а шляхтич – скільки завгодно.

Народився з хорошим родоводом, у тебе чудові батьки, твої предки зробили багато для того, щоб ти міг ними пишатися, але

що зробиш ти для того, щоб твої спадкоємці могли так само пишатися своїм прізвиськом?

1831 р. польська шляхта, що не оформила доказів, передбачених Жалуваною грамотою, була записана в одnodворці або «громадяни». 3 липня 1845 р. «Правила про повернення дворянського стану в одnodворці» були поширені на осіб колишньої польської шляхти.

Придушення польського повстання 1863 року супроводжувалося введенням нових обмежень в правилах підтвердження дворянства. Указ від 10 грудня 1865 року забороняв «полякам», тобто католикам, купувати маєтки. Указом від 19 січня 1866 року всі шляхтичі, які не довели свого дворянства, записувалися селянами або міщанами. Стани одnodворців і громадян були скасовані після указу від 19 лютого 1868 р., одnodворці були прирівняні до селян, а громадянам давався рік, щоб зробити вибір, між селянським і міщанським станами. Очевидно, така ж участь спіткала шляхтичів Ігнатовських, які не мали багато землі, а їх заслуги були більше у військових здобутках предків.

Після перевороту 1917 року всі більш-менш багаті роди шляхти виїхали в Польщу або інші країни. На Поділлі залишилася лише «дрібна шляхта». Потім, в роки сталінських репресій, шляхтичів, які мали землі більше 30 десятин, розкуркулили і заслали в Сибір, багатьох розстріляли. Небагаті шляхтичі перенесли цей період дещо легше [12, с. 59-72]. До них належали і брати Анни Титівни, а також її сім'я.

Стара метрика. Згідно копії метричної виписки від 1900 року місяця червня 30 дня, Анна Титівна Ігнатовська народилася 1875 року місяця лютого 3-го дня, а хрещена 6-го дня в церкві Святої Параскеви села Петрашівка Ямпільського повіту Подільської губернії.

Батьки хрещеної Анни: з села Петрашівка нащадковий дворянин Тит Миколайович Ігнатовський і законна дружина його Марія Матвіївна, обоє православного віросповідання. Хресними батьками були того ж села казенний селянин **Михайло Андрійович Сорочан і Якова Миколайовича Головацького** жінка – **Марія Григорівна**. Таїнство Хрещення звершував приходський священник **Семен Крижанівський**.

Вочевидь, короткий час батько Тит Миколайович Ігнатовський проживав у своїй дружини Марії в селі Петрашівка, де і народилася дочка Анна. Після народження дочки він переїхав до батька Миколая у Шляхетну і став там проживати.

Стареньку копію метрики народження Анни Титівни її діти ховали від сторонніх очей та навіть від своїх дітей. Більше віку про неї не знали. Адже тут мова іде про гониме радянською владою дворянське походження та дворян. В той час навіть слова «шляхетне походження» сприймалися як негативне прізвисько для людини.

Діти Федота і Анни Пентюків бажали захистити своїх дітей від небажаного розголосу, тому онуки, а особливо правнуки, до пори і часу не були інформовані про своїх пращурів.

1.3. Сім'я – коли усі разом

Молоду дружину Федот забрав до себе в село Стіна, проживали в хаті, що залишилася після смерті батьків. Бог послав дітей: 1895 року народилася дочка **Антоніна**, 1896 року – **Ангеліна**.

1 червня 1896 р. держава ввела казенну монополію на торгівлю горілкою. Спиртні напої виробляли і продавали вільно, але були обкладені акцизом. Придбав Федот і собі дозвіл – «манопольку». Сім'я приростала з кожним роком. Дохід не збільшувався. Ставало сутожно.

Якийсь єврей-торговець радів би справі, але не Федот: давно запримітив, що в сусідньому селі казенна винна лавка, вона відкриває значно більші можливості. І що ж? 1899 року він уже працює у Лопатинцях Краснянської волості Ямпільського повіту як продавець казенної винної лавки, при цьому утримує свою лавку в с.Стіна. Молодість дозволяла братися і робити. Тепер уже торгівля у двох лавках давала достатній матеріальний статок для сім'ї Пентюків.

Земельні надбання. Прийшла пора оформляти успадковану від батька землю. Звертається з відповідним проханням, як запасний старший писар із селян села Стіна Клембівської волості Ямпільського повіту Подільської губернії, продавець «казенної» винної лавки у селі Лопатинці Краснянської волості Ямпільського повіту, вносить викуп в казну у вигляді одноразового внеску за успадковану земельну ділянку з садибою в розмірі 2370 кв. сажнів на ім'я покійного батька Івана Кириловича Пентюка, який помер 10 липня 1890 року.

А також Федот Іванович надумав прикупити ще землі. 1898 року він пише прохання на ім'я Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора, генерал-ад'ютанта Драгомирова і отримує дозвіл на право придбання земельної ділянки.

Йому, запасному старшому писарю Федоту Івановичу Пентюку, надано дозвіл на право придбати нерухомість в Подільській губернії в обсягах до семидесяти п'яти десятин.

Цей дозвіл був на досить значний наділ землі, адже не всім жителям держави на той час дозволяли купувати землю в такій

кількості, особливо, полякам після повстань XIX ст. Дозвіл на купівлю землі у вказаній кількості десятин надавав можливість розширення як земельних ділянок на різних умовах, так і можливостей у веденні господарських справ, проте у ньому передбачалася прив'язка покупця до конкретного регіону.

1903 року Федот Пентюк разом з селянином Петром Григоровичем Бернацьким із села Бабчинці Ямпільського повіту купують у місцевого жителя селянина Івана Матвійовича Остронецького 25 десятин, 424 квадратних сажнів орної землі.

Покупна земля склалася із п'яти ділянок, на яких були два хліви, два будинки. Окремо на ділянці стояв будиночок, де жили орендатори. Ділянки оцінено у 5500 карбованців. 3/4 землі має належати Пентюку Федоту Івановичу, а 1/4 – Бернадському Петру Григоровичу. Купча оформлялась у нотаріуса Сергія Івановича Стригунова в містечку Атаки Бессарабської губернії.

Появилася земля, Федот Івнович заробив кошти і відчув, що досяг певного рівня у торгівлі, міг укріплюватися за рахунок збільшення її обсягів, «урвати» швидше та побільше. Але щось невідоме його зупиняло. Якась душевна важкість збільшувалася в ході того, як успішно просувалися його торгівельні справи та купівля земельних ділянок.

Федот Іванович почав все чіткіше відчувати, що землеробство – то не його. Надто часто його обтяжували роботи біля землі та в торгівельній справі. Для сім'ї та дітей, для відвідування храму часу залишалося обмаль.

Для Федота Івановича набули актуальності слова з Євангелії, почуті в церкві: п'яниці Царства Божого не наслідують. Кожен день бачив, як серед своїх покупців, які деградували від алкогольної залежності, були прояви втрати образу і подоби Божої. Для таких горілка ставала головною необхідністю життя. Вони ставали постійними покупцями – могли обіцяти все заради кварта горілки. Не маючи грошей, несли в лавку все, що було вдома, лиш би виміняти на жадану

горілку. Як часто приходили до Федота згорьовані жінки, у відчаї просили, щоб він не продавав чоловікові або сину. Але хіба можна було це дотримати: якщо не продавав одному, то замість нього приходив інший, тут не розбереш, хто купляє для себе, а хто для когось. Але саме жахливіше видовище, коли жінка упивалася, або з приниженням умовляла продати горілки... З часом Федот Іванович менше цим переймався – він же не заставляв п'янствувати, кожен сам вирішує, визначає свій вибір. В цьому шукав виправдання для себе.

Однак одного разу в душу врізалися інші слова з Євангелії – *«горе тій людині, через яку спокуса приходить...краще було б для нього, коли б повісили йому на шию млинове жорно та втопили його в безодні морській»*. Федот Іванович відчув, як холод його пройняв, а потім раптово – жар. В *«тій людині»* він відчув себе. Уже не було жодної думки на виправдання, це саме він, торгуючи горілкою, і є тим, хто спокушає до п'янства, кому може бути закрите Царство Небесне. В той момент Федот пережив настільки глибоку відразну відвертість щодо свого винного ремесла, ніби відчув удар блискавки, яка наганяла неймовірний жах. Цей страх не полишав Федота. На наступний день відчуття страху не залишило його, став дивитися на свою торгівлю горілкою ніби як зі сторони, іншими очима, в них проростала туга за себе.

Грабарство. Визріли думки про інший вид ремесла, що набув на військовій службі – грабаря. Цим поділився з дружиною, вона не заперечувала, але переймалася тим, що це веде до зміни занять, великої долі невизначеності з роботою, житлом. Проте поговорка *«Свята справа – ремесло!»* набула іншого значення, стала у сім'ї особливо актуальною.

До того ж, у 90-х р. ХХ ст. в західних губерніях було прискорене будівництво стратегічних доріг. Потрібні були терміново виконавці цих робіт, якими були спілки грабарів. Грабарями часто були землекопи із селян, що прибували із сіл на своїх конях разом з сім'ями. Працювали вони без всякої техніки. З допомогою залізної лопати, кирки і лома. Вантажили

грунт на віз або тачанку і везли на насип або у виємку, там засипали. Грабарям на день десятник відміряв земляну ділянку для облаштування.

Грабарі займалися підготовкою та укладанням доріг. Вони копали ставки, рови, насипали земляні греблі, осушували і вирівнювали луги, формували паркові зони і поляни, рекультивували парки від зайвої порослі, закладали і обкопували садки і городи, добували торф для поліпшення садової землі та тому подібне.

В артілях грабарів був особливий чоловік, який проводив гідрологічну оцінку місцевості. А вже потім досвідчена артіль грабарів правильно виконувала всі необхідні земляні роботи. Але і навіть простий грабар по цій частині був набагато досвідченішим, ніж будь-який селянин, оскільки земляні роботи їм доводилось вести на дуже різних місцевостях і ґрунтах [34].

Федот Іванович вирішує – полишає «казенну» винну лавку, а свій винний промисел продає, землю передає в оренду. Коли Федот Іванович розпродав винний промисел, то відчув, як ніби здійснив щось надзвичайне і важливе для себе, для своєї сім'ї. Все тріумфувало від вибору нової справи.

Тепер настала пора доводити, що твої армійські знання грабаря – не пусте. Але це була вже дрібниця. Одягнув мундир грабаря, завів пишну бороду і став державним службовцем (*в Одеській області ще 1932 року існувала «Спілка грабарів», яка займалася будівництвом доріг та придорожньої інфраструктури – авт.*).

25 жовтня 1902 року сім'я переїхала у село Уяринці, тут і в навколишніх селах Федот Іванович займався будівництвом доріг. Зважаючи на те, що він ще з військової служби мав підготовку по грабарству, йому доручили спочатку роботу десятника, а потім він відповідав за виконання дорожніх робіт в межах волості та Тиврівського повіту.

1908 року Федот Іванович разом з сім'єю проживають у Кирнасівці, тут господар професійно займався будівництвом доріг, тут було поповнення в сім'ї Пентюків, народилися дочки **Люда** і **Маруся**.

На сімейному фото 1908 року батько Федот Іванович з дружиною Анною серед своїх дітей. Впевнений молодий голова сімейства з розкішною бородою і немовлям на руках – це найменший його син **Федір**, поряд дочка гімназистка **Тоня (Антоніна)** у своєму білому учнівському фартусі – надія і гордість батька. Рядом з батьком старший син **Саша (Олександр)**, у білому – учениця **Ніна (Ангеліна)**, між батьком і зосередженою мамою Анною – дочка **Соня (Софія)** – майбутня вчителька.

Батько Федот не часто буває дома, весь час у роз'їздах по роботі, тому діти надзвичайно раді появі та турботливій увазі батька. А він впевнений у своїх силах, йому тільки 45 років, все життя попереду, найкращі надії на майбутнє.

Важливою подією для Федота Пентюка став період аграрних реформ в країні перед Першою світовою війною. Цей період сприяв до активної діяльності енергійних підприємливих людей, до яких належав і Федот Пентюк. Його підприємливий розум прагнув нових справ, розширення своїх матеріальних можливостей. Зароблені кошти вкладає в купівлю нових земельних угідь, їх передає в оренду

Врівноважена практичність У Федота все більше проявилася риса, що особливо припала до душі тим, хто його добре знав і спостерігав за ним у житті – це діяльна, врівноважена практичність. Вона не була сухою, технічною або обмеженою лише господарськими справами, як часто буває у людей, зосереджених виключно на матеріальному. Навпаки – ця практичність визрівала в ньому як плід глибокого мислення, як результат внутрішніх роздумів над суттю речей і тим, що справді має значення.

Його вчинки ніколи не були поспішними, а кожне рішення проходило крізь своєрідне сито – міркування, молитву, моральну оцінку. Він не зневажав дрібниці, але й не розпорошувався на них без потреби. Якщо справа вимагала часу, він давав їй час, якщо потрібно було відмовитись, він відмовлявся твердо, без зайвих жалів. І це створювало враження людини, яка діє не імпульсивно, а цілісно – у згоді з власним серцем і вищим покликанням.

Це не була вроджена риса, вона визрівала з досвідом, випробуваннями, молитвою. Його життя вчило: не все корисне – добре, і не все добре – доречне. Тому він навчався відділяти одне від одного, відкидати надмірне, не гнатися за тимчасовим. Жити, не зраджуючи совісті, діяти, не розмиваючи суті, допомагати, не принижуючи. Федотова практичність була наслідком того, що він жив з відкритим серцем та сприймав світ як дар, а не як виклик. Його рішення визрівали не зі страху, а з довіри – до Бога, до людей, до життя. І саме тому в його справах відчувалася цілісність. У ньому поєднувалися дія і думка, молитва і праця. Він умів не лише говорити правильно, а й діяти – істинно.

Нові можливості. Ближче до 1913 року, поблизу дідизни дворян Ігнатовських в селі Вербка Волоська продавали млин з будинком на річці Марківка. Федот Іванович Пентюк порадився з дружиною Анною Титівною і вирішив купити його. Потрібно було зайнятися єдиною справою в одному місці, тим більше це біля рідні його дружини. Заручається підтримкою рідних з Ігнатовських, спродує свої земельні ділянки. Всієї суми у сім'ї Пентюків не було, отже, беруть кредит. Федот Іванович разом з дружиною купують земельну ділянку з будиночком, греблею, млином з електричним приводом від мінігідроелектростанції.

Оскільки неподалік проживала рідня, дружні зустрічі були приємні та регулярні, особливо, раділи діти. Рідня Ігнатовських багато допомагала з виплатою кредитів, особливо, шурин **Аверкій Титович Ігнатовський.**

Сім'я Пентюків почала жити у власному будинку, на власній землі, мали власний млин. Були кредитні борги, тому приходилось заощаджувати на всьому, навіть на хлібові. Вільного часу було обмаль. Федот не мав спокою, все перебував в господарських клопотах. Разом з дітьми заклав новий сад біля млина. На крутосхилах біля річки посадили абрикоси та сливи.

Млин. Насправді – це був переробний комплекс, що за технічним новаційним оснащенням випереджав свій час: все було на електриці, її в селі не було ще близько 50 років. Електроенергію виробляла гідроелектростанція з турбіною системи «Куперт» – вертикального типу; потужністю – 22 сили (*кінських сили – авт.*); динамо-машиною типу «Герман» з напругою 120 вольт.

Будівля млина була 3-х поверховою, моторне відділення 2-х поверховим. В млині було: 4 вальцевих верстати систем: «Ганьже», «Бюллер» - 2 шт., «Братів Ізраїлевих»; імпортна очисна машина; 15 буратів без сита; круподерка типу «Зека»; 11 пасів для приведення в рух механізмів та інше спорядження.

Дерев'яна гребля висотою більше 6 метрів на річці Марківка забезпечувала збереження води і подачу її спеціальним каналом до турбіни електростанції.

Окремо стояли будинок для проживання, 5 складів для зберігання зерна і переробленої продукції. До млина була прокладена вузькоколія, що забезпечувала транспортування зерна і продуктів переробки.

Спочатку страшно було, але Федот Іванович віддався повністю новій стихії: з раннього ранку і до пізньої ночі пропадав у млині: вчився керувати складною електромеханікою, процесом виробництва. І оволодів – самостійно управляв складним переробним комплексом. У підлеглих мав кілька найманих чоловіків, слідкував і навчав їх, оскільки будь-яка необережність могла стати реальною причиною лиха.

Але була і нагорода – мав поряд з млином власний будинок, де проживала чисельна сім'я. В будь-який момент міг прийти до затишної сімейної оселі, приділити увагу дружині та дітям. Також в будь-який час навідатися до млина, проконтролювати роботу механізмів у млині. До того ж неподалік проживали рідні дружини з роду Ігнатовських. Це була велика розрада для дружини та дітей, від споглядання цього сил у Федота Івановича прибавлялося, тиха радість наповнювала душу.

Помалу не забарилися і результати роботи, отримав перші, небачені до цього прибутки: швидко розрахувався з боргами за купівлю млина, мав можливість отримувати те, про що нещодавно не міг і мріяти.

Небачений до цього господарський розмах та достаток вносив свої корективи в життя. І теплилася надія, що це лише початок великого нового шляху.

Проте людина планує, а Господь управляє. 1914 рік. Розпочалася війна. Скрізь запанував неспокій. Проте війську потрібен хліб. Мукомельний промисел Федота Івановича поставляв хліб для армії та фронту. Але не все вимірюється кількістю хліба і прибутків, це був тільки початок нових змін.

Будемо з надією на Ісуса Христа долати труднощі та дякувати за все. Вознесемо Йому хвалу, Сину Божому! Амінь.

1.4. У вирі нової доби

«Не збирайте собі скарбів на землі, де черв і тля точать, і де злодії підкопують і крадуть. [1, 6.19-20].

Згодом сталося лихо – революційні події. Настали непевні часи. Періодична зміна влади: денікінці, «котовці», «білі», «червоні», місцеві атамани [24, с. 12]. У кожного своє свавілля, що трималося на насиллі та страху. Мета у всіх була одна – грабувати та насолоджуватися своїм свавіллям. Такі господарі, як Федот Іванович, були першими, хто попадав під «роздачу».

А він уже примирився з тим, що могли «нагло» забрати борошно, крупи. Тому намагався не тримати запасів на складах: що змололи, те й забрали. Це якось рятувало Фетота Івановича, адже легко було грабіжникам перевірити приміщення млина і впевнитися у відсутності готового борошна або круп. Проте їсти хотілося завжди, тому йому давали можливість молоти, і він це робив, озадачуючи «нових господарів» в необхідності поставок зерна та запчастин до складних механізмів млина.

З одного боку, Федот Іванович завжди проявляв готовність трудитися і трудився, хоча часто і без будь-якого прибутку, з другого боку – зберігав себе, свою сім'ю і своє господарство від грабунку та розорення.

Ніч без дзвонів. Важке повітря погроз і диких звинувачень блукало між будинком, садом і млином. Запах ворожого шинеля, мов тінь зими в липні. Очі, що не дивляться – зиркаючи, шукають. Руки, що не вітаються, хапають та трощать. Голоси, що не промовляють ім'я, – а лише окрики.

На столі лежить Євангеліє – розгорнуте, як і душа перед Богом. Тут же слова: *«Не бійтеся тих, що тіло вбивають, душі ж не можуть знищити...»*

Заберуть. Може, ще цієї ночі. Може, за годину. Навмисне залишив двері не замкненими. Нехай не ламають. Нехай входять, бо цей дім молився і за них.

Вже поклав у кишеню хустинку – не для прощання, а щоб витерти піт, коли поведуть. Хрест мій – на грудях. Якщо зірвуть – хай буде свідком.

Не писав прощального листа. Немає слів для прощання з Богом. З Ним не розлучався. Господи, якщо ця ніч – остання, то прийми мене, як зерно, що вмерло, але дасть плід. Якщо поведуть, веди й Ти. Якщо кинуть до катівні, Сам будь моїм Покровом. І якщо мовчатиму, Ти говори замість мене...

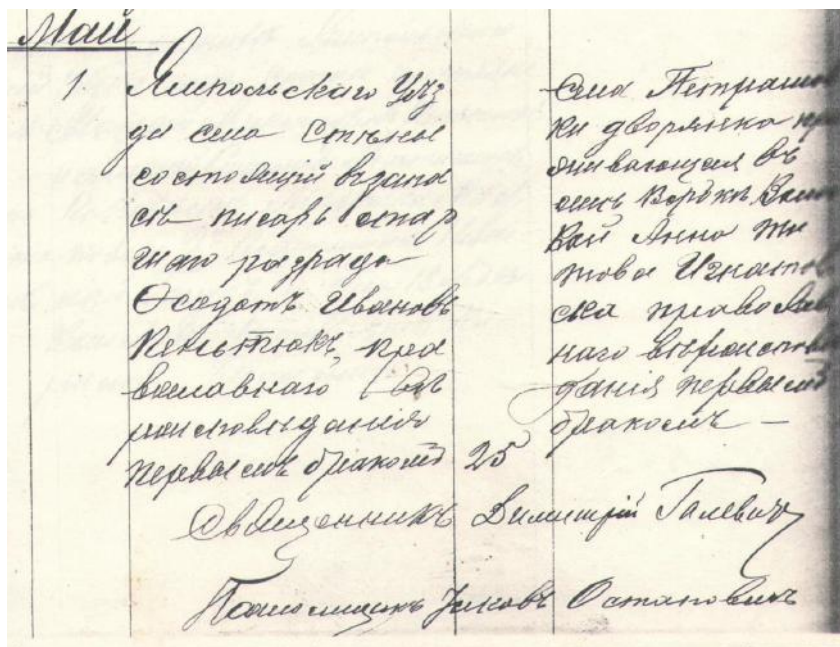
Молитва перед лицем смерті. Час зупинився не тому, що стало тихо – навпаки, світ раптом оглушив. Крики, лайка, передзвін металу – все звучало, мов удар грому просто в серце. Але глибоко всередині, там, де душа вже не належить тілу, – настала тиша.

Вели через мій садок до річки. В обличчя – вітер, що більше не був вітром, а якимось холодним духом, що прийшов супроводити. Поруч ішли інші – не бачив їхніх облич, бо не мав сили дивитися. Лише відчував: дехто тремтів, дехто мовчки шепотів. А у нього молитва – мов останній вогонь.

Не благав, не проклинав. Молитва була не про порятунок, про гідність. Про те, щоб в останню мить не злякатись не смерті, а самого себе. *«Господи, не дозволь мені зрадити Тебе тепер..., коли все Твоє вже близько».*

Стоячи біля річки, серед зарослей, дивився не в землю і воду – а в небо. Хоч його й не було видно: лише сірий туман та силует охоронця з гвинтівкою. Але бачив – небесне. Очі сльозилися не від страху – від того, що дуло зброї спрямоване на обличчя, а не на тіло. Це не була просто смерть – це було приниження людської гідності до останньої миті.

До розділу 1

Витяг із метричної книги с Вербка Волоська за 1894 рік
про одруження Пентюка Федота та Ігнатівської Анни

Село Стіна та Свято-Миколаївський храм

*Печатка храму,
початок XIX ст.*

Криничка і Родинний Хрест в Пенюкових садках

*Козацькі хрести у Буші та хрест-фігура
1852 року на в'їзді до села Стіна*

Форма та погон писаря старшого розряду 5-ої артбригади.

Медаль «IV Электрической выставки» за 1891-1892 роки.

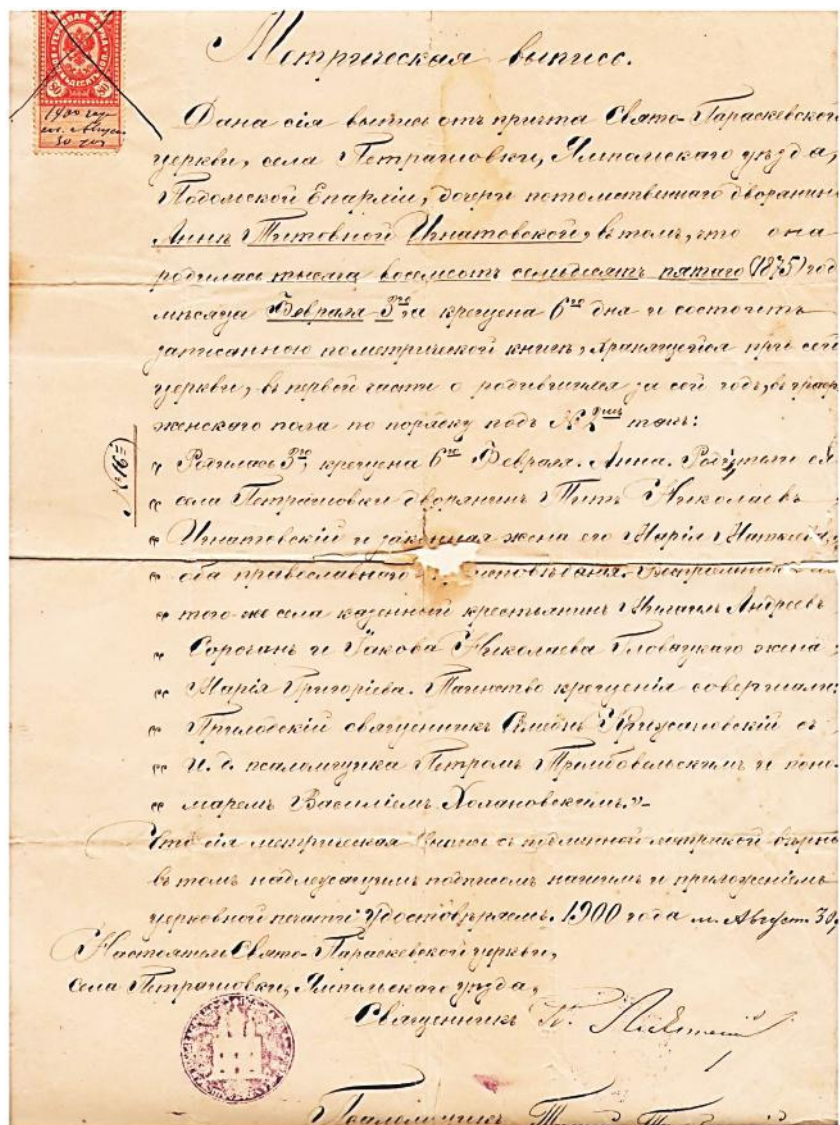
Федот Іванович Пентюк і його «Ополченський білет»

Герб роду Ігнатівських «Новина» Анна Титівна із Ігнатівських

Витяг із «Грабовецьких Гродських актів» від 1773 р.
про дворянство Ігнатівських.

Копія виписки про народження Анни Титівни Ігнатовської

Свидетельство Киевскаго, Подольскаго и
Волынскаго Генералъ-Губернатора. Задано
Запасному Старшину писарю Владимиру Ивано-
ву Пентюку, лицу русскаго происхожденія, въ
удовольствие того, что онъ имѣетъ право при-
обрѣсти недвижимое имѣніе въ Подольской
губерніи въ размѣрѣ до пятидесяти пяти де-
сятинъ. 2. Кіева. Августа 11 дня 1898 года.
Губернскій сборъ уполном. Генералъ-Губернаторъ
Генералъ-Адъютантъ Драгомировъ. (М. П.) Граждан-
ской Канцеляріи (Федотовъ) -

Витяг із рішення про дозвіл на покупку Федотом Пентюком
75 десятин землі у Подільській губернії.

Пентюку - въ размѣрѣ трехъ четвертей части, а
Беднарежскому - въ размѣрѣ остальной одной четвертой
части, собственн. ему, Остроумскому, принадлежа-
щее, благопріобрѣтенное, недвижимое имѣніе, состоя-
щее при селеніи Бабчинцахъ, Антоновскаго уѣзда,
Подольской губерніи и заключающее въ себѣ двадцатъ
пять десятинъ. Кладку четыреста двадцати че-
тырехъ квадратныхъ сажень удобной земли, собствен.

Витяг із купчої про покупку землі в с. Бабчинцах, 1903

Федот Иванович у формі грабаря,
початок XX ст

Сім'я Федота Пентюка. Зліва направо : Анна Титівна, Софія, Ангеліна, Саша, Федот Іванович, Федя, Антоніна. Кирнасівка 15.08.1908

Вальцевий млин компанії «Бюллер». Залишки греблі. 2012

Захотілося сказати вголос: «*Прощаю вас*». Але не сказав. Бо розумів: вони не почують. І, можливо, їм це не потрібно. Але Бог почув, – в останню мить, постріл не прозвучав. Останнє, що відчув, – не біль, а світло. Світло, якого не було довкола, але яке спалахнуло в грішному тілі. Світло – не як кінець, а як початок. Смерть була вироком тіла. Але не зламом душі.

Не все було спокійно і розважливо в країні. Повстанці були різних вподобань, і як вони не намагалися поводитися людяно, їхні бандитські інстинкти виривалися раз у раз назовні: не бажали вдовольнятися борошном, були впевнені, що Пентюк непомірно багатий і заховав своє золото. Так, його водили до розстрілу з вимогою видати золото. Слова вмовляння не діяли, лише розпалювали злосну лють. Тому кожного разу Федот повністю віддавався на волю Богу, промовляючи до своїх «суддів»: *«немає у мене золота, не маю чим заплатити за своє життя, значить така моя доля»*. Чи то така покірність, чи що інше, однак при гнітючій ситуації плачу дітей і страхітливості озброєних людей, розстрілу Федота Івановича у його власному садку не сталося, постріли не прозвучали. Смерть гуляла поряд, її запах витав у повітрі, але життя продовжило свій лік.

В ці моменти Федот Іванович заспокоював себе – він стояв перед смертю, а не дружина чи його діти. Чи було страшно? Не без цього, але це було недовго, а потім – якийсь спокій, відчуття, що це відбувається не з тобою, думками переносився до Родинного Хреста на хуторі Пентюкові садки, і вся дійсність ніби як розчинялася у вічності буття. З останньою молитвою звертався до Господа про Його допомогу – не собі, а сім'ї.

Правда, коли розстріл відмінили, тілом розходилося ледь помітне тремтіння і втома. А вже вдома очікували обійми дружини та дітей – ніби як і нічого не було. Але нічого безслідно не буває: на завтра – уже не було того «дорозстрільного» Федота Івановича, він змінювався, ніби як заглибився в себе, в ньому

відкрилося щось сокровенне, душевне, овіяне вічністю, що до цього було непомітне та невідчутне.

Федот Іванович став прозрівати – те, до чого він тягнувся все своє життя – бути заможним господарем, ставало нікчемним перед моментом смерті, втрачало всю свою цінність. Але це було лише початком на шляху до власної Голгофи.

Нова влада. До влади прийшли «більшовики», грабунки і вбивства стали мораллю господарювання нової влади. Не отримали бажаного результату від такого господарювання – почався голод, оголошують «військовий комунізм», «продрозверстку» – ще гірше, Відбирати легко, стимулювати до економічного розвитку на відібраному насиллям – неможливо. Вимушене послаблення впливу влади на господарників – «нова економічна політика».

При різних обставинах і змінах влади Федот Іванович завжди був у справах. Він наголошував: *«Я не розумію, як можна без якої-небудь справи бути; або голова працює, або руки, а пустопорожнього часу, щоб не було, і скуки не буде, і думки пусті ніколи в голову не полізуть»*. У нього чисельне сімейство. Згідно списків громадян сіл М'ястківської волості за 13 квітня 13 вересня 1921 року у селі Вербка Волоська проживало 9 членів родини Пентюка Федота Івановича, тобто він, дружина і семеро із восьми дітей. В нього було 18 гектарів і 1741 квадратних сажнів землі. Він вважався хліборобом, сплачував 200 карбованців податку.

На цей час донька **Ангеліна (Ніна)** уже одружилася з **Нілом Савуляком** і проживала в с. Стіна. Антоніна закінчила Ямпільську гімназію, **Софія** – учительські курси та має направлення на роботу вчителем, **Олександр** закінчив семирічку, його прийняли навчатися у Стінянській агрономпрофшколі. Молодші **Люда, Марія і Коля** навчалися у місцевій школі с. Вербка Волоська.

Все вселяло надії на майбутнє, але настали часи утисків Церкви та заможних господарів. Забирали нажите важкою працею. Важливо було вижити і не загубитися у вирі жорстоких подій.

А в цей час в країні почався голод. Під час голоду 1921 року мельник Пентюк стає дуже важливим для влади. Його можливості з виготовлення круп і борошна виручали у багатьох скрутних ситуаціях. Вербівчани без особливих втрат пройшли цей голодний страх. А у влади зустрічне запитання: чому мельник Пентюк повинен впливати на ситуацію з продовольством? Ми і самі справимся, тільки потрібно забрати його господарство. Так добра справа Федота Івановича стала причиною недобрих намірів. Влада задумала відібрати у Федота Пентюка його борошномельне виробництво.

Федот Іванович відчував, як навколо нього звужується коло можливостей: до нього все більше і більше претензій з боку влади. Причина одна – він власник млина. Проте ніхто не наважувався відкрит виступити: борошно та крупи були потрібні завжди, а млин справно працював, а тому не було жодної причини, щоб звинуватити Федота Івановича у «саботажі». Звичайно, в таких умовах доходи стали мізерними, усе було направлено на те, щоб хоча б компенсувати витрати. Допомагала цьому повсюдна селянська розсудливість – з мішка зерна не могло вийти мішка борошна. Тому звинуватити мельника, що привласнив борошно, коли на виході борошна менше ніж зданого зерна – це було подібно, як заявити про своє явне невігластво.

Влада спонукала Федота Івановича віддати державі млина з усіма машинами та будівлями для нього, також греблю. Все заради надуманого «справедливого розподілення». В чому тут справедливість? Запитань багато, і як тут не втратити себе заради власної справедливості, не озлобитися на людей та їх

необґрунтовані забаганки, не підставити дітей і сім'ю під насильницькі дії держави.

Влада вимагає віддати нажите. Ідуть методичні погрози, усе з благими намірами, але з неприхованим насиллям. Краще віддай сам, щоб не були засуджені ти і твоя сім'я. Не тільки сам, а сім'я під загрозою. Діти ще малі, найменшому Миколі тільки 10 років, він ще вчиться у місцевій Вербівецькій школі, його заставляють до участі в антипопівських хресних ходах. В школі антирелігійна пропаганда і відповідні дії. Легше відповідати за себе і свої вчинки, але коли тиснуть на сім'ю і дітей, тут втрачається впевненість у своїх справах. Тривога не полишає думку: де шукати правду ?

Розпочали описувати майно. Описали млин і механізми до окремих вузлів і їх взаємодії, наприклад, у млині було 11 пасів, це не окремі механізми, а тільки засоби передавання потужностей. Навіщо це робили ? А щоб була щось не пропало, не продали, не зруйнували. Разом з тим тиснуть і погрожують, «віддай, а то буде гірше...».

Не очікував Федот Іванович такого повороту з надбаним за усе життя, задумався. Його млин, його найвищий порив у житті виявився тягарем. Все перевернулося в його єстві. Як бути далі? Не знаходив відповіді. З часом приходили на згадку слова: не ваше це майно; не ви власники його; нічого не заберете з собою; ви є лише тимчасовими розпорядниками майна, майно вам надано тимчасово...

Йосафатова долина. А в цей час поширюється чутка про Калинівське диво, коли із розстріляного солдатами хреста потекла кров. До хреста у Калинівку ідуть чисельні хресні ходи з усієї країни, йдуть з піснеспівами до хреста шукати справедливості не від влади, а від Бога, йдуть до Нього за допомогою і надією на Його милосердя.

Згодом із Зведенівки, де вчителювала дочка Софія, передають, що в Йосафатовій долині, серед полів між селами Зведенівка і Голичинці, біля кринички, з'явилася Божа Мати, вона сказала: *«Хрести ставте, Христа славте!»* Пастушки розповіли це місцевому священнику з Голичинців. Громада організувалася, виготовили хрестів і хресною ходою понесли їх до кринички в долину.

Чутка про диво явлення Богородиці поширилася округою, люди робили хрести, і з молитвами несли їх до Йосафатової долини. Шлях їх пролягав через Зведенівку і Голичинці, через польові дороги несли і везли хрести до кринички і ставили по всій долині.

Калинівське диво і диво на Йосафатовій долині відбулися відповідно: 7 липня 1923 року – в Петрів піст, 15 серпня 1923 року – в Успенський піст. Дива сталися під час двох постів. Чи випадкові такі збіги? У Господа не буває нічого випадково, під час посту християнська душа додатково трудиться не тільки над приборканням свого тіла, вона в молитовному стоянні звертається до Бога в своїх потребах, дякує за дарунок земного життя, налаштовується на справи терпіння і милосердя.

Федот Іванович вирішив побувати в Йосафатовій долині, просити у Бога розради у тривожних своїх справах. Розказав про хресні ходи до Йосафатової долини дружині Анні та своєму церковному наставнику отцю Дмитрію Галевичу. Спільно вирішив поїхати до Зведенівки, до того ж дочці Соні потрібно було їхати в Зведенівку, невдовзі розпочинався навчальний рік у школі.

Разом з отцем Дмитрієм організували виготовлення Хреста, а дружина Анна з дочками Антоніною і Софією терміново почали випікати хліби та пироги з яблуками і маком, які особливо добре вдавалися у мами. Пухкі і запашні, їх дуже любило сімейство, особливо діти.

Невдовзі все було готово до поїздки. Хрест встановили поздовж брочки, міцно закріпили. Усі багажні місця були зайняті продуктами для дочки і паломників. Поважні батько Федот з мамою Анною, отець Дмитрій, дочка Софія разом з кучером поїхали в Зведенівку. Федот Іванович добре знав місцеві дороги, неподалік Зведенівки він будував шляхи перед війною і революцією.

Виїхали раніше, щоб до літньої спеки добратися на місце. В Зведенівці подорожуючих зустріли добре. Софія познайомила батьків з вчителями місцевої школи і майбутнім її чоловіком **Іваном Бажаном**. Дочка наймала житло неподалік школи на головній вулиці села Зведенівка. Періодично по вулиці йшли хресними ходами люди із різних близьких і далеких сіл і міст. Несли і везли хрести, співали церковні псалми, псалми про Калинівське диво та Йосафатову долину, про святий Єрусалим, про свою любов до Господа і Богородиці. Велика народна ініціатива, загальне піднесення в поєднанні із покорою перед Господом і Його дивами. Федоту Івановичу запам'яталася пісня про паломників, яких в піснях називали «Божі діти»:

1. «Божі діти, куди ви йдете?»
Свят, свят еси, Боже! (приспів – 3 рази)
2. Ми йдемо в долину, в тінь вікову,
3. В долину святу, в Сафатову.
4. Там Божа Мати в скорботі стоїть,
5. Біля Сина Свого, що мовчки терпить.
6. Ангели з неба злітають униз,
7. В сурми затрублять – збудять всіх з низ.
8. Вставайте, мертві, на правий Суд,
9. Господь вас кличе – іде Його труд.
10. Праведних душ Він в правицю збере,

11. А грішних – в ліву, куди темрява йде.
12. Праведні славлять, у світлі палають,
13. А грішні ридають, душу стинають.
14. Плачуть гірко і гріхи згадають,
15. І правду страшну в покаянні спізнають.

Пережили жахиття війни і революції. Були великі надії на землю і справедливе розподілення її владою, а тут розпочалася експропріація церковних земель і церковних цінностей «заради блага людей». Обіцянки були гарні, а результати досить плачевні. Справи влади не дали добрих результатів, а тому почався голод.

Але тут Господь і Богородиця явили себе у земному, проявили дива на землі. Люди побачили, відгукнулися. Відбувся прояв масових народних бажань, з вірою у Божі справи, люди пішли організовано до Бога і проявлення Його дивних справ. Тут відбулося багато зцілень недужних, навіть були випадки, коли іновірці відчули на собі силу Божу.

Люди залишили свої господи і жнива, згуртувалися і часто зі своїми священниками йшли до місць виявлення Божих чудес. Ніхто не заставляв, часто в дорозі влада відговорювала від подібних подорожей або забороняла їх, це не зупиняло, люди йшли до Божих проявів дива, йшли з надією і любов'ю до Господа, з вірою у Його благі справи.

Заночували у дочки та її колег. Наступного ранку повезли великого і невеликі особисті хрести в Йосафатову долину. Тут поля і стиглий хліб, у видолинку між полями ростуть окремі чагарники і грабові посадки. Ландшафти Йосафатової долини і полів біля Пентюкових садків у рідній Стіні майже не відрізняються, подібні дерева, тільки в садках посажені фруктові дерева, а в Йосафатовій долині ділянки дерев межують з кущами глоду та шипшини. На схилі, ближче до Зведенівки, криниця із джерелом, накриття над нею із плоского каменю, зовсім таке ж по формі і розмірах, як кринички у тих же садках.

В Йосафатовій долині була велика кількість великих і зовсім малих хрестів. Люди молилися, групами трапезували. До отця Дмитрія часто зверталися за благословінням і порадами, відчувався дух благої справи, не було гучних розмов, уся зосередженість на молитві, особливо, за участі священнослужителів. По можливості, сповідалися і причащалися літургійних Божих Дарів. Ситуація була зворушливо-смирenna, усі діяли неспішно, адже пройшли неблизьку дорогу. В молитві просили кращої долі собі, дітям, країні, вірили у Божу милість і Його допомогу.

Серед багатьох хрестів у долині був і його, Федота Івановича, власний Хрест для Господа, Хрест його сім'ї. При великій кількості хрестів у долині Федоту Івановичу чітко згадався Родинний Хрест у Пентюкових садках. Чи стоїть він, чи не загубили його нові власники? Від подібних запитань ще більше захотілося його побачити, адже не раз біля нього була щира сповідь і прохання допомоги у Господа.

Рядом дружина, тут же дочка і отець Дмитрій, море людей і хрестів, а у нього безмежне бажання – швидше до Родинного Хреста. За особистими турботами господарювання кілька років не провідував його.

Встановили хрест у долині, за участі отця Дмитрія відбулося коротке Богослужіння. Заїхали до дочки, вирішили їхати швидше додому, адже там очікують жнива, багато літньої роботи. А у Федота Івановича на думці Родинний Хрест, потрібно до нього заїхати дорогою додому.

Дружині до часу не говорив про своє бажання, але подумки був біля нього, біля якого зросло не одне покоління роду, відбулися неоднозначні вікові події. Хрест багато побачив і пережив, йому є про що розповісти, не одну сповідь пращурів він почув.

Серпневий день довгий, коні відпочили і по знайомій дорозі легко бігли додому. Після обіду проїхали поблизу дороги в сторону Стіни. Запропонував перепочити у рідних садках. Дружина і отець Дмитрій не заперечували проти відпочинку.

На в'їзді до садків у затінку стояв він. Стояв, немов очікував дорогих гостей. Вклонилися, перехрестилися. Вирішили пройти до кринички, відпочити, напоїти коней. Анна Титівна з отцем Дмитрієм прогулялися садком, посиділи біля вікового дуба. А Федот Іванович – до свого Хреста. Тут спокій і затишок від літньої спеки і неблизької дороги. Немов вкляк біля нього. Все думки про наболіле, роздуми стали більш предметними та чіткими.

Важливе рішення. У Федота Івановича біля Родинного Хреста була особиста розмова. Давно не був. Багато води втекло після останньої зустрічі, суєтність, турботи по господарству, розбудова нових планів. Господь дав добру дружину, дарував восьмеро чудових дітей, допоміг придбати будинок і млин, посадити садок. Всі бажання здійснилися по волі Божій, а тепер настали часи, коли власні здобутки усього життя стали тягарем і небезпекою для сім'ї.

То залякували розстрілом, тепер влада хоче забрати надбане. Невже марні старання, неville вони не угодні Господу? Всі сили і здібності були направлені на створення достатків, щоб діти могли вчитися, мали надію на забезпечене майбутнє. Сталося не так, як бажалося, влада за моє погрожує мене покарати. Бажає все відібрати. А як жити, як бути з надбаним?

Знову потреба, знову біля нього, біля Родинного Хреста. Його власників переслідували царі, але вони зуміли залишитися тут, на рідній землі, в Україні. А тепер прийшли борці з царем, і знову немає спокою. Як бути мені та моїм дітям, так же, як і йому, Родинному, на рідній землі?

Дерев'яний хрест прийняв на собі Хреста на Голгофі, був споглядачем Його страждань, став символом людських надій. А цей Родинний допомагав предкам роду вистояти, гідно їм нести свій хрест у земному житті. Допоможи, Боже, відродити хрест Господній у власній душі та йти до Нього і служити Йому...

Важко!.. Як бути з надбаним за усе життя? Сьогодні провідали Йосафатову долину. Сильні враження, люди з глибокою вірою несли свої хрести для звеличення Божої Слави. Залишили свої будинки, свої жнива, зі співами псалмів до Господа, до Сина Божого і Богоматері, які перенесли багато страждань за нас грішних, щоб забрати первородний гріх і дати Життя Вічне.

Христос не мав статків земних, але йому належало все небесне і земне. Він поніс свій Хрест на Голгофу, принижений людьми і розп'ятий ними заради людей. Земними мірками важко зрозуміти та зійти до Його небесних справ, можна тільки наблизитися до розуміння Його подвигу.

І Федот Іванович вирішив йти, зробити перший крок до власної Голгофи: добровільно передати нажите вимогателям від влади. Але є ще проблема в земному житті – сім'я і діти, відповідальність за них, зобов'язання перед ними. *«Прошу, Господи, допоможи, влаштувати життя моїм найдорожчим, яких дарував мені, укріпи їх і мене, щоб не озлобилися на життя і людей, з покорюю терпіти усі випробування на дорозі до Тебе».*

Федот Іванович відвів погляд від Родинного Хреста з несподіваним відчуттям полегшення. Здавалося, камінь, що довго лежав на серці, сам собою скотився у глибину забуття. У тиші молитви, серед вилинялих образів і тихого дихання дому він відчув відповідь на ті болючі питання, що так довго терзали його душу. Це була не відповідь розуму – це був тихий голос серця, який підказував: усе, що відбувається, є частиною вищого задуму, що все влаштується по Волі Господній.

Вперше за багато років він дійсно відчув ту незбагненну, але непохитну силу – Волю Божу. Вона не промовляла гучними словами, не вимагала доказів чи обітниць. Вона просто була як повітря, як світло, як саме життя. І перед цією волею він упокорився з внутрішнім трепетом і благоговінням, визнавши свою людську обмеженість і одночасно свою гідність як Божого творіння.

Сльози виступили на очах не від жалю, а від глибокого внутрішнього очищення. Знявши з душі тягар сумнівів, Федот Іванович побачив власне життя не як низку помилок чи випробувань, а як шлях Промислу Божого. Він зрозумів: усе, що було – не даремне, а кожен біль, кожна втрата, кожне розчарування готували його серце до прийняття істинної місії.

І саме в ту мить він прийняв рішення, що вже довго визрівало в ньому, мов плід під осіннім сонцем. Рішуче й свідомо він погодився з благословінням свого духовного отця – нести власний хрест не символічно, а справді, йти дорогою служіння. Не з амбіцією, не з прагненням слави, а з глибоким смиренням і вірою, що священницький сан – це не нагорода, а відповідальність.

Йому більше не хотілося тікати від себе, від людей чи від тіні минулого. Він хотів бути там, де болять, де все більше потрібне слово надії, де зневіра просить бути обнятою. Він хотів бути поруч із кожним, хто стомився нести свій хрест – і підтримати, нести разом, показати шлях. Бо тепер він твердо знав, що той шлях не веде в прірву, а до Голгофи, звідки починається Воскресіння.

І, прийнявши це в серці, він відчув, як з невидимих глибин душі підіймається світло – тепле, живе, як світанкове сонце над рідним селом. Федот Іванович уже не боявся. Бо він зробив черговий крок – крок до міцної віри, крок до життєвих змін, крок до самої Вічності.

Він знав, що отримав відповідь на свої болючі питання – все влаштується по Волі Господній. Вперше Федот Іванович відчув цю незбагненну могутню силу – Волю Господа, перед якою упокорився, і вирішив зробити крок до змін в житті – рішуче нести власний Хрест на Голгофу священства.

Уже наполегливо роїлися добрі думки. Дружина зрозуміє, підтримає, вона постійно у спільних сімейних справах і турботах. Найстарші діти уже дорослі, з батьками проживала освічена Тоня, вона помічниця і порадиця в батька. Ангеліна рано одружилася і переїхала жити у с. Стіну, до свого чоловіка Ніла Савуляка. Наполеглива і цілеспрямована Софія вчителювала у Зведенівці. Є ще п'ятеро дітей, займаються навчанням у школі та щоденною допомогою батькам по господарству. Найменшому Колі тільки десять років. Залишиться саме необхідне для проживання сімейства: дім, сад і город. І Слава Богу.

Дружина і священник бачили і відчували переживання Федота Івановича біля Родинного Хреста. Старалися не турбувати його, адже людина була в молитві, в молитві з Хрестом і до Господа. Коли Федот Іванович підвівся від хреста, то дружина відчула: змінився чоловік, став не говіркий, слова не витягнеш. Підійшла, мовчки постояла, намагалася зрозуміти його переживання, його сповіді, його турботи і безнадії на земне.

Тут же відбулася коротка заупокійна літія, згадали предків, та мовчазні поїхали до Вербки. Там вони ще господарі, там їх діти, але там уже не бути так, як раніше.

Про свої рішення йти шляхом до власної Голгофи розповів дружині. Вона була схвильована майбутньою невідомістю, але не плакала, більше переймалася долею своїх дітей. Старші діти також переживали, але не перечили батькам у їх виборі. Менші ще не розуміли, чому стурбована і мовчазна мама стала менше залучати їх до роботи.

Федот Іванович заспокоював дружину. Бог все бачить і не залишить у скрутну годину, а, отже, не потрібно бути в безнадії, а віддавати все на волю Богу. Ніби пелена спала з розуму: визріло спільне бажання пришвидшити зміну свого укладу життя, наблизитися до нових реалій, що засновані не на багатстві земному, а на мудрості Божій.

Від Федота Івановича в сільському комітеті не очікували такого повороту справ, коли він прийшов і попросив допомоги в оформленні документів на передачу млина, греблі, динамо-машини та інших споруд для млина на благо колективу. Думали, що Федот Іванович задумав якийсь непевний маневр, однак, коли він сказав, що з моменту передачі він припиняє обслуговування млина, повірили. Діє без будь-якої користі для себе... І отак просто напрацьоване важкою працею віддав владі (як *говорили* – «*котовцям*»), відмовився працювати на уже конфіскованому млині.

Згодом Федот Іванович працював пасічником, допомагав місцевим господарям у питаннях агрономії та садівництва. Проте ці заняття носили тимчасовий характер. Млина влада передала в оренду євреям. Нові господарі зробили значні розтрати по зерну і, щоб те приховати, умовили мельника Коцюбинського, щоб той спалив млин. Так, на Святвечір мельник з керосиновою лампою пішов до млина. У борошномельному залі розбив лампу, керосин розлився приміщенням, млин запалав.

Задарма досталося – легко занедбалось. Млин був результатом усього життя. Новий, електричний, поставлений з мрією про майбутнє. Там дзвеніло життя, тепер – двигуни мовчали, колеса зірвані. Усе розібране, винесене, забуте, спаллене, мов не було ні рук, ні мозолів, ні ночей без сну. «Держава потребує». Мовчки проковтнув те, що називають справедливістю, як найсильнішу отруту у світі.

Знову ситуація ускладнилася, наступили тривожні та непередбачувані часи. Попри факти непричетності до підпалу, не могли при слідстві обійти підозрою щодо колишнього власника. Федота Івановича з його дочкою Людмилою заарештували. Проте «комітетчики» не змогли нічого знайти для звинувачення і невдовзі батька і дочку відпустили та не судили.

Уже в кінці 1923 року, після передачі власного майна, Федот Іванович записаний у списках платників податку як хлібороб, якому 55 років (помилково вказано 60 років – авт.), він сплачує податок в розмірі 200 карбованців; його дружина Анна Титівна – домогосподарка, їй 48 років; дочці Антоніні 28 років (*помилково вказано 22 роки – авт.*), вона проживає з батьками і записана хліборобом, сплачує податок, як і сестра Софія, в розмірі 100 карбованців. Діти Олександр, Федір, Людмила, Марія, Коля навчаються у місцевій школі.

Федір Іванович та його дружина Анна Титівна відряду для душі знаходили в сільській церкві, її вербівчани не дали зруйнувати у часи атеїстичних гонінь. Допомогали місцевому священнику, вникали у особливості Богослужіння.

У глибині душі. Федот Іванович усе частіше звертався до Господа – не лише у словах, а у глибині душі, з тією дитячою довірою, що її мають тільки ті, хто пройшов крізь біль і очищення. Його молитви стали не вимогою, не проханням, а тихим діалогом із Творцем. Він навчився слухати, а не лише говорити, чекати – а не вимагати. У цьому спілкуванні він відкривав новий вимір – простір, де немає метушні світу, де панує мир і тиша Божої присутності.

З часом він усвідомив: Господь – не лише у храмах, не лише у священних книгах чи обрядах. Бог – у кожному подиху, у шелесті листя, в очах дитини, у праці, у тиші, у болю, в любові. Він відчував, як живе Слово Боже розкривається у щоденних дрібницях, у поглядах, у серцях людей навколо. І саме тому він

почав пильніше дослухатися до життя – як до притчі, як до послання...

Особливе усвідомлення прийшло до нього в молитвах, коли він залишався сам на сам із Господом. Тоді серце його ніби відкривалося невидимому світлу і в цій тиші він відчував присутність Того, Хто любить безумовно. Він зрозумів: коли серце стає лагідним, м'яким, поблажливим до Бога, тоді Сам Господь входить до нього не як Суддя, а як Той, Хто звеселяє, лікує і підносить.

Молитва віднині стала для нього не обов'язком, а спрагою. Не завченим текстом, а розмовою душі, яка знайшла свого Батька. Він більше не шукав доказів Божої любові, а жив у ній, як у повітрі. І це змінювало його зсередини: думки ставали яснішими, серце – співчутливішим, душа – вільнішою. І що більше він відкривався Господу, то більше відчував, що змінюється не тільки його внутрішній світ, а й зовнішній. Люди почали помічати в ньому ту особливу тишу і теплоту, що випромінюють тільки ті, в чиєму серці оселився Бог. Це була не гучна ревність віри, а тиха сила любові.

Федот Іванович ішов дорогою пізнання Творця не книжковою, а живою. І з кожним кроком ця дорога вела його до тієї найвищої мети – нести світло іншим, бути слугою серед братів, відлунням небесного миру у тривожному світі. Бо де Бог, там і серце стає домом для багатьох.

Так, прийняті рішення про шлях до Господа, несення власного Хреста на власну Голгофу, стали приносити перші плоди. Федот Іванович більше звертався до євангельського слова, стало більше часу для Господа, почала відкриватися суть Божих настанов.

Євангельські слова. Заспокійливими були слова і настанови Спасителя – шукати скарби не земні, а небесні. Господь акцентував увагу: *«Де є скарби ваші, там буде і серце*

ваше» [1, Мт. 6, 21]. При цьому Він надає можливість бачити Бога, що є вершиною розумової досконалості: *«Блаженні чистії серцем, яко тії Бога побачать»* [1, Мт. 5, 8].

В скрутні часи горя на землі більше, ніж радості, те і друге попускає Бог для збудження від духовної сплячки, для перенесення гріхів, для покаяння і очищення, для звеличення та покірності Богу, мужності, терпіння во славу Божу та інших добрих справ. Спаситель сказав: *«Хто притерпів до кінця, спасений буде»* [1, Мт. 10, 22].

Терпіння стало для Федота Івановича основою для виживання. Він розумів, що без терпіння немає спасіння, як наставляв брат Господній Яків: *«Так вчіться, радуйтеся, коли спокуси випадають різні»* [1, Іак. 1, 2]. Всю печаль старався всією душею виливати у молитві до Господа. Він дасть силу слідувати його заповідям. Потрібно тільки старанно каятися і молитися, Господь близький, допомога Його близька у всякій ситуації.

До Федота Івановича прийшло розуміння, що надлишкова суєтність в житті нічого не приносить, а тільки грішить. Грішить тим, що все хоче сама влаштувати і надбати без Бога, надіється тільки на власні здобутки, здібності та силу. Тому батько Федот наставляв дітей: *«Працуйте старанно, але не думайте самі щонебудь досягнути успіху, без особливої допомоги Божої»*.

У батька Федота стало більше розважливості, молитовний стан набув постійного характеру, важливим було благовірне моління перед Богом, і якщо відчув благовійність до Всевишнього, то всіма силами душі намагався залишатися з Ним.

В повсякденному житті Федот Іванович любив повторяти короткі молитви, серед яких була молитва Ісусова: *«Господи, Ісусе Христе, Сине Божий, помилуй мене грішного»*. З дитинства діти знали молитву *«Отче наш»*, допомагали батькам виконувати домашнє молитовне правило. Бути з Богом стало нормою життя

душі, це так необхідно, що і не визиває сумнівів, залишається уяснити: як вступити в спілкування з Богом і бути з ним?

Спаситель близький і знає усі помисли та діла людей. Потрібно навчитися йти за Ним і пізнавати Його. Першим зусиллям на цьому шляху пізнання Бога є очищення власного серця. Федот Іванович все більше почав звертатися до Господа, до Його настанов і заповідей. Він зрозумів та відчув, що Бог є скрізь і, коли знаходить серце поблажливе до Нього, входить і звеселяє серце молитвеника.

Молитва щира до Бога, Він мудрий, всеблагий Правитель. Тому молитвеник Федот з чистим серцем і вірою бажав належати до Царства Його. Господь не дасть своїх в кривду, про одне потрібно дбати: якби не образити Його, щоб він не викреслив із числа своїх. Велика справа сталася – усвідомлення того, що без Господа нічого не можемо, тому ще з більшою вірою приходити до Нього, бажати від Нього допомоги.

Це були результати першого кроку несення власного Хреста до власної Голгофи. Змінилися пріоритети від надбання земних благ до служіння Божим справам у Його храмі, більшої жертвовності у відносинах з людьми та любові до ближнього.

Будемо з надією на Ісуса Христа долати труднощі та дякувати за усе. Вознесемо Йому хвалу, Сину Божому! Амінь

2. Вибраний Богом для духовного саду

«Навчи мене творити волю Твою, бо ти Бог мій. Дух Твій благий наставить мене на землю правди» [1, Пс. 142, 10].

2.1. Духовні митарства

Федот Іванович і Анна Титівна стали ревними прихожанами сільської церкви саме тоді, коли відбувалися масові пограбування церков і розстріли священнослужителів. Так, на Поділлі під час громадянської війни влада змінювалась багато раз. Якщо представники тої чи іншої влади були лояльні до Церкви, то кожен наступ більшовиків супроводжувався розправами з духовенством та інтелігенцією. Нова влада більшовиків визначала себе як робітничо-селянська, тобто відкрита для трудящих, проте церковна політика була чітко направлена на переслідування та знищення релігії. Існували чисельні таємні директиви, а до громадян доводились лише прикрашені благодійністю наміри цієї політики.

Гоніння на Церкву. Реалізація партійно-радянської політики в церковній сфері розпочалась одразу після закінчення громадянської війни. Навіть короткий огляд постанов влади надає можливість уявити, в яких умовах виживала Церква на Поділлі в перші роки нової більшовицької влади, після перевороту в жовтні 1917 року.

Жовтень 1920 р. у м. Вовковинцях, селах Васютинці, Гришки і Радівка Літинського повіту, виїзна Трійка ДПУ з Вінниці заарештувала священників, дияконів, регентів та понад 400 парафіян-«контрреволюціонерів». Тільки в Радівці за один день були розстріляні 98 православних віруючих разом із священником о. К. Сухоставським.

У травні 1922 р. на Поділлі розпочалися перші показові судові процеси над церковниками, що нібито ховали церковні цінності від здачі державі на користь голодуючих. Осінь 1922 -

зима 1923 рр. – органами ЧК-ДПУ були створені «Загони по боротьбі з контрреволюцією», вони роз'їжджали селами і містами Поділля, займалися винищенням православного духовенства та люду.

На 1 листопада 1935 р. у Вінницькій області закрито 1110 молитовних будинків і храмів. На 20 березня 1937 року в межах Вінницької області діяло 245 храмів і 524 храми використовувалися не за призначенням [14, с. 14-22].

Життя старозавітного Йосипа. Помічнику священника Федоту Івановичу Пентюку, з благословіння настоятеля храму, у першу седмицю Великого посту дозволялося читати житіє Святого Йосипа, складене Серафимом Сириним у IV столітті. Перед читанням в храмі Федот Іванович кілька разів перечитував це духовне творіння, адже потрібно було читати церковнослов'янською мовою, враховувати при цьому письмові скорочення слів, вникнути в сутність подій та їх духовної складової.

Життя старозавітного Йосипа було прикладом терпіння і прощення. Він прославився цнотливістю та довготерпінням. На нього сказали злу неправду, але він не мстився. Йосип носив братам їжу в пустелю, а при зустрічі з братами вони почали ремствувати на нього, зняли з нього батьківський одяг, ганьбили за пророчі сновидіння, вирішили позбавити свободи та життя. Брата кинули у рів, згодом продали іновірцям. Проте, не зважаючи на заподіяні прикрощі, Йосип завжди зберігав братерську прихильність до своїх несправедливих братів.

Після того, коли Йосип отримав владу, він не став мститися братам за свої кривди, надав необхідну допомогу. Все лихе, що сталося з ним, назвав справою Божого Промислу, а не їх братерської злості. Коли Йосип побачив, що брати пам'ятають про свого проданого брата (тобто Йосипа), то одразу став обіймати братів, ніби вони, що раніше хотіли погубити його,

надали йому найбільші благодіяння; перевіз їх до Єгипту і обдарував незліченними благодіяннями.

Для Федота Івановича особливим в поведінці Йосипа було і те, що він не тільки вибачив своїм братам, адже вони продали його в рабство, але і каюся. Каявся, що спровокував їх до цього гріха. Тобто, коли Йосип ніс обід братам на пасовище, то йшов у одязі від свого батька, що надавав йому першість наслідування царства. Ця подія, як вважав Йосип, була однією із причин, що могла спонукати братів позбавитися його, першого представника на батькове царство. Подібна думка стала важливою не тільки для розуміння прощення своїх кривдників, але і надала можливість розуміння причини їхніх вчинків.

У Федота Івановича виникало запитання, як після подібних прикладів терпіння у скорботах і такого прояву любовності не наслідувати тих, хто жив по благодаті та закону. Зважаючи на приклади всепрощення старозавітного Йосипа, Федот Іванович укріпився в тому, що потрібно прощати гріхи як нашим ближнім, так і державникам, віддавати добровільно, аніж це зроблять через насилля. Тоді є надія отримати милість через благодать і людинолюбство Господа нашого Ісуса Христа, Якому слава і влада навіки віків [18, с. 156].

Федот Іванович жив у часи найбільшого випробування віри, коли голосу Божого майже не чути, коли могутність Його не виявляється у всій своїй силі. *«Слово Господнє було рідко в ті дні»* [1, 1 Цар. 3, 1]. Невіруючі та владні люди вимагали знамень з небес і повторювали невідступно: *«Де Бог твій?»* [1, Пс. 41, 4]. Часто запаси духовні виявляються недостатніми. Раптом здається, що Господь відійшов, що слово Його замовкло; окаянний крик здіймається у пориві: *«Повстань, Господи, ... прокинься для мене»* [1, Вих. 7, 7].

Знаємо, що Він прийде, але переважає бажання, щоб це сталося одразу, щоб були відповіді на усі запитання і прохання. Але Він буде говорити, коли настане Його година, коли тільки з

вірою вдаватися до Нього, з терпінням очікувати відповіді в молитвах. Відповідь прийде тоді, коли вона буде найбільш потрібною. Дійсність є такою, але виникає нестерпне бажання – все і одразу. Часто не відомо, що для нас краще і коли воно буде, не знаємо, яку користь чи горе може принести, не знаємо, чого б втратили, якби це горе нас минуло. Так у Федота Івановича сталися втрати набутого, але стало більше часу, відкрилася дорога до Господа і до власної Голгофи священства.

Духівник. Безпосередню участь у духовному житті Федота і Анни брав участь настоятель Свято-Успенського храму отець Дмитрій Галевич. Він повінчав молодих, згодом хрестив їх дітей.

Понад 60 років отець Дмитрій служив у храмі села Вербка Волоська. Він на кілька років був старший за Федота Івановича, обидва знані у селі люди: один — господарник, інший — духовний поводитир до Царства Небесного. У кожного свій шлях до Господа, один – після успішного господарника став священником, інший – все життя провів у служінні Богу в одному храмі. Так, 1889 року першого серпня Дмитрій Галевич рукопокладений єпископом Подільським і Брацлавським Донатом (Бабинський-Соколов) у сан священника.

Після рукопокладення отцю Дмитрію видали архієрейську Грамоту, що збереглася до нашого часу і має значні розміри: близько 60 на 40 сантиметрів.

Цікавими є зміст грамоти та церковні звороти того часу.

Розпочинається грамота наступними словами: *«Божою милістю, смиренний Донат єпископ Подільський і Брацлавський по дару і владі Всесвятого і Животворного Духа, даному нам від самого Великого Архієрея Господа нашого Ісуса Христа, через святії і священні Його Апостоли та послідовники, благоговійного мужа Дмитрія Галевича всяким першим небезпечним випробуванням старанно досліджений і достовірними свідченнями найперше духовного отця ієромонаха Симона (букви*

вицвіли – авт.), в ньому завірений по звичаю і чину Апостольської східної Церкви, благословінням і рукопокладанням нашим, сприяючим дією животворящого і всездійсного Святого Духу, посвятили ми в ієрея до храму Свято-Успенського, що в селі Вербка Волоська Ольгопільського повіту. Посвячення відбулося в храмі Святого Великомученика Пантелеїмона міста Кам'янець-Подільський і затвердив йому владу Тайнами святыми здійснювати людину в життя християнське, духовно хрестити, миропомазати, сповідати і тому подібне Таїнство Церкви здійснювати..., старанно читати Божественні Писання і пояснення творити по вченню церковних святих..., бути тверезим і смиренно мудрим, благовійним, не п'яниця, не сварливий, независливий. Бути вірним словом, життям, любов'ю, духом, вірою, чистотою ...». Далі вказані права і обов'язки священника, його взаємодію з вірянами та апостольською владою.

Архиєрейська грамота з печаткою виставлялася у храмі, кожен мав до неї доступ, хоча не всі могли прочитати її зміст, але вона була, — Велика Грамота, велична довіра до її власника та вказівник до Божих справ. Вона нагадувала священнику про його високу місію перед Богом, Церквою і своїми вірянами.

Вербка Волоська. Храм Успіння Богородиці. Рідне село родини Анни Титівни з Ігнатовських, тут була їх «Дідизна». Певний час проживала рідня Федота і Анни з Пентюків, їх чисельне сімейство, тут була радість спільного проживання і здобутків, прикрощі та втрата нажитого. Тут вони свідомо прийшли до Господа.

Із записів на старих церковних книгах знаємо про саме село і храм в ньому. Раніше село називалося Вербка Нова, а з 1780 до 1800 р. відоме як Вербка Мала. На початку XIX ст. відновлюється колишня назва Вербка Волоська. Свого часу село становило одну парафію, з 1820 р. до складу цієї парафії

поступово ввійшло п'ять поселень: Петранівка, Шуми, Шляхетна, Вербецькі Хутори та Кастанівка [27, с. 565].

Нині існуюча церква в селі є третьою. Перша церква на честь Успіння Божої Матері стояла на південній стороні Підзамча, а навколо храму на церковній землі був цвинтар, ця церква згоріла 1769 р. У новозбудованому згодом храмі використовували богослужбові книги із згорівшої старої церкви.

Друга церква постала на тому ж місці, де була і перша, 1771 р., вона була побудована на зразок житлового будинку взруб, під солом'яним дахом, без стелі, довжиною 14, а шириною 6 аршин. Ця церква існувала до 1834 р., тобто до влаштування нової.

Будівництво нової церкви тривало 12 років і було закінчено 1834 р. Церква кам'яна, мала вигляд хреста, однокупольна, освячена на честь Успіння Пресвятої Богородиці. Церква ця збудована на іншому цвинтарі, за річкою Ташлик.

У селі служили священники: **Василь Прибильський**, який збудував у своїй парафії кам'яну церкву за свій рахунок і був любимий і шанований парафіянами за свою пастирську про них дбайливість, прослужив він на цій парафії 39 років. **Порфирій Шафранський** священствував 22 роки, заснував школу у своїй парафії, поступився для неї частиною власного будинку і купив книги та навчальні посібники для дітей за свій рахунок [27, с. 565]. Отець **Дмитрій Галевич** був одним із настоятелів, який більше всіх прослужив у храмі в період двох революцій та двох воєн, при різних владах і в часи гонінь.

1914 року отець Дмитрій овдовів, залишилося двоє дітей: **Борис** і **Любов**. Діти священника Дмитрія та Федота Івановича разом відвідували храм, прислужували під час Богослужінь.

Збереглося фото похорону вербівчанина. Простенький гріб із кількох дошок, церковне облаштування навколо. Свічки в руках деяких жінок з пов'язаними хустками на головах. В руках

покійника – хрест, хрест священства на грудях і в руках настоятеля, на ньому світлий одяг, він провадить новопредставленого в інші Небесні Світи.

Отець Дмитрій добрим словом підтримував і наставляв своїх парафіян. Досвідчений священник, з Божої милості та за допомогою парафіян зумів відстояти від руйнувань храм Успіння Божої Матері у важкі для Церкви 20-30-ті роки.

В цьому храмі священник служив до своєї смерті на початку 50-х років. Поховали священника Дмитрія на старому цвинтарі, неподалік від храму.

Добрі церковні традиції в с. Вербка залишилися після смерті настоятеля отця Дмитрія. Так, в 60-х роках була спроба зруйнувати храм. Коли зібралися люди і приїхали трактори, голова місцевого колгоспу, який тримав ключі від храму, сказав: *«Не я будував цей храм і не мені його руйнувати»*. Ключі кинув у натовп парафіян. Так по волі Божій та наполегливості вербівчан храм Успіння Божої Матері не зруйнували.

Церкву згодом закрили, у храмі зробили склад для зерна.

Послідовники отця Дмитрія були не байдужі до стану храму з вірою у кращі часи, спромоглися зберегти іконостас. Перед завезенням до храму зерна іконостас обгорнули простирадами і не дозволили руйнувати. Ікони сховали у спеціальній підземній кімнаті під храмом.

Храм Успіння Пресвятої Богородиці у селі Вербка має свою привабливість, тут традиційна церковна архітектура і старі реліквії кінця XIX - початку XX століття.

Отець Дмитрій був свідком духовних перемін у житті господаря і підприємця Федота Пентюка, який рішуче йшов до служіння Богу. Як у минулому благодійник храму став церковним послушником, як від сімейних і виробничих турбот влаштування щастя земного став перейматися питаннями Царства Небесного.

Прийшов час подумати про душу! У важкий час репресій Федот Пентюк сказав домашнім: *«Прийшов час подумати про душу!»*. Трудяга батько вирішив віддати нажите ціною всього життя, а залишити лише необхідне для проживання та зростання дітей. Зрікся своїх земних планів на успішне господарювання, а забажав бути ближче до храму, до його небесного Покровителя.

Діти бачили зміни батьків по ставленню до матеріальних статків родини, їх часті відвідування місцевого храму, прислужування священнику, але не перечили волі батьків. Авторитет батька був надзвичайним, до того ж самі діти пройшли школу спільних домашніх молитов і церковних богослужінь.

Водночас, духовне спрямування батьків протиречило офіційним владним вказівкам про знищення Церкви. Ситуація ускладнилася ще тим, що батько Федот із колишніх сільських «буржуа»; мати Анна Титівна – із шляхетного роду, повна картинка для того, щоб бути звинувачуваними владою, засудженими або виселеними із села. Очевидно, добровільно-примусова передача своїх виробничих і господарчих засобів владі, «не протидія злу насиллям», добрі стосунки з вербівчанами врятували сімейство підприємця та дворянки від звичайних для того часу покарань.

У роду Пентюків (Ігнатовських) збереглися найкращі стосунки з жителями Вербки, які у важкі часи допомагали і словом, і необхідним для життя.

*І нехай буде Господь притулком пригніченому,
притулком за часів скорботи [1, Пс. 9, 10].*

Амінь.

2.2. Шлях до священства

Справа усього життя сім'ї Федота Івановича, надія на власні статки, спокійну старість, затребуваність у сільських хліборобських справах – усе це було, але відійшло. Всі плани на земні статки у майбутньому зруйновані. Невже питання власності та статків не угодні Богу?

Багатства духовні. Про ставлення до багатства Господь говорить у притчі: *«В одного багатого чоловіка добре вродила нива. І міркував він сам собі: що мені робити? Немає куди мені зібрати плодів моїх. І сказав: «Ось що зроблю: зруйную житниці мої та збудую більші, і заберу туди весь хліб мій і все добро моє. І скажу душі моїй: душе, багато маєш добра, що лежить у тебе на багато років: у добрі спочивай, їж, пий, веселись. Але Бог сказав йому: Нерозумний! Цієї ночі душу твою візьмуть у тебе; кому ж дістанеться те, що ти наготував? Так буває з тим, хто зберігає скарби для себе, а не в Бога багатіє»* [1, Лк.12, 15-21]. Багач у цій притчі названий «безумним» через своє непоміроване ставлення до багатства.

В іншій притчі Ісуса про багача і Лазаря наслідком ставлення багача до матеріальних благ є вогонь вічний. Багач опинився у цьому вогні, бо багатство стало для нього всім. Не бачив Бога, не бачив людини, не бачив нікого і нічого, окрім багатства. Мудрим є той, хто справедливий. Його думки, не на багатство, а на Бога. Апостол Лука застерігає: *«При цьому сказав їм: глядіть, остерігайтеся користолюбства, бо життя людини не залежить від багатства і маєтку»* [1, Мт. 6, 19-20].

Отже, питання власності та статків постійно присутні у Божих настановах. Акцентується увага на тому, що проблема не в багатстві, а в користолюбстві та надмірному прагненні та залежності думок про збагачення.

Федот Іванович звертає увагу на те, що багатство буває не тільки матеріальне, але і духовне. Христос в цьому випадку каже: *«Роздай твої добрі вчинки!»*. Для себе встигнеш здобути духовні дари. Все духовне надбання роздай іншим і матимеш скарб на землі. Ісус прагне схилити всіх до зміни свідомості накопичення багатства. Христос хоче показати, що істинним багатством є Віра, довір'я до Бога. Ми повинні пам'ятати, що спасіння – це Божий дар, а Ця дорога, що+ пропонує Ісус, – це дорога до духовного вдосконалення.

Тут говориться не тільки про добро матеріальне, але, головним чином, духовне, добро для ближнього, щоб жити в мудрості та багатстві у Бога. Федот Іванович віддав основні промислові засоби свого існування. Це стало поштовхом до роздумів про багатство духовне, як його надбати у Господа, щоб можна було поділитися з людьми, які цього потребують.

Проте, одне є розуміння марнот матеріальних накопичень, а інше – коли тебе позбавляють набутого протягом життя, змушують віддавати саме необхідне для гідного проживання сім'ї з 10 чоловік. Тоді людську сутність може наповнювати почуття несправедливості, близьке до гніву та розпачу. Але Господь аж ніяк не допускає їх складових гнітючості між людьми та особливо в Церкві. Як пізнати справи Господа, як сподобитися Його шляхів? Ці запитання постійно були з господарем чисельного сімейства.

Уважний і освічений духовний наставник отець Дмитрій умів вислухати нагальні проблеми, своїми настановами допомагав наблизитися до істин Христового Слова. Він звертав увагу на те, що Христос сам переносив людські страждання, страждав від мук голоду. Він радів і сумував, як людина був спокушуваний, але завжди спокуси перемагав, перемагав не як Син Божий, а з покорою волі Отця. Цю покору Він заповідав і нам як засіб боротьби із спокусами життя.

Федот Іванович розумів, що грішній людині важко одразу

почати жити по заповідях Христа, який нічого неможливого не вимагав від людей. Він тільки вказував напрямки самовдосконалення, перевиховання самого себе. Христос викладав свої заповіді, зрозумілі та неважко виконувані підготовленою людиною.

Важко наживалися земні блага Федота Івановича, також він постійно був у турботах про надання освіти восьми дітям, яких потрібно зростити і виховати гідними традицій християнства і свого народу. Скрута та невизначеність у житті. Нажите віддав владі, – не озлобився, тому, можливо, і залишився в рідних місцях, серед своїх людей.

Ідуть постійні провокаційні запитання: *«Чому не береш участі у нових господарчих ініціативах влади? Чому, авторитетний у селі господар, спокушає односельчан до богослужінь своїми відвідуваннями храму?»* Все логічно для влади, адже Віра і Церква поза інтересами держави. Всі підлегли зобов'язані коритися владній політиці!

З вірою і терпінням. Їхні усмішки були стишеними. І найболючіше – це не самі слова, а те, з чийх вуст вони звучали. Вони були друзями. Були тими, з ким колись ділив хліб і мовчанку, тими, чії очі були теплими, доки в них не з'явилась тінь глузування.

«Ти молишся? По-справжньому?» – одні піднімали брови, інші ховали посмішку в кулак. І кожне їхнє слово, кожен легкий натяк – не просто колючка, а наче удар під серце. Не заради релігії боліло, а заради довіри, що руйнувалась поволі, мов крига під ногами.

Мовчав. Не виправдовувався, не боровся. Лише очі його zostались чистими, як вода в криниці – спокійні і глибокі. Те, що для інших здавалося кумедним ритуалом, для нього було джерелом сили. Він не тримав зла. Не сварив. Бо віра його не була бронею, а була світлом, що не згасає від людського

глузування. Боляче бачити, що ті, кого любиш, глузують з твого джерела надії. Але й серед сліз була молитва – не про кару, а про прозріння. «Пробач їм...» – мовив у тиші, знаючи, що душевна висота не в обуренні, а у співчутті.

Навчився стояти. Не оборонятися – а стояти. Спокійно. Як свіча, що горить навіть тоді, коли навколо протяги сміху й диму. Він не змінився. І саме це їх бентежило найбільше. Бо віра, що не ламається, а світиться, засліплює тих, хто живе в тіні. У ньому не було героїзму – був вибір. Бути собою. Мовчати, коли хочеться кричати. Молитися, коли підступає зневіра. Любити, коли здається, що світ відвернувся. І саме це мовчазне терпіння стало його відповіддю. Не їм, а самому Богові.

Влада пропонувала Федоту Івановичу брати участь у розбудові нового життя і тут же погрожувала судимостями за «дармоїдство» і обмеженням у правах. Були спроби доглядати за колгоспною пасікою, Федот Іванович допомагав у питаннях агрономії та садівництва. Періодичні заробітки не радували. Все більше переймався духовними справами, бажанням заслужити життя вічного у Царстві Небеснім. Актуальності набрали слова Господа: *«Не думайте, що будете їсти і як будете одягатися, беріть свій хрест і несіть»*.

З усіх турбот Федот Іванович переймається тим, як угодити Богу, як гідно нести свій хрест, щоб угодною Богу була його власна Голгофа. І тут в нагоді знову постає Слово Боже, Ісус сказав: *«Шукайте ... перше Царства Божого і правди Його. І все земне прикладеться вам»* [1, Мт. 6, 3]. Чи дійсно все земне потрібно вважати тим каменем, про подачу якого не можна просити Отця Небесного? Христос вчить нас молитися про дарування нам хліба насущного, не забороняв просити про дарування благ земних по мірі необхідності. Коли вчив молитися про хліб насущний, тут же говорив: *«Просіть і дано буде вам»*. Він говорив про блага, що ведуть в життя вічне, наставляв і обіцяв своїм учням. Всі заповіді Христові сконцентровані в

словах: *«В усьому, як хочете, щоб з вами поступали люди, так поступайте і ви з ними»* [1, Мт. 6, 3].

У Федота Івановича виникає запитання, а чи можна і як бути щасливим? Кожен старається по-своєму влаштувати своє щастя. Часто щастя обґрунтовують благами, особистими статками: багатство матеріальне, почесні, влада над ближніми, чуттєвими насолодами і т. п. Тратиться багато зусиль і часу, а коли мета досягнута, приходить розчарування та розуміння – щастя не досягнуто. Така ж участь успіхів і тривог за статки була у Федота Івановича. По вченню Ісуса Христа безумовне щастя людей не тут, не в земному, а у вічному житті Царства Небесного.

Дійсно, щасливі ті люди, які на землі приготавляють себе до блаженства небесного, для яких важливим законом є життя по Правді Божій. А щоб цього заслужити, потрібно духовно переродитися. Усвідомлення того, що блага не в створенні засобів задоволень і статків, не у пристрастях влади над ближніми, а в любові до страждальних, позбавлення страждань нужденних [16, с. 272].

Страх Божий. Для віруючої людини, яким був Федот Іванович, страх земних спокус втрачав свою силу. Він більше переймався страхом Божим. Прояв громадської несправедливості – це завжди виклик не лише суспільству, а й серцю кожної окремої людини. Коли правда топчеться чоботами сили, коли забирають землю, знищують та псують храми, принижують віру, навіть найстриманіша душа може спалахнути полум'ям обурення. І він, як і багато інших, не був винятком, і в його серці наростала хвиля особистого гніву не лише за себе, а за принижену громаду, за рідну землю, за образу священного.

Його господарство було знищене, а віра, якою він жив із дитинства, зневажена. І в такі моменти здається, що праведність – це слабкість, а доброта – марна. Хотілося кричати до неба, піднімати кулак на несправедливість, мстити і карати. Це було

природне, живе людське почуття – як відповідь на безправ'я і біль. Але поруч із гнівом у його душі озивався інший голос – голос віри, голос страху Божого. Бо страх Божий – це не про страх як тремтіння перед карою. Це – трепет любові, це – уважність серця, що боїться образити Того, Хто є джерелом добра, і у цьому страхові було більше сили, ніж у гніві. Це був не страх перед владою, а страх втратити обличчя перед Богом, зрадити свою духовну суть у пориві помсти. І тому він, попри все, заспокоювався – не тому, що біль минав, а тому, що вміння не відповідати злом на зло ставало для нього шляхом до справжньої свободи.

Цей внутрішній спокій був народжений не байдужістю, а глибоким усвідомленням, що найвища боротьба – це боротьба з темрявою всередині себе. Бути вірним Богові – означає бути вразливим перед Ним, дозволити Йому проникати в серце навіть тоді, коли все навколо вимагає жорстокості, і саме в цьому таємна сила праведника: не відмовитися від себе під тиском обставин, не стати подібним до тих, хто кривдить.

Найвища перемога – це залишитися людиною в очах Бога. Бо як би не змінювалася влада, як би не руйнували храми з каменю, храм у душі може вистояти, і це – найбільший дар, найбільша перемога людського духу над темрявою.

Для Федота Івановича страх Божий був станом покори перед Богом, щоб не прогнівати і не зневажити Творця та Владику неба і землі, адже в

Святому Письмі вірність Божим заповідям названо *«початком мудрості»* [1, Пс. 111, 10]. Для Федота Івановича страх земний втратив свою сіль, потрібно було приймати інші рішення у житті – шлях до Божих істин, але і тут *«Все по волі Божій»*.

Радість від Бога. Підтримкою у скрутні часи була дружина Анна та її рідня, яка проживала на дідизні Ігнатовських у Вербці. Брати **Філь (Філімон) Титович** та **Никифор Титович**, тітка

Олександра Миколаївна Левицька з Ігнатовських підтримували велике сімейство Федота Івановича у скрутні періоди, матеріальною допомогою. В свій час брати Ігнатовські були ініціаторами покупки зятем Федотом млина біля їх дідизни, допомагали субсидіями і організаційно. Земельні угіддя Ігнатовських були меншими від зятя Федота, проте відносини сімей збереглися довірливими та доброзичливими. Вони сповідували православну віру, тому нерідко разом відвідували храм у недільні служби, разом поверталися додому, періодично влаштовували спільні обіди. Діти любили бувати серед тіток і дядьків. Дорослі цікавилися життям дідусів та бабусь, а менші влаштовували гуляння на майдані між дідизною і річкою Марківка.

Дарунком від Бога у Федота Івановича та Анни Титівни була сама чисельна рідня із двох родів Пентюків та Ігнатовських, вісім синів та дочок. Безумовно, це радість для батьків в складний для проживання час. Ніякі тяготи життя не могли встояти перед цим дарунком від Господа.

Дітей було багато, вони завжди підтримували між собою дружні відносини, навчилися і допомагали батькам, усі восьмеро, в міру можливостей, відвідували храм, але не всі та не повністю розділяли вибір батьків – йти шляхами страждань і любові Господа, служіння Йому. На середину 20-х років більшість дітей мали освіту і були на державних роботах. Саша і Соня вчителювали, Федя – на державному заводі; Ніна одружилася з сільським активістом і проживала в с. Стіна; Маруся, Люда і Коля навчалися в школі. Діти не заперечували вибір батьків, досить авторитетними вони були у дітей, але відкрито говорити про їх минуле не могли. Адже воно пов'язане з підприємництвом і дворянством, а згодом ще духовне спрямування до Бога і Церкви, гонимої владними структурами.

Доброю помічницею для батька була найстарша дочка Антоніна, яка закінчила Ямпільську гімназію, згодом одружилася

з місцевим господарем **Іларіоном Малим**. Сім'я дочки добре знала проблеми господарування батька, самі мали близько 50 десятин землі, що значно більше, ніж у батька.

Молодша дочка Люда завжди була поряд з батьками. Вона була помічницею в роботі і духовних справах богослужінь. Дочка повністю розділяла життєвий вибір батьків у всіх скрутах життя до останніх їх днів.

Дарунки долі – онуки. Очікуваним і радісним було поповнення родини Пентюків за рахунок третього покоління. 10 лютого 1926 року в дочки Антоніни та Іларіона Малого у Вербці народилася перша із онуків **Олександра Мала**. Радість у родині Малих, Пентюків, Ігнатовських.

Хрестини первістки молодого подружжя Малих і першої внучки Федота і Анни Пентюків відбулися після свята Стрітіння. Зібралася велика рідня. Морозна пора не завадила бути рідні із Стіни, Яланця, Зведенівки. Вереницею поїхали до храму на кількох санях, запряжених кінями. Новонароджену Олександрю до храму несли хресні: хресний батько **Василь** – брат **Іларіона Малого** та хресна мама **Софія** – сестра **Антоніни Малої (Пентюк)**. В храмі після Літургії поважну процесію зустрічав отець Дмитрій. Тут було тепло і затишно, особливо, подбав для цього послушник, він же – дідусь Федот.

Відбулося величне дійство Таїни Хрещення, посвята нової душі Господу. Отець Дмитрій у білих священницьких одежах прийняв чин обіцяння хресних батьків, освятив воду і здійснив Хрещення новонародженої під її гучні вигуки чи то від захоплення, а, можливо, здивування та страху. А ось хвилювання бабусь і дідусів було явним і видимим.

Здійснено Миропомазання і спільне одягання крихітки Олександрі. Зворушливим було дійство обходження чаші з освяченою водою, священник з хрестом попереду, а позаду

хрещені батьки з новопосвяченою Господу, під милозвучні церковні піснеспіви.

Від щирих вітань сяяли батько Іларіон та дідусь з бабусею. Мама Антоніна була дома в очікуванні своєї дочки. Взаємними вітаннями і подяками обмінялися послушник Федот Іванович і його наставник-друг отець Дмитрій. Дідусь Федот був безпосереднім учасником дійства, він слідкував за станом вогню у грубці, температурою води у чаші, допомагав з підготовкою кадила. Він не вперше брав участь у церковних Таїнствах, але тут був особливий випадок – посвячення Господу його онуки, яка була першою у третьому поколінні онуків, продовжили чисельну родину Пентюків-Ігнатовських, а тепер і Малих.

А далі були спілкування рідних та близьких, веселощі та святковий обід у хаті Малих. Щаслива мати і ангельське дитя, яке відкривало нові надії на майбутнє з його непередбачуваними radoщами і прикрощами долі. Усе від Господа, до Якого зверталися у часи radoщів, надій та прикрощів долі.

Минуло трохи більше року, 30 липня 1927 року в Зведенівці у дочки Софії народився син **Володимир Іванович Біжан**. Літня пора, тепло, зібрали перші хліби, уже є перші результати нового врожаю, душа рветься до дітей. Федот Іванович разом з дружиною Анною, дочками Людою і Марусею та сином Колею, якому було уже 14 років, вирішили провідати породілю та її дитя. Тоня з однорічною дочкою Олександрою залишилася у Вербці, за будинком Федота Івановича і господарством наглядав Тимофій Ігнатовський.

Поїхали на возі, запряженому конячкою, знайомими дорогами. Віз потихеньку поскрипував, але це не заважало жвавим спілкуванням, адже не часто сімейство гуртом провідувало рідних. Радісні почуття захоплювали молодих сестер, хотів бути дорослішим Коля, а батьки тихо раділи їх молодим спілкуванням. Діти жили молодим веселим життям під захистом батьків, їм ще не хотілося думати про тривоги

буденного життя, їм хотілося жити і пізнавати це нове життя, особливо, в колі чисельної родини.

Ближче до обіду були в Зведенівці. Тут їх зустрічали дочка Софія з сином і Ваня Біжан – молодий щасливий батько. Більшість вчителів школи, де працювали Іван та Софія, були у відпустках, тому гостина була в колі сім'ї. Нове життя у родині, нові надії, особливий інтерес у молодших сестер, які були у зрілому віці та готувалися до створення власних сімей. Дочка Софія не приховувала своєї радості від новонародженого сина та присутності таких близьких людей, з якими могла поділитися не тільки радістю материнства, але мала допомогу на шляхах навчання та вчителювання.

Уже пройшло чотири роки від подій дива в Йосафатовій долині. Федот Іванович уже знав, що більше 10 тисяч хрестів у долині були порубані та спалені. Сусід-вчитель розповів, що 1925 року відбувся суд у Вінниці над свідками дива в Йосафатовій долині. Підсудних було 27 громадян, а головний свідок – Яків Мисик помер під час слідства у підвалі, де його «загризли щурі».

Усі підсудні були засуджені до різних термінів ув'язнення. Найбільше постраждали священники, яким присудили від 3 до 4 років суворої ізоляції. Нічого протизаконного не зробили, але була вина – самі проявили ініціативу восхвалення Богородиці та Її Сина. Такі, на жаль, настали часи. Можна бути засудженим не за справи, а за вірування. Подібні показові суди над церковниками розпочалися по всій країні. Прикро, але дійсність у ставленні влади до Церкви була саме такою і набирала тільки більш цинічних дій. Сімейні радощі і прикрощі утисків ходили і були поряд. У батька тривожні думки за страждальців, за віру та гнітючі події, а у молодих свої радості та бажання. У доброму настрої родина повернулася додому.

Цього ж 1927 року, 12 грудня, в Стіні у дочки Ангеліни (Ніни) народився первісток **Олексій Нілович Савуляк**, який був

третім онуком Федота Івановича. Молоді батьки вирішили охрестити сина Олексія на передсвятю Святителя Миколая.

В селі Стіна в цей час було одне з найвеличніших в селі свят – «Празник», в честь святителя Миколая, архієпископа Мир Лікійських, іменем якого названий місцевий храм. Свято відбувалося 19 грудня і було святом роду. В село приїжджали родичі з усіх країв і гостювали протягом кількох днів, свято мало родинний характер.

Раніше Федот Іванович працював і проживав у різних місцях, але, по можливості, намагався приїхати у рідне село Стіну на родинне свято, а тут є ще важлива подія – народження онука, як не провідати рідних і не побувати на святі серед земляків.

Зима, морози і хуртовини, але село знаходиться неподалік від Вербки, тому вирішили їхати родиною. Дорозі до Стіни заїхали в Яланець до сестри **Агафії Іванівни (Пентюк)**, вона із задоволенням сприйняла пропозицію та поповнила компанію подорожуючих.

Проїхали Пентюківку, що в центрі села Стіна, провідали рідню, адже тут проживали з сім'ями Сидір та Іван з Пентюків. Після Федота Івановича Сидір Пентюк продовжив займатися родинною справою виготовлення спиртних напоїв. Було чим поділитися по виноробству, згадали минуле і батьків, поділилися останніми родинними новинами

Пригадалося також інше величне свято села – «Відпуст», що відбувалося 22 травня, також на честь святителя Миколая. У село приїжджало багато людей, здебільшого всі збиралися біля церкви. Відбувалося соборне служіння з участю кількох священників. Після богослужінь влаштовувалися трапези на подвір'ї церкви. Кожен учасник дійства приносив з собою гостину, частково приготування страв відбувалося у сусідських хатах, а більше – біля церкви. Єдиний син у батька Івана

Кириловича і матері Євгенії Герасимівни Пентюків малий Федот з батьками чинно йшов до храму. Тут було багато рідних людей.

Під час «Відпусту» неподалік церкви відбувався ярмарок, тут продавали дитячі забави, гребінці, кухлі багато усяких дрібничок. Особливо ці свята подобались дітям, які могли зранку помолитися, потім обідали, а далі гулянка і купівля подарунків. Відбувалися не менш цікаві традиції відзначення інших церковних свят, але ці два: «Празник» і «Відпуст» мали особливий родинний і масовий характер, зустрічалися стіняни з різних куточків країни. Тут також можна було водночас зустріти чисельну родину, взнати останні новини, почути цікаві перекази із сільського життя.

Народження людини – це не просто мить фізичної появи на світ, а глибокий метафізичний акт, де сходяться земне й небесне, тілесне й вічне. Це подія, що торкається невидимих струменів часу, розриваючи плин звичних днів і відкриваючи двері в нову таємницю буття. Народження – це початок не лише життя, а й відповідальності, любові, жертви, надії. Те, що для світу здається звичним і буденним, у духовному сенсі є дивом, до якого готуються небеса і здригаються глибини людського духу.

Жінка, проходячи через біль і страх, стає матір'ю. Цей біль очищає її, як вогонь очищає золото. Вона тримає на руках не просто дитину – вона тримає майбутнє, що говорить до неї ще безмовно, але промовляє глибоко. У цій жінці пробуджується вічна материнська любов – та, що схожа на Божу: готова терпіти, прощати, охороняти й віддавати себе до останнього подиху. Незримий Божий заклик: бути опорою, мудрим провідником, охоронцем.

Чоловік, ставши батьком, уже не може жити так, як раніше, бо ж у погляді новонародженого він бачить не тільки продовження себе, а й всього дому і духу. Він ще вчора був просто чоловіком серед людей, а сьогодні він первосвященник свого малого сімейного світу, покликаний любити, вчити,

молитися і захищати. Відтепер його сила вимірюється не голосом чи мечем, а терпінням і вмінням бути поруч з сім'єю.

Але народження дитини – це не тільки про новий початок, це ще й глибоке продовження. У немовляті – погляд діда, усмішка прабабусі, мовчазна туга предків, які колись мріяли про майбутнє. Ця дитина – живий ланцюг поколінь, втілення незримого спадку, що передається крізь кров і дух. Вона не приходить у порожнечу – вона приходить туди, де за неї вже молились, чекали й будували. Усе в народженні пронизане таємницею. Хто ця дитина? Яке призначення несе? Чи не є вона відповіддю на молитви, що зітхались століттями? І кожна мати, схиляючись над колискою, наче слухає шепіт вічності: *«Це – душа, довірена тобі»*. А кожен батько відчуває, що його віра повинна стати тілом, щоб ця нова істота пізнала не тільки світ, а й сенс усього подальшого існування свого роду.

Тому народження – це не початок у часовому сенсі, а новий «Гордіїв вузол» Вічності. Щойно народжена дитина вже несе в собі не тільки потенціал майбутнього, а й тіні минулого, непочаті молитви, несповнені мрії, поклик до добра. Це доказ того, що Бог ще не зневірився в людині. І доки народжуються діти, жевріє надія, горить світло, і світ обертається навколо осі Божої любові. У світлі цього розуміння стає зрозумілим: народження дитини – це не лише дар, але й Заповіт. Це початок нового шляху не тільки для новонародженого, а й для тих, хто приймає його з трепетом, вірою й внутрішнім оновленням. І це – священна подія, гідна шепоту молитви й глибокої тиші серця.

І ось коли над дитячим ліжечком стихають голоси і вчухає буденна метушня, тоді в повітрі ніби чується невидимий, віковий, таємний подих предків. У кожному погляді матері – пам'ять її матері, у кожному дотику батька – рішучість його батька. Народження дитини немов відкриває двері до глибинного розуміння людського призначення: ми не існуємо ізольовано, ми – міст між учорашнім і завтрашнім. Тайнство народження – це не

просто фізичний акт, а духовне зрушення, бо саме в цей момент весь світ змінюється назавжди: тепер у ньому є ще одна душа, ще одне дихання, ще одне «так» Богу в Його творінні. Ця дитина – мов жива ікона довіри Творця, Його віри у людину, яка, незважаючи на падіння й сумніви, все ще здатна любити, зростати, берегти.

І ось батьки, навіть не усвідомлюючи цього до кінця, стають свідками і служителями великої містерії. Вони не лише доглядають тіло дитини, вони формують її душу. Їхні слова – це її майбутні молитви. Їхні обійми – перше відлуння Неба. Їхня любов – це ті невидимі крила, що колись допоможуть їй піти у світ, не злякавшись темряви.

Народження – це завжди ризик та відкрита дорога, по якій дитина піде ще не раз і в радості, і в сльозах. Але якщо на початку цього шляху стоїть любов, благословення й батьківська молитва, то навіть життєві терни можуть стати благословенними. Бо народження – це ще й відповідь людини на Боже слово: *«Життя є, і воно триває...»*. Так, початок життя дитини не в день її народження. Він глибший – у молитвах предків, у мріях прабабусь, у вірі родів, що йшли до світла. І коли народжується дитина, народжується нова надія роду. Вона тиха, але сильна, вона тендітна, але непереможна, бо в кожній дитині – частинка вічного Божого задуму. І тільки тому світ ще й досі стоїть та живе.

Серед прикрощів епохи були радощі поповнення роду. Всього у дідуся Федота і бабусі Анни із Пентюків було 19 онуків.

«Волинка». Життя продовжувало свій плин. Особливий період для Федота Івановича розпочався з початком колективізації в кінці 20-х-початку 30-х років. Знову ініціативи від влади, що вирішила забрати землі, а людей організувати в колективи для спільного обробітку землі. Усі дієства влади здійснюються під гаслами справедливості, але усе робилося через насилля над інтересами та побажаннями селян. В черговий раз це

призвело до небувалого у краї голоду, вірніше – голодомору населення.

Безправність колгоспників, відсутність заробітків спонукали до того, що весною 1932 року селяни деяких сіл округи виступили проти нових порядків, адже більшість селян не мали що їсти, багато сімей почали пухнути від голоду, голод мав масовий характер. Допомоги з боку владних структур не було, на такому соціальному фоні виникали жіночі «волинки», які закликали селян не коритися владі. Так, наприклад, у рідному для Федота Івановича селі Стіна було розкрадено два зернових склади, забрано 510 пудів зерна різних культур. В цей час Коля Пентюк – найменший син Федота Івановича, після закінчення школи перебував у сестри Ніни Савуляк та працював сторожем одного із цих складів.

Влада швидко організувалася, озброєна охорона солдат з кулеметами прибула з Томашполя та заарештувала учасників «волинки», а заодно і охорону складів. Виїзна бригада суду засудила кількох організаторів «волинки» на різні терміни від чотирьох років позбавлення волі. Серед ініціаторів «волинки» була Пентюк Ганна – дружина розкуркуленого, про яку після суду нічого не було відомо.

Слідчі органи також допитували охоронця складу Миколу Пентюка, хотіли встановити його зв'язок з однофамільцею Ганною Пентюк, розпитували про ініціаторів грабунку. Залякування молодого хлопця і погрожували ув'язненням. Знову термінова допомога батька Федота Івановича. Приїхав на зустріч зі слідчими, розказав про сина і свої справи з передачею усього нажитого майна державі. Інформацію прийняли до відома, відпустили сина, але попередили, що відтепер Микола Пентюк знаходиться під контролем правоохоронних органів.

Зважаючи на обставини з підозрою, батько вирішив відправити сина Колю з односельчанами на заробітки до Одеси. Проте доля розпорядилася по своєму. На залізничній станції

Вапнярка Коля зустрівся з вербовщиками на молодіжні будівництва, ті запропонували йому свої послуги та безкоштовний проїзд до місця роботи. Домовилися про умови, і потяг повіз Колю на Урал. Тривога у батька ще більше, як син буде виживати у тій далекій невідомості? Вся надія на Господа і Його справи. Він все облаштує.

На той час дочка Тоня з чоловіком Іларіоном Малим і дочкою Олександрою проживали у Вербці. У них було багато землі, велике господарство, мали великі плани на майбутнє, але були і нові вимоги влади до господарів. Авторитет батька, його поступки владі своїм майном до пори не турбували його рідних.

Дочка Ніна (Ангеліна) проживала в Стіні, у неї уже двоє дітей: Євгенія 1 рік і Олексій 5 років. Соня вчителювала у Зведенівці, сину Володі було п'ять років. Саша закінчив педтехнікум і вчителював у Сальнику. Федя працює на Могилів-Подільському машинобудівному заводі, має сина Бориса. Дочка Маруся одружилася з військовим офіцером Іваном Вайсом із сусіднього села Шуми, разом з ним поїхала до Середньої Азії.

Діти росли, вилітали із родинного гнізда, влаштовували власні справи, народжували своїх дітей.

А у Федота Івановича в цей час, як у старозавітного Іова: Господь забрав усе і дивився, як поступить істинний Його послідовник. Пробним каменем була передача млина владі, наступний крок – передача усіх залишків нажитого. Так і сталося: діти виростили, обов'язок батьківський перед Господом виконано; передав владі усі свої статки і рішучіше вирішив йти до Господа, як той орач, який дивиться тільки вперед, щоб борозна була рівною, а результат успішнішим. Прийшла пора здійснити бажання усього життя – зробити рішучий крок до особистої Голгофи прийняття сану священства.

2.3. Рішучий крок до Голгофи

«Прийшла пора служити Богу» – це була ключова фраза на вустах чоловіка і батька Федота Івановича, він поступово і рішуче поміняв свої пріоритети від земних благ для себе і сім'ї на шлях служіння Богу.

Якщо раніше Федот Іванович трудився і молився вдома, зрідка – в храмі, то уже прийшло бажання частіше бувати на службі Божій, в Його обителі. Для цього необхідно було, по слову премудрого, підготувати душу свою до спокус [1, Сир. 2, 1], тобто бути готовим до перенесення всіляких скорбот і негараздів.

Тут шукай істину. Щось ніби підказувало: «*Храм і Господні заповіді, тут шукай істину!*» – казали старші, і ці слова не були просто настановою, а глибоким заповітом, що проходив крізь покоління. Не заради обряду, не заради страху, а заради внутрішньої правди приходили сюди наші предки. У храмі вони ставали не тільки прихожанами, а учасниками великої розмови з Небом, у якій відкривалося неочевидне, де стишувалося серце й просвітлювався розум.

Тут, у тиші під куполом, між старими стінами, що пам'ятають і сльози, і вдячні усмішки, вони молилися за родини, за землю, за справедливість. Тут народжувалися не лише надії, а й відповіді – не завжди швидкі, але завжди справжні. Через вогонь свічок, через слово Святого Писання, через присутність духовної благодаті, що зупиняла час і говорила до серця кожного, хто шукав. Їхні вподобання – то не було щось поверхове, ні, це були шляхи пізнання, спроби дістати зерно правди з-поміж жорен життя. Звідси, з храму, вони брали з собою не лише освячену воду чи ікони, вони завжди виносили мудрість і міру – у свої домівки, у стосунки з дітьми, у працю на полі чи в ремеслі, тут вони вчилися бути людьми з великої літери, бути з Богом.

А з кожної молитви і кожного дотику до святого місця народжувалося те, що ставало основою їхньої внутрішньої держави – чесності, працелюбства, терпіння, співчуття. І навіть у господарюванні, у поділі поля чи закладенні саду вони керувалися тією невидимою, але глибокою ниткою – духовною міркою, що йшла від храму, тому і сьогодні, коли серце шукає відповідь, коли розум губиться у спокусах світу, стали ще більш актуальними слова про Господні заповіді та пошук істини у храмі. Бо істина не в галасливості, не в гонитві, не в суєтності. Вона – у тиші, в слові, в молитві. І в живому зв'язку з тими, хто був до тебе, і тим, що є понад тобою.

Храм – це не просто місце, збудоване з каменю й вапна, це живий простір, що зберігає не лише історію, а й дихання поколінь. Його тиша – то не порожнеча, а присутність, бо саме тут залишали свої сліди молитви тих, хто вже відійшов, і сльози тих, хто ще йде. Тут у повітрі витає невидиме, але відчутне – пам'ять, молитва, духовна суть народу. Господні заповіді, виголошувані з амвону, входили в серця не як сувора вимога, а як внутрішній компас, в який люди не просто вдивлялися – вони вчилися вдивлятися у себе. І в цьому слуханні дозрівала їхня мудрість, бо хто не має внутрішньої тиші, той не почує шепіт Божий, а без того Божого шепоту немає дороги ні в сім'ї, ні в праці, ні в державі.

Звідси і народжувалась справжня господарська мудрість. Тут виростали не лише добрі хлібороби, а й добрі батьки, добрі сусіди, добрі захисники. Бо з храму виносили не просто заповідь, а здатність жити згідно з нею. Брали для своїх осель любов і повагу, порядок і благословення, терпіння і віру в провидіння, бо ж предки наші знали: там, де зникає зв'язок із храмом, зникає здатність розрізняти справжнє й фальшиве, добро і вигоду, святе й буденне. І коли в домі ставало тривожно чи темно, не шукали винних, а йшли – до церкви, до сповіді, до молитви. Бо лише там

серце отримувало силу – не уникнути тягаря, а достойно нести його.

«Шукай істину!» – лунає це в храмі, як тихий, але владний заклик. Бо істина не змінюється від часу чи моди. Вона – як світло, що проникає в найтемніші закутки душі. Вона не вимагає гучних обіцянок, а вимагає вірності, постійності, покори, сили духу, і ті, хто навчився її чути, знають, що істина не там, де зручно, а там, де вічно. І як колись наші предки брали з храму світло для своїх осель, так і ми сьогодні маємо приходити сюди – не як туристи в минуле, а як живі спадкоємці великої правди, що не старіє.

Нести хрест до Голгофи. В Святому Письмі написано: *«Щоб бути святим і стати святим, потрібно нести свій хрест»* [1, Мт. 10, 38]. Повсякденне життя не є вільним від щоденних хрестів, коли ці хрести є дуже важкі, тоді йдемо до Ісуса Христа, просимо Його допомоги. Ісус сам, йдучи хресною дорогою до Голгофи, прийняв допомогу Симона Киренейського, і той допоміг Йому нести хрест. Необхідно йти до Ісуса і просити, щоб він допоміг гідно нести свій хрест, прийняти свою Голгофу.

Федот Іванович намагався частіше приходити до Євхаристійного Ісуса у Святому Причасті через покаяння і сповідь, адже тут Він зміцнює сили Своїх обраних, допомагає нести хрести. Потрібно молитися, щоб Він дав ласку, сили і витривалість в несенні наших хрестів, через несення яких найкоротша дорога до святості, до неба [11, с. 49-50].

Допомогою на цьому шляху несення особистого хреста є церковна молитва. За вченням Православної Церкви, вона є неможливою без священства, адже новозавітне священство є образом Первосвященника Господа нашого Ісуса Христа [1, Євр. 7, 23]. Відповідно без священства немає Церкви. Священнослужителя відрізняє особлива благодать Святого Духа, яка дається йому при Рукопокладенні. Ця сутність служіння стала

визначатися з апостольських часів, коли були свої традиції та святість, тільки вони здійснювали Таїнства Божі.

Апостоли мали успіхи в роботі, але Господь їх призвав, і вони пішли за Ним. У Федота Пентюка також все було прекрасно у господарюванні, проте по волі Божій та під тиском представників влади втратив свої земні надбання. Втрата одного відкриває можливості до іншого. А щоб відкрити це інше, Федот Іванович вирішив самовдосконалюватися у пізнанні Господа.

У кожного існують свої сходинки для вдосконалення духовного, для підйому з землі до неба – це його рятівний хрест, який потрібно нести усе життя. На цих сходинках є окремі східці – вони у словах пречистого Євангелія. Сходження по них до небесних обителів, щоб своїми скарбами прославитися перед Господом [12, с. 730].

У родинях Пентюків переймалися подібними «східцями» духовного зростання, не один потрудився у Його церковних храмах, молитва Божа і сімейне Євангеліє завжди були дома на чільному місці. Східці до небесного завжди були поряд, але око душі було у земних турботах про земні здобутки і блага родини. Після втрат земних здобутків по-новому розкрилися і стали зрозумілі «сходинки» до Небесного. Тут дієвою була особлива підтримка дружини, яка з розумінням ставилась до переживань чоловіка про тимчасові скарби земні та його акцентування на скарбах у блаженствах небесних.

Наслідування Божим заповідям. У молитві Федот Іванович вбачав своє наслідування Божим заповідям й ідеалам Євангелії, а участь у Пресвятій Євхаристії – як наслідування святості прашчурів роду, святих Господа і народу.

У молитві Федот Іванович бачив не просто релігійний обряд, а живе дихання душі, що прагне бути у згоді з Божою волею. Його молитва була тиха, глибока, сповнена не слів, а серцевого слухання – мов ранковий росистий подих перед

світанком. У ній він шукав не полегшення, а сили бути вірним, сили залишатися праведним у часи, коли правда гнобиться, а віра стає викликом. У молитві він знаходив дорогу, якою йшов Христос, і прагнув ступати за ним, наслідуючи Його заповіді не з обов'язку, а з любові.

Пресвята Євхаристія для нього була більше, ніж участь у церковному Таїнстві – це було з'єднання з цілим родом його предків, з тими, хто виносив слово Боже крізь вікове гоніння, війну і смерть. Приймаючи Святе Причастя, він відчував, ніби торкається родової тасмниці Вічності, приєднується до святого хору тих, хто йшов перед ним, – святих Господа, праведників землі, вчителів і служителів, яких пам'ятала Церква і народ.

Його віра не була гучною. Вона була як світло каганця в темній кімнаті: лагідна, але незгасна. І як господар родини, він ніс особистий хрест – не прикрашений, не виставлений напоказ, а внутрішній, щоденний, у тиші вечорів і в клопотах буднів він спілкувався з Богом не стільки словами, скільки своїми вчинками: працею, любов'ю, витривалістю.

Турбота про вісьмох дітей була для нього не тягарем, а благословенням, бо кожна дитина – це окремий дарунок, окрема молитва, що отримала тіло й душу, і він щоденно бачив у них відповідь Божу на своє життя – покликання, що перевершує все особисте, і саме тому, навіть коли серце стискалося від втоми, він ішов далі з поглядом, зверненим угору, і руками, що завжди працювали для дому.

Федот Іванович не носив орденів, не виступав зі сцени, але його святий подвиг вірності, молитви, турботи про родину і глибокого смирення був немов мовчазна ікона в сучасному світі. Він не просто жив – він освячував життя навколо себе і, навіть не знаючи цього, ставав тихим вогником для тих, хто шукає Бога серед буденності.

Саме в таких людях, як він, продовжувалася незнищена традиція святості нашого народу – в селянській хаті, під стріхою, серед полів і дитячого сміху, де щоденна молитва та вірність Богу замінює героїчні гасла, а сердечна молитва – вершини філософських книг.

Твердий ґрунт. І знову слова Господа звертають до себе увагу, немов особисто звернені до раба Божого Федота: *«Кожен, хто слухає цих Моїх слів і виконує їх, подібний до чоловіка розумного, що свій дім збудував на камені. І линула злива, і розлилися річки, і буря знялася, і на дім отой кинулась, та не впав, бо на камені був він заснований. А кожен, хто слухає цих Моїх слів, та їх не виконує, подібний до чоловіка того необачного, що свій дім збудував на піску. І линула злива, і розлилися річки, і буря знялася і на дім отой кинулась, і він упав. І велика була та руїна його»* [1, Мт. 7, 24-27]. Говорячи про будівництво на піску і на скелі, Христос мав на увазі твердий ґрунт, якому протиставив ґрунт непевний, рухомий. Будування дому на скелі означає закорінення в Богові. Ще цар, пророк і псаломспівець Давид колись говорив: *«Господь – моя скеля й твердиня моя, і Він – мій Спаситель! Мій Бог - моя скеля, сховаюсь я в ній, Він – щит мій, і ріг Він – спасіння мого, Він – баишта моя!»* [1, Пс. 18, 2].

Наскільки важливо будувати будинок власного життя на скелі, якою є Слово Боже. У кожен період життя Ісус намагається дати зрозуміти, що повинні звіряти свої вчинки по Його словах і фундаменті Його навчання [1, Втор. 11, 18, 26 -28]. Тут же можна пригадати слова з книги Приповідок: *«Дім будується мудрістю, і розумом ставить міцно»* і використати цей контраст між мудрістю, яка будує дім, і глупотою, яка веде до руїни [1, Прип. 1, 1-18].

Федот Іванович все більше стверджується у важливості слова Божого, але розуміє, що слухання лиш перший крок, після кого потрібно робити наступний. Кожна людина повинна

будувати своє життя на твердій підвалині, на скалі. Основа в Бозі – ось початок правдивого християнського життя [1, Мт. 4, 18-23].

Для Федота Івановича прийшла пора будувати новий духовний дім на міцній скелі Господа, брати свого хреста і за Всевишнім йти на гору зречення власних земних здобутків. *«Хто не візьме свого хреста і не піде за Мною слідом, той Мене недостойний»* [1, Мт. 10, 38]. Але як потрібно нести хрест і йти за Ісусом? Тут багато запитань до себе, доводиться вирішувати у цей скрутний для людей і Церкви час, коли потрібно давати надію ближнім, тим більше йти звеселяти душі нужденних у справах Божих.

Вчасно відкрилася суть слова Ісуса Христа: *«Ніхто з тих, що кладе руку на плуга та озирається назад, не подається до Царства Божого»* [1, Лк. 9, 62]. Притча поєднана із зрозумілим Федоту Івановичу землеробством: хто обробляє своє поле, постійно повинен дивитися вперед, щоб вести рівно плуга з відповідним заглибленням у землю. Якщо озиратися назад, то не угледиш, як плуг відхилиться від борозни і земля буде неякісно оброблена.

Отже, вирішив покласти руку свою на «плуга» служіння Богу, без оглядки йди за Ним, поступати по вірі свого серця до Нього. Зрозумілішими для Федота Івановича стали слова Господа із Святого Євангелія, адже сам завжди ставив перед собою конкретні земні завдання, переважно мав успіх у їх реалізації. А тут інше: цінності життя вічного у блаженстві небеснім. Як їх спромогтися? І Господь вказує: якщо віриш, іди без оглядки. Наскільки це було зрозуміло із минулого земного досвіду в пережитих життєвих ситуаціях.

При цьому Господь попереджує про неминучі спокуси: *«Не бійтеся вбивства тіла, душу не можуть вбити, а бійтеся більше того, хто може і душу і тіло згубити в геєні»; «Загубивши душу свою (у цьому тимчасовому житті) через самозречення ради Мене, збереже її для життя вічного»* [1, Мк. 6, 7-13; Мт. 9,

35-38]. Слова настанови Ісуса Христа до своїх учнів, згадування притчі про землероба, стали актуальними для Федота Івановича. Як вправний землероб і садівник, він вирішив йти за Ним без озирання назад і по сторонах спокус.

У Федота Івановича ще залишився будинок, садок і невеликий наділ землі. Він виконав свій обов'язок перед дітьми та Господом: дав освіту і відпустив своїх пташенят у вільне життя з надією на Його допомогу. Ніщо не стримувало для того, щоб можна було послужити Господу. Він добровільно віддав владі залишки своїх здобутків.

Вже більше не твоя... Чуже взуття переступило поріг хати – не як гість, а як суддя. Не за Законами Божими, а за писаними чужими повеліннями і наказами. Вони гордо сповістили: «*Маємо право!*». Не шукав слів, бо що можуть слова перед стіною, що падає? Господарство і хату доглядав зі всім старанням. Не один рік, не сам – із дружиною, з дітьми, з надією на майбутнє власне і дітей. Вона не була палацом, та пахла деревом, медом і сонцем, що заходило у її вікна щовечора. Тепер – там тиша ..., чужа тиша. Вони переставили меблі, поглумилися з рушників, вишитих дружиною і покійною матір'ю. Стояв за тином, мов злодій біля власного серця.

А сад...? Мій, Боже, сад...! Кожне дерево посадив власноруч. І яблуні, і вишні, і той кущ калини, що родив найсолодше. Тут мої діти трудилися і гуляли, насолоджувалися його плодами, як тепер мене радують їх рідні та милі голоси. А виноградник? Я з ним розмовляв, мов з дитиною. Навіть лози не встиг обрізати навесні. Тепер – хтось там ходить із сокирою, не розуміючи, що ріже не гілку, а спаплюжену пам'ять. Зберігав, насаджував. І думав залишити дітям, щоб мали, щоб знали, що труд – це шлях, а не ярмо. І ось усе минулося, зникло. Одним розчерком. Одним «наказом». Без пояснень. Без вибачень.

Залишився без даху, без стін. Але з Божою Правдою, що живе в мені. І допоки вона жива – ще не зломлений. Бо ще ж є –

Бог, Він допоможе. Коли все відібрали, лишилась душа. А її вже ніяким «наказом» не конфіскують!

Тиха молитва душі. Вони сміялися. Не як вороги, ні – як друзі, що зраджують не кинджалом, а сміхом. Їхні слова не були лайкою, але кожне – мов лезо між ребра. *«Ти ще віриш?»* – питали з іронічним підняттям брів. І бачив, що питають не з допитливості, а з переконання, що віра – це слабкість, звичка для самотніх і зламаних.

Не відповідав... Як відповісти тому, хто не питає – а вже засудив? Стояв між ними, здавалося, як завжди. Але раптом – сам. Не один, але сам. Бо коли тебе не чують, коли сміються з того, що є для тебе джерелом життя – тоді навколо стає тиша. Глибока, як ніч у пустелі.

Так, молюся і не соромлюся того. Бо молитва – не втеча, а прихід. Не до людей, а до Того, Хто знає мене краще, ніж я сам. Я молюся не для них. І не проти них. Я молюся, бо у кожному їхньому глумі я чую біль – їхній, не свій. Бо вони загубили те, у що вірю і маю надію. І саме це їм всюди заважає...

Буває, що вночі душа болить. Але не від слабкості. Досі з ними і молюся за них. *«Пробач їм, Отче»* – шепочу, коли згадую їхні усмішки, що тепер стали тінями. Можливо, колись вони побачать – не мене, а Світло, до Якого мої думки і справи.

Для них у мене молитва замість прокльону. Віра у молитві – не з каменю, а з ран душевних. Вона стоїть велична, і стою з нею... Бо справжня сила не в тому, щоб перемогти – а в тому, щоб не зрадити себе. Не певний, що зрозуміють. Але знаю: Бог – чує. І цього мені вистачає...

Федот Іванович передав владі всі свої матеріальні статки, залучився підтримкою свого духовника і дружини та вирішив зробити останній крок – прийняти сан священства. Важким був цей шлях до священства через особисту Голгофу: зректися усіх земних статків, залишити нажиті місця та йти до служіння

Господу в інші землі. Попереду багато незвіданого, попереду Голгофа служіння, нові випробовування, але все це заради служіння справам Господа, служіння Йому без оглядки на минулі заслуги і земний досвід.

«Прийшла пора служити Богу». Ці слова Федота Івановича були почуті Господом. Вони не просто вислів внутрішнього покликання, це духовний злам, момент глибокого прозріння, коли серце, вичерпавши дорогу мирянина, відчуло потребу повного присвячення Богові. Ці слова визріли не за один день, вони були плодом багатьох років терпіння, боротьби, молитви, втрат і надій. І коли він їх мовив, вони пролунали не лише в тиші земної оселі, а й у висотах небесних – як зріле «ТАК!», особисто сказане Богові.

Він почув Господа свого – а Господь почув його... І сталося: його висвятили у священницький сан. Цей момент не був тріумфом, а радше тремтінням – свідомістю того, що віднині не лише він належить Богові, а й кожне його слово, кожен погляд, кожен жест. Висвята стала печаттю на його душі, що підтверджувала: служіння – це не слава, а жертва; не титул, а відповідальність.

Його покликання визрівало довго, як дозріває стиглий плід на дереві: під дощем і сонцем, у холоді переслідувань і теплі віри. І коли Церква, через руки єпископа визнала його і поклала на нього руки, це було не стільки визнанням, скільки підтвердженням того, що сам Бог уже давно діяв у його житті. Служіння Федота Івановича починалося не з цього моменту – воно вже давно тривало, просто тепер набуло нової форми, нового виміру згідно з Божим Провидінням...

З цього часу він буде нести Євангеліє не тільки у руках, а й в серці – у словах проповіді, у сповіді зраних душ, у хрещенні немовлят, вінчаннях і похоронних службах. Він став не лише батьком для своїх дітей, а й духовним батьком для всієї своєї

громади. Його молитва віднині стала голосом не тільки за себе, а й за інших, за тих, хто ще шукав Бога в безбожній темряві гріха.

Отак здійснилося сказане: *«Прийшла пора служити Богу!»*. Бо коли серце дозріває для служіння, небо відгукується. І тоді навіть найбільші випробування перетворюються на шлях святості, що освячує не тільки людину, а й землю, на якій вона стоїть.

Рукопокладання. А сталося це так. Отець Дмитрій Галевич поручився перед Святим Престолом за своє духовне чадло. Зважаючи на духовні старання, знання церковних служб, вмілого прислужування у храмі та вівтарі, по Його волі відбулося посвячення Федота Пентюка Його Преосвященством Високопреосвященнішим Іоанном, архієпископом Вінницьким і Тульчинським спочатку в диякона, а 19 грудня 1932 року під час святкової літургії в Спасо-Преображенському кафедральному соборі міста Вінниця – Рукопокладання у сан священника.

Розпочався новий період: від садівника саду земного, до священнослужителя Господнього і наставника істин з Його саду небесного. Отець Федот поніс свій хрест до особистої Голгофи, відбулося його зречення земних матеріальних благ, впевнено став на шлях служіння Божим справам.

З Хрестом на амвоні. Після Рукопокладення й завершення першої Літургії отець Федот стояв на амвоні з Хрестом у руках – не як символом влади, а як знаком любові, жертвності й Спасіння. У цей момент, коли він уперше давав цілувати Святий Хрест парафіянам, став для нього мов тиха, але глибока духовна інаугурація, там не було фанфар, не було урочистих промов, а була лише ніжна тиша храму, де кожне серце говорило до Бога по-своєму.

У святковий день, у святковому настрої люди підходили цілувати хрест в руках того, на якого тільки зійшла благодать Духа Святого. Старі й малі, робітники й селяни, вдови, змучені

роботою чоловіки, стривожені матері. Хтось зі сльозами, хтось з опущеними очима, хтось тремтячими руками торкався до його риз як до найвеличнішої святині. І отець Федот, вдивляючись у кожне обличчя, відчував: ось це – його паства, його духовні діти, дані йому не випадково, а волею Божою. Його серце співало від того, що він може бути для них містком до неба, що тепер він – не просто молільник, а буде провідником Світла серед буденної темряви людського духу.

Та разом із духовною радістю нуртував щем, бо він бачив дещо страшне, невидиме людським оком – очі цих людей несуть у собі сліди страху й... зламаної надії. Знаючи їхні долі, він не міг не відчутти, як тінь безбожницької системи лягла на кожну душу, на кожен їхній дім. Замість підтримки близьких – тотальний контроль, замість пошани до віри – переслідування. Йому боліло, що ті, хто тепер стоїть перед ним, змушені хреститися потайки, ховати ікони, мовчати про свою віру навіть перед рідними. Це мусило якось жахливо скінчитися...

Душа його стогнала – не від страху за себе, а від болючого знання – попереду буде страшний голод... Страшний, не природний, не Богом посланий – а штучний, людською жорстокістю спланований... Він бачив у них не лише вірян, а й сповідників, мучеників, носіїв хреста свого часу – людей, що мовчки несли в собі біль руїни, втрат і підозри. Його рука міцно тримала Хрест, але його душа ще міцніше тримала за них молитву..., вона промовляла до Бога за кожного, хто зараз торкався святині – щоб не зламався, щоб не втратив надії, щоб пройшов крізь несправедливість і залишився вірним Богові назавжди...

Отець Федот у ті хвилини ясно зрозумів: його служіння – віднині це не лише благословення, а й страждання разом із народом, радість і біль сплелися в єдину нитку – мов шати, у які Христос був одягнений перед страстями. І ця нитка вже ніколи не порветься, бо пастир справжній – це той, хто не лише веде, а й страждає разом з паствою завжди, а Хрест, що він подавав

цілувати, у ту мить ставав не лише предметом поклоніння, а живим знаком: ми з'єднані через віру, крізь муки й молитву, крізь надію і рани – у Христі.

Він дивився на матерів, які тримали на руках дітей, на стареньких дідусів, які кланялися і цілували Хрест, і в його серці здійснювався крик: *«Господи, як же витримати? Як захистити їх? Де Ти будеш, коли заберуть останнє зерно? Коли в хатах замовкне дитячий сміх і залишиться тільки плач і тиша смерті?»* Це був крик його справжньої душі, який не мав відповіді в словах – лише в глибокій, скорботній молитві.

Голодомор ще тільки підступав, мов хижак із гушавини, але отець Федот уже бачив його сліди: накази про хлібозаготівлі, обшуки, наростаючий страх у селах. Він розумів: тепер не тільки хрест, а й хрест мучеництва доведеться нести. Церква буде останнім притулком для душ, які втрачають усе.

І тоді, стоячи на амвоні храму, він підняв очі до неба й пошепки промовив: *«Я не залишу їх, Господи! Якщо голод – то буду ділити з ними останню скоринку... Якщо тінь смерті – то стояти поруч, молитися і вірити, коли ніхто вже не зможе вірити, бо ця паства – це не просто люди – це мій шлях до Голгофи... і я підум, скільки вистачить сили...»*

Так починалося його справжнє служіння... Не лише з проповіді, а з глибини любові, що вже готова була нести біль народу – до самого свого кінця...

Отець Федот Пентюк отримав направлення у село Олександрівка Тростянецького району Вінницької області.

Допоможи Боже, Тобою обраним. Амінь.

3. Хрест священнослужіння

3.1. Священство у голодні роки

В січні 1933 року отець Федот Пентюк з матінкою Анною прибув до села Олександрівка. Тут було місце його призначення і виконання богослужбових обов'язків.

Отець Федот явився до благочинного Тростянець-Ладизинського благочиння протоієрея Аполлона Доб'я з направленням від владики Вінницького і Тульчинського Іоанна. Отець був радий приїзду освіченого священника, який мав досвід служіння помічником у храмі, вмів вести канцелярську документацію та мав успіхи в організації та виконанні господарських справ. Благочинний поцікавився необхідністю допомоги у служінні під час проведення Різдвяних і Водохресних свят.

Отець Аполлон сам прибув до Олександрівки. Він представив отця Федота старості і законниці хору. Ознайомив з храмом і його вівтарем. Домовилися про богослужіння уже 6 січня на Святвечір. Церковний староста запропонував отцю Федоту в безоплатну оренду залишену хату одного із селян, який за сімейних обставин тимчасово виїхав із села.

Початок богослужінь. В церкві були досвідчені півчі, вони добре знали послідовність церковних богослужінь, допомагали батюшці у службі та побуті. Хористи зацікавлено розповідали про особливості служби в храмі, розміщення церковного знаряддя. Хористи і поважний староста швидко налагодили співпрацю з новим священником і його матінкою.

Різдвяні свята пройшли в турботах і хвилюваннях, минулися перші труднощі самостійного служіння. На свято Василя Великого було спокійніше, як для священника, так і хористів.

Покращенню взаємовідносин між кліром і настоятелем сприяли спільна служба і спільні різдвяні колядки.

Знайомство з парафіянами та їх життям відбувалося безпосередньо при освяченні їх домівок після свята Водохреща. Спільні скромні трапези спонукали до цікавих розмов як про богослужіння, так і ведення домашнього господарства. Великий господарський досвід отця Федота, розмови про трудні часи з продовольством стали у нагоді при з'ясуванні церковних проблем і проблем голоду серед селян.

Матінка Анна Титівна була знайома із церковними співами, але не стала втручатися у справи хористів. Її спокійний характер сприяв теплому спілкуванню з парафіянами із Олександрівки і навколишніх сіл. Матінка Анна і отець Федот допомагали селянам порадами ведення сільгоспробіт, в оформленні побутової документації, як от заяв, розписок ... Все це зміцнювало церковну общину.

Продовольчих запасів у отця Федота не було, тому селяни допомагали, чим могли. То дадуть картоплі і буряків, запропонують у себе вдома спільну вечерю. Життя почало налагоджуватися, але проблеми голоду давали про себе знати. Особливо було сутужно весною, у період перед Великоднем.

У Великий піст парафіяни підтримували одновірців усім можливим. Нестачу продуктів пояснювали необхідністю дотримування посту, гріховним людським втручанням у Божі справи. На вечірні служби старалися роздобути хліби для освячення, але не завжди для цього була можливість, проте якими вони були бажаними і очікуваними. Дорожили кожною крихтою, як дорогоцінним скарбом, несли маленькі частинки своїм ослабленим близьким. Хліби на Літургію були обов'язковими, тут була особлива домовленість, її не поширювали серед парафіян. Хлібів була невелика кількість, але і це було спокусою для нужденних земляків і місцевих активістів. Домовлялися і випікали потайки.

Годъ, мѣсяцъ и число по- ступленія бумаги.	№ по порядку.	№ посту- павшей бумаги.	Краткое содержаніе вступающей бумаги.	Кому или куда от- пущена бумага, вогде именно и за каковыя и къ какому № дѣ- ла она относится.
<u>г. Шляхтенск.</u>				
			Вод. Вахуцава мейстеров.	
			влад. Федота Шамов. Пенитен-	
			т. Анна Тимовна Пенитен-	
			т. Тимовна.	
			Зданіе Тимовна, какъ и крест. крестъ Тимов-	
			на сѣнахъ.	
			Машин. машин. крестъ машин. 2-я Тимовна	
			Машин. машин. крестъ машин. 2-я Тимовна	
			длинн. 20 см. машин. крестъ машин.	
			1 Турбина сел. "Курорт" – восток –	
			капота. – Машин. 22 см.	
			2 Турбина сел. 22 см.	
			3. 4 восток. машин. сел. "Заново" –	
			2 – "Бюджет" – 1 – "Бюджет" – Машин. восток	
			4. Охотничий мост, Машин. Машин. – Пенитен-	
			5. Машин. Машин. 120 восток. "Бюджет"	
			6. Машин. Машин.	
			7. 15 Бюджет. Без сел.	
			8. – Крутой мост, "Курорт", "Земля" – М.В.	
			9. Пенитен. Машин.	
			10. – Машин. Машин. 55.	

Опис стану млина Федота і Анни Пентюк, 1923

До розділу 1

200	54	Пентюк					
		Федот Іванов	60	хлеб.	1	200	
201		вдова Анна	48	дров.	хвз		
202		дочка Антонина	22	хлеб.		200	
203		" Софійа	18	хлеб.		100	
204		сын Александр	17	хлеб.			
205		" Федор	14	хлеб.			
206		дочка Мадина	12	"			
207		" Марія	10	"			
208		сын Николай	8	"			

Склад сім'ї Федота Пентюка. Витяг із списку платників податку
за 1922-23 рр. по селу Шляхетна М'ястківської волості
Ольгопільського повіту

До розділу 2

Храм Успіння Богородиці у Вербці, 2009

До розділу 2

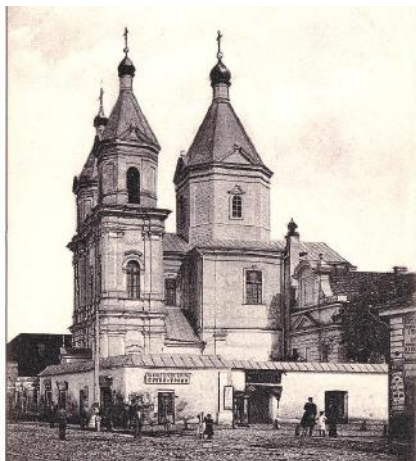
Архирейська грамота
на служіння отця Дмитрія
Галевича в с. Вербка Волоська,
1889

Хрест на могилі отця Дмитрія
на старому цвинтарі
у с. Вербка

Отець Дмитрій Галевич на похороні вербівчанина, 1950-і роки

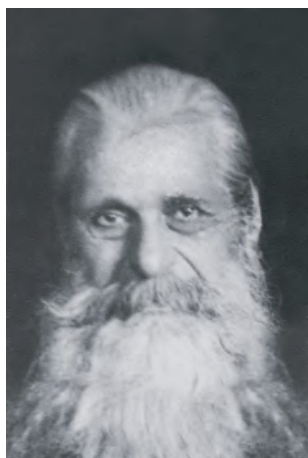
Іоанн (Славгородський) архієпископ Вінницький і Тульчинський
Спасо-Преображенський собор у Вінниці, початок XX ст.

Посвідчення про священство Федота Івановича Пентюка

До розділу 3

Отець Федот і матінка Анна

*Похорон о. Федота Пентюка, с. Олександрівка. Січень 1941.
Справа: дружина Анна Титівна, дочка Люда, духовні чада отця .*

До розділу 4

Зустріч 6-ти рідних. Зліва-направо: Микола, Люда, Маруся, Федір, Софія, Ангеліна, онуки Тамара і Антоніна на руках у Марусі. Зведенівка, 1963

Зустріч 5-ти рідних. Приїзд Антоніни... (Зліва-направо) Софія, Люда, Федір, син Феді Володя, Антоніна, Маруся, Могилів-Подільський, 1961

Було велике бажання послужити і побути з Господом у Його домі в трудні часи. Службові дні в храмі ставали регулярними, парафіяни гуртувалися навколо нового батюшки, почала більше відчуватися духовна єдність у Господі. Відновлювали старі традиції служінь, закладені благовірними настоятелями храму в минулому. Для кращого розуміння потреб своїх парафіян, їх традицій отець Федот почав також цікавитися питаннями історії села та храму в ньому.

Олександрівка і храм Різдва Богородиці. Храм Різдва Богородиці був у задовільному стані, тут було достатньо богослужбової літератури, добротний церковний інвентар. Звідки це усе, хто приставався для сільського храму?

Село Олександрівка розкинулось на обох берегах річки Тростянець. Засновано воно в XVI столітті. У пам'яті старих людей лишилися перекази про давнє минуле, коли на місці села було селище Славгород. В XV-XVI ст. на Славгород часто нападали турки і кримські татари. Під час одного такого нападу турки пограбували і зруйнували селище, забрали в полон працездатних чоловіків і жінок, старих і дітей повбивали. Через кілька десятків років в цій місцевості виникло село під назвою Вербецьке. Через певний час (*очевидно, під час нападу турків – авт.*) село було зруйновано. За народними переказами, в кінці XVI – поч. XVII ст. у цій місцевості засновано село Олександрівка. У XVIII ст. Олександрівка належала графам Потоцьким, згодом – Собанським [27, с. 109].

Храм Різдва Богородиці в Олександрівці видно здалека, він нагадує величний камінь, що міцно стоїть на порослій трав'яною землі. 1739 року на цьому пагорбі пращури поставили дерев'яну церкву. А літа 1795 року, якраз на Великдень, налетіли татари. Людолови сподівалися на легкий ясир. Прорахувалися, не знали, що Олександрівка – село козацьке, воно мало фортифікаційні укріплення. На ті часи в селі перебувало 800 шлюбних пар козаків та козачок. Село ділилося на сотні кількістю шість (*і нині*

старожили кажуть не «вулиця», а «сотня»). Православні зустріли непроханих «гостей» під стінами церкви. Билися нещадно і козаки, й козачки, й козачата. Багато чужинців загинуло біля храму. Решта кинулась навтьоки, але втрапили туди, де сходяться дві річки. Там і зав'язли в болоті навіки. Ще й досі, бува, коли копає хтось погрібець, то вигортає черепи і кістки [20].

То був останній наліт татарви на тутешні краї. Старійшини села кажуть, що покровителька храму Пресвята Богородиця оберігала село від лихих іновірців.

Священники із роду Сулима. В храмі Різдва Богородиці священствували три покоління із родини **Сулими́в**. З 1803 р. священствував отець **Єлисей Сулима**, з 1828 р. – його син отець **Феодосій**, а з 1836 р. – інший син **Іоан Сулима**, який закінчив курс Подільської семінарії. Цей останній, проживши на цій парафії до 1885 р. (*прослужив 49 років на одному місці – авт.*).

При отці Іоані Сулимі 1851 року дерев'яну церкву в Олександрівці розібрали, а натомість звели кам'яний, п'ятикупольний храм. Кошти пожертвував граф Потоцький, який офірував на храм щорічно дві тисячі карбованців. «Виконробом» будівництва був той же отець Іоан Сулима. Згодом він же започаткував школу для навчання селянських дітей, придбав для церкви достатнє і пристойне начиння та ризницю, багато богослужбових книг, достатньо церковних атрибутів, як от розшита золотом плащаниця, в дорогому друку Євангеліє та службові книги, значну кількість акафістів і канонів Київського і Почаївського друку. Залишив після смерті 1800 карбованців церковного капіталу, за заповітом передав із своїх коштів дві тисячі карбованців на придбання коштовних речей для церкви і 3000 карбованців на вічний внесок на користь місцевого причту на поминання душі його та родичів.

Новий настоятель. Отець **Федот** (ім'я *Феодот* з грецької мови перекладається як «Богом даний», інакше «Богдан» – авт.)

розпочав самостійні богослужіння в лихий час голодомору і гонінь на церковнослужителів.

Богом даний, він ніс нелегку пастирську ношу у той час, коли за церковні переконання, протести проти руйнування храмів, влада безпідставно могла звинуватити, засудити до висилання у віддалені краї або навіть позбавити життя.

Важкими були питання позбавлення волі та голоду. На засланні було важко, але засуджені жили, трудилися, виживали. Не всі, багатьом було місце на небі. На небі їм було при усіляких ситуаціях – як відпочинок, а тортури і зневага залишалися на землі. Було важко, але виживали з надією на кращі Божі справи.

А як можна пояснити людям їх голодування? Вони трудилися і жили на своїй землі та в особистій оселі? У них влада насильно відібрала продукти, не було чим поживитися, часто від голоду втрачали розсудок. Люди (представники влади) усвідомлено спонукала людей до звіриного безпам'ятства у голоді. Звірі у голоді вбивають звірів для свого виживання. У звірів відсутні відповідальність, розум і логіка. Звірі діють за інстинктом виживання. А тут людина людину доводить до дій за інстинктами виживання. Можна говорити про наслідки гріховності життя нужденної людини та її предків. Але ми всі грішні, нашу гріховність визначає Господь, зважаючи на наше каяття і міру гріха.

Серед мертвого колосся. Село, здавалося, доживало останні дні. Земля ще десь зберігала відлуння пісень і дитячих голосів, але тепер тиша стала мовчазним супутником голоду. Голод не приходив раптово – він стискав поступово, витісняючи життя з тіл і віру з сердець. Але були місця, де ця віра ще трималася – хай на тонкому, мов павутинка, подиху надії. Таким місцем був сільський храм в селі Олександрівка, що біля двох приток Південного Бугу. Церква у селі – велична, кам'яна, з

потемнілими іконами – лишалася останнім притулком для змучених людей.

Саме в цьому храмі Різдва Богородиці служив отець Федот в 30-ті роки минулого ХХ століття. У храмі з блакитним дахом, що стоїть на узвишші, немов човен, пришвартований до берегів Вічності. Вцілілий після погрому дзвін на дзвіниці вже майже не лунає, бо нема ні кому дзвонити і нікому слухати. Село, колись повне дитячого гамору, співів і голосів, нині затихло. Тиша моторошна, наче тиша у склепі цвинтаря, де навіть птахи не співають...

Люди йшли регулярно, вірніше, їх несли. Але не в храм, а в могили. Для них не було відпущення світських гріхів за пройдешні «п'ятирічки», бо їх не було на сповіді – була лише щоденна молитва священника в порожнечі храму, інколи зі співом печалі від півчих. Щоранку до схід сонця виходив з іконою на руках, благословляючи голе поле – те саме, де ще рік тому дозрівав хліб. А тепер там росла та буяла лише смерть. Сухе стернище, і на ньому – ті, що приповзали на нього, діти з запаленими очима, жінки, які в останній надії зніжковіло несли рідне дитя без життя, благаючи у Бога про воскресіння.

Голод не просто жив тут – він став господарем, а та сама земля, що колись родила щед्रो, тепер лежала мертвою, мовби придавлена важким прокляттям. Люди вже не говорили про життя – лише про виживання. Але навіть тоді, коли тіло слабне, душа шукає бодай іскорку, бодай краплю надії.

Він – пастир, та як вести отару, коли паства розбрелась пасовиськом безбожного життя та вмирає від рук вовків, які носять форму державної влади? Коли карають не за злочин, а за крихту хліба? Він бачив, як сусідка вкрала в колгоспі кілька качанів кукурудзи – і наступного дня її вже не було в селі. Він бачив, як хлопчина – ще не вусань – задихався від голоду і вив, як поранений звір. А Він не міг нічим допомогти... тільки молитва.

Траплялось, до нього приходили вночі – не з хлібом, а з таємницею. Вони шепотіли: *«Отче, Він згрішив... Він з'їв...»* – і не закінчували. І Він мовчав, не розпитуючи нічого, бо не мав слова, яке могло б витягнути людську свідомість з отієї безодні горя. Лише старим хрестом мовчки благословляв їхні плечі, сподіваючись, що хоч Небо збереже до них милосердя, коли земля вже давно навкруги його втратила...

Що є віра, коли світ валиться навколо від безбожного існування? Коли сповідаєш людину, яка ще має життя, а закінчуєш сповідь, коли настає невимовна смерть? Та все ж, саме тоді Він бачив Бога – не в блиску лампад, не в хорі, а в погляді старої бабусі, яка, ледве тримаючись на ногах, несла до храму старенький рушник, мов величну жертву. Вона шепотіла: *«Це для Пречистої... віддам... поки я ще жива...»*. І в її жертовній, повній невимовної інтонації сльозі було ціле Євангеліє...

Він не знав, скільки ще протримається його храм. Гадав, що стіни його не міцніші за людські серця, але точно знав – допоки на цій землі є хоч один, хто молиться, хто згадує, хто прощає ближньому у цей страшний час, його Олександрівка, його Вербка і Стіна, його країна будуть жити. І душа його – разом із ними...

У свята, попри втому, попри страх, попри виснаження, до храму, а якщо був закритий, то й до нього додому, тягнулися вже не люди, а постаті їхніх тіней – чоловіки, жінки, діти. Не всі могли йти – декотрих вели, підтримуючи одне одного. Вони несли свої зранені душі й залишки тіла не стільки на молитву, скільки заради Причастя. Вони приходили вже не стільки молитися, скільки з надією: знали, що священник причащатиме – бодай крихітками хліба. І ті кілька освячених крихт ставали для них єдиною поживою – і для тіла, і для душі. І ті кілька крихіток, освячених молитвою, були не лише символом віри, а й справжньою їжею – дорогоцінною і рятівною.

З кожною службою напруга зростала. Люди починали збиратися ще задовго до початку. Стояли, мовчали, дивилися на двері храму, ніби боялися, що він сьогодні не відкриється. Люди єдналися не тільки з Богом, а й один з одним – у тиші, стражданні, але й у надії. Хліб, який у мирний час сприймався як звичне благо, тепер став священним не лише через Таїнство, а через сам факт його рідкісного існування. Ті, хто приймав його, були вже не просто християни – вони були носіями гідності й духу в добу, коли все людське намагалися стерти з обличчя землі НКВДистськими чобітьми.

Це воістину було Причастя Життям. У ньому не було ні пишноти, ні співів, лише тиша, слъози, змарнілі обличчя й простягнуті руки – ті руки, що ще вчора обробляли землю, а сьогодні тремтять, приймаючи найменшу часточку хліба – як останній доказ того, що Бог – ще з нами! Єдиною надією кожного було дотягнути до наступної неділі. А чи буде вона – та неділя? Чи доживеш? Хто зна...

Біля невеличкої чаші завжди панувала напруга. Люди збиралися все тісніше, і в очах читався страх, що не встигнуть, не вистоятъ, не отримають... Навіть зовні благочестиве мовчання ледь стримувало їхнє інстинктивне бажання пробитися ближче. Починалася штовханина, приглушені голоси, тремтячі руки, витягнуті вперед. У натовпі панував страх – що не встигнуть, що не вистачить, що цей раз може бути останнім.

Священник дивився на все це з болем... У нього тремтіли руки, коли він ламав просфору на все дрібніші шматочки. Очі застигла волога. Йому доводилося причащати повільно, обережно, але серце точилося розпачем. Йому здавалося, що кожен, хто тягнеться до чаші, дивиться на нього з німим благанням: *«Не забудь мене, отче, не обмани..., вділи трохи більшу крихту..., не промини ...»*.

Він знав кожного поіменно, а ще прикріше було те, що він вже знав – хтось із цих людей не доживе до наступної служби.

І тому кожна крихта, що він подавав зі словами *«Зі страхом Божим і вірою приступіть...»*, ставала актом не лише духовного Причастя, а й розділення людського болю. Він віддавав їм більше, ніж хліб – віддавав свою душу, свою надію, своє останнє тепло...

І ті освячені крихітки хліба – з житньої муки, перемішаної з висівками, а часом і з перемеленою лободою для об'єму – були для них більше, ніж священний ритуал. Це був їхній єдиний шанс – пережити ще одну неділю голоду...

Священник дивився на це зі зболоною душею. Він подавав кожному крихту обережно, як коштовність від Господа. І щоразу, коли розділяв просфору – мізерну, виготовлену зі скромних запасів – серце стискалося від болю. *«Господи, як їх усіх нагодувати? Як дати кожному хоч надію, коли сам не знаєш, чи доживеш до наступної служби?»*

А потім храм знову порожнів. І залишалася тільки тиша – важка, напружена, як перед бурею. Він ще довго сидів на хорах, схиливши голову. І молився не канонічними словами, а своїм власним шепотом: *«Господи... як же витримати між цими неділями? Між цими людьми, між цими нелюдьми...»*

Голодомор залишив по собі не лише цифри й статистику. Він залишив спогади про те, як навіть крихта може бути даром. Як віра живе не в золотих куполах, а в очах змученої матері, яка веде дитину до храму заради втіленого шматочка Спасіння. І поки є пам'ять про це – ми ще не втратили себе...

Голодомор – це не лише смерть. Це страх, що відбирає голос, це очі, що більше не просять, а мовчки чекають. Це храм, де замість хору – тиша, а замість проповіді – лише співчутливий погляд отця, в якому біль за всіх. І водночас – надія. Бо навіть у найтемнішу добу історії хтось стояв між голодом і Богом. І підтримував життя людей не тільки молитвою, а й крихтами Вічності...

Легко говорити про голод, коли сам не голодував. Але коли потреба тіла пересилює людські чесноти, тоді важко контролювати вчинки. Отець Федот знову повертається до церковних міркувань. Він більше пояснював собі, а не голодаючим, що Церква несе місію олюднення вірян на принципах любові та милосердя до ближнього, а далі, в залежності від бажання самої людини, відбувається її обожнення. Коли людина, навіть у голод, хоче бути з Богом, бажає свого олюднення і обожнення, тоді Господь їй допомагає знайти різні шляхи як до терпіння, так і Божого благословіння.

В історії Церкви багато подібних прикладів чудодійного зцілення, насичення хлібами, як Святих Отців, так і нужденних вірян. У часи лихоліть люди завжди гуртувалися навколо Церкви, віряни йшли на самопожертви заради віри і Божих благословінь. Бог завжди допомагав людині в біді: то знайшли яйця у пташиному гнізді; інший – торбину з крупою у лісі; картоплина біля храму, інше... Майже відсутні випадки голодної смерті вірян, які знаходилися у постійному спілкуванні з Богом у Його храмі.

Отець Федот носив при собі на грудях запасні Дари Христові у невеличкому ящикку для причастя і помазання. Залишати їх на престолі було недоцільно, адже це була спокуса для голодних людей, які у безпам'ятстві бродили селом.

Коли людина сподівається тільки на власні сили, на себе, то вона відходить від Церкви і Бога. У зневірену душу поселяється демон, який спонукає людину до жорстокості та насилля, діяти на рівні звіриних інстинктів самовиживання. Надалі біснувата, часто хвора людина, сама перетворюється в демона (демонізується). Демон пожирає людську душу, може спонукати до вбивства і канібалізму.

Подібні випадки найчастіше тоді, коли культивується ворожнеча між людьми і суспільством. А саме така пора гонінь на Церкву, її служителів культивувалася в часи служіння отця

Федота. *«Все – для людини, все – заради людини!»*, – який чудовий і благий лозунг у владних структурах. Інша справа дійсність: у самої людини не могло бути ніяких особистих потреб, як духовних, так і матеріальних. Якщо її вподобання не відповідали владним вказівкам, то «неугодних», а більше – «ворогів народу» влада ліквідовувала або знаходила місце у віддалених регіонах Півночі та Сибіру.

Не їв – молився. Світ зупинився. Поля чорні, ніби випалені гріхом. Села тихі та темні, хоч не ніч. Але то була не тиша – то був стогін, захований у кожній зарослій стежці до пустої хати, у кожному забитому вікні.

Люди не говорили, лежали, або шукали їжу. Не хліб – будь-що.. Лушпайки, траву, кору дерев. А потім розпочалося те, що навіть не хочеться згадувати... їли подібних собі. Не ті, що завжди були злі, ні. Ті, які вчора ділили з тобою воду, ті, які ще недавно так гарно співали у церкві. Виживання у голод стирало людські риси та обличчя, стирало імена... Залишався лише шлунок, що постійно кричав звіром.

Не шукав їжі – шукав Бога. Здавалося, що тільки Віра й врятувала. Коли село здичавіло, шепотів Євангеліє чи Псалтир, хоч і сам був, як тінь. І коли до порогу приходили з темними очима, не боявся. Не тому, що був сміливий, а тому, що більше боявся зрадити совість...

Бачив, як падали цілі сім'ї... Бачив, як мати клала свою дитину в ямку без домовини, бачив, як чоловік віддав останню скибочку хворій дружині, а сам помер. Але це не головне, ... бо ще більше бачив – дивних чудес. Коли хтось приносив жменю зерна – не собі, а іншому, коли хтось молився вголос, і хата вже не здавалася мертвою. І головне – бачив сяюче світло Благодаті в очах тих, хто Віру не зрадив, не втратив ...

Ось тоді приходило розуміння: голод – не лише в животі. Найстрашніший голод – у серці, коли людина більше не вірить,

не любить, не бачить ближнього. Оце і є справжня смерть, але так не хотів представитися Господу ... Тому майже не їв – молився. Не плакав – співав пошепки псалми потрісканими губами. Не мав чого втрачати, крім душі, і зберіг її для Бога ...

І коли бачив хліб, тремтів уже після голоду, коли наставала тиша, прислухався: чи не плаче десь дитина в голоді? Коли бачив одинокий хрест на пагорбі, вклонявся. Бо вижив не тому, що був сильніший. А тому, що Бог не відвернувся ...

Віра в морі страждань. Ті, які вижили, не забули. А ті, які забули, не жили по-справжньому... Пронеслася крізь роки не стільки пам'ять, як подих пам'яті. Подих тих, кого не стало. Подих землі, що її змусили мовчати. Подих дитини, яка заснула від голоду – і більше не прокинулася. Але серед усієї тієї темряви несли у серці свічку, її не загасив навіть вітер лиха. То була вдячність Богу – за той кожен день, коли залишалися живими.

Молода мати змовкла назавжди, малий син, той, який ще не вмів проказати «Отче наш» до кінця, в останню ніч голоду зліпив хрест із соломи й поклав біля вікна, бо казав: *«Щоб Бог не забув, що ми тут є»*. І Бог не забув – «Вічною Пам'яттю» згадуючи всіх, хто Його не залишив...

У хаті було темно – не від відсутності свічки чи лампадки, а від порожнечі. Але хоч яка та темрява була, вона не зжерла нас. Постійно читав Псалми Давида – не для розради, а як щит. І коли лунали крики з вулиці, шепотів: *«Мине. Все минеться. Тільки тримай в своїх руках душу...»*

У молитві пережили голод... Але коли вперше знову почули спів жайворонка, плакали. Не від горя – від того, що ще можемо плакати, що не здерев'яніли серцем. Того року посадили маленький город з лободи, бо її їли всі і всюди. І кожне зернятко закопував із молитвою, не з надією на врожай, а як подяку Богу за наше життя. Згодом, коли проходив повз могили (тих років) без хрестів, зупинявся. Не знав їх імен – але знав їхню біль. І

знав, що жили не тому, що були сильніші, а тому, що хтось впевнено тримав за руку згори...

Не соромно вклонитися хлібові, не соромно говорити «Дякую» Богу щодня. Коли на столі була миска борщу й хлібина, бачив в них не лише їжу, бачив диво..., шепотів: «Господи, дякую. Не за багатство, а за милість, не за врожай, а за те, що не став хижаком. Не за силу, а за те, що залишився Людиною».

Мовчазний тягар провини. *«Хто має вуха – хай слухає. Але й той, хто не мав сміливості говорити, хай нарешті почує себе».*

Всі жили в один час, всі знали, що голод не з неба. Що смерть не приходила з природи. Вона мала «чоботи», вона мала «списки», вона мала мандати для пошуку хліба... А що мали люди? Декотрі – голос... Але всі мовчали...

Схоронили не одну сотню тіл у безіменних ямах: *«Мовчання не рятує душу. Воно замикає її в клітці страху. І в цій клітці не буде Воскресіння».* Бачили і очі опускались додолу, коли забирали сусіда. Відвертались від вдови, яка молилася під ґратами НКВС. А деякі писали доноси, бо хотіли хліба... Але потім, Слава Богу, мовчали, бо ще мали краплину людського сорому...

Не будемо судити, суд у Бога... Але потрібно сказати правду... Мовчали, але не втрачені, ще й досі живі, раз прийшли послухати до храму. Ще можна спокутувати... Не криком, не виправданням, а служінням Правді. Помолитися за тих, кого здали... Поставити хрест на пустому місці колишніх загальних поховань від голоду. Розказати дітям, як боялися, але вижили...

Господь пробачає та зцілює не тих, хто безгрішний, а тих, хто не ховає своїх гнійних та кровоточивих ран... Справжнє Покаяння – це не сором, а Світло. Бо краще мати душу зі шрамом, який постійно кровоточить, ніж камінь замість живого

серця. Ті, кого не захистили, не вернуться... Але якщо бути правдивим перед Богом, Бог і вони простять усе...

Якщо визнавати малодушну безмовність – це шлях до очищення... І на Страшному Суді, можливо, саме ті – голодні, репресовані, розстріляні – стануть поруч і скажуть Йому: *«Господи, ми чули його молитви... Він мовчав тоді... Але тепер – говорить за нас усіх...»*

Не потрібно боятися говорити Правду... Страшно прожити життя без неї. А молитва кожного стане перед Богом не мовчанням, а голосом – за тих, кого вбили, і за тих, кого ще можна врятувати... Важливо для тих, хто виживш, а ще більше для тих, хто буде жити і не повинен боятися, жити у злагоді з собою і в покорі з Господом.

3.2. Духовне життя і соборні служби

В часи голоду та поневірянь, особливо в періоди постів, парафіяни по черзі майже безперервно читали Псалтир за безневинно померлих односельчан. Одна із літніх псаломниць, яка пережила не одну війну, голодні роки за царя і радянської влади, заспокоювала згорьованих людей словами: *«Нема того зле, щоб на добре не вийшло»*. Адже Господь усе бачить, голод минеться – прийдуть благі часи. Прості слова, простої парафіянки, а скільки у них віри у Божі справи, надії на радість у Господі.

Важка була зима, ще важча весна, але з настанням літа ситуація дещо поліпшилась, адже появилась зелень, квасок у лузі,

виривали з землі мерзлу картоплю минулих врожаїв, можна було поїсти супчик із молодії кропиви або лободи. Потроху лихий голод втрачав свою силу.

Отець Федот налагодив повноцінне духовне життя у селі Олександрівка. Підтримував добрі стосунки із священниками благочиння, особливо, йому подобалися спільні соборні служби. Тут був обмін досвідом церковного життя, зосередження на службі в колі священнослужителів. Було більше можливості зосередитись на особливих службових молитвах священника і відчуті присутність Духа Святого у літургійному дійстві, душа наповнювалася безпосереднім відчуттям Єдиної, Святої, Соборної та Апостольської Церкви.

Спільні Богослужіння. Як чудово молитися у середовищі людей, які живуть згідно до духовних заповідей. Тут думки підносяться ввись до духовного злету, земні проблеми втрачають свою актуальність. На соборних службах є можливість зосередитися не стільки на службових діях, скільки на молитовному стоянні, тут заспокоєння душі між одноподумцями, для яких матеріальне поступається духовним у думках і молитві. Відкривається душа до Господа, відчувається його присутність серед святого дійства – споживання Святого Причастя, піднесення хвали та подяки Його справам.

При соборному служінні більше часу уважне вичитування особливих молитов під час Богослужінь, тут величність і спокій у взаємодії священників. Виникає можливість сповіді священника, який також має потребу звільнити свою душу від гріховних помислів і дій перед споживанням Господніх дарів.

Благочиння. Поступово отець Федот познайомився із священниками Тростянець-Ладизинського благочиння. На спільних зібраннях визнавав досвід богослужінь у складну голодну пору та гонінь на Церкву, відбувався обмін інформацією про служіння, так і допомогу віруючим людям у важкі дні голоду.

Отець Федот брав активну участь у житті Тростянець-Ладизинського благочиння, залучався до оформлення церковної документації, писав листи-звернення до керуючого Владики.

Відомий лист отця Федота від Тростянець-Ладизинського благочиння з нагоди дня Ангела 24 червня до високопросвященнішого Іоанна, архієпископа Вінницького і Тульчинського.

В іншому листі від імені священників Тростянець-Ладизинського благочиння:

села Кирнасівка – протоієрей **Яків Калинович**;
села Капустяни – священник **Степан Крюк**;
містечка Тростянець – священник **Іоан Карикач**;
села Витягайлівка – священник **Філарет Прилуцький**;
села Олександрівка – священник **Федот Ів. Пентюк**;
села Антонівка – священник **Яків Цвіргун**;
села Велика Стратківка – священник **Микола Колосюк**,

звернення до архієпископа Іоанна з проханням про нагородження благочинного протоієрея отця **Аполлона Доб'ю** нагороджуваною митрою.

В змісті цих листів та їх оформленні проявився талант бувшого старшого писаря. Лаконічний зміст та обґрунтування прохань, чітко виражена думка, незвичні форми звернення, бездоганний рівний пропис – все вказує на високий професіоналізм укладача.

Лікування духовні. У часи скрути і поневірянь отець Федот намагався застосовувати різні способи духовного і тілесного оздоровлення своїх парафіян. Таким було здійснення одного із перших Таїнств, що називалося «Соборування або Єлєспомазання». Це Таїнство було направлено на оздоровлення тілесних і духовних хвороб. Отець Федот здійснював його у храмі, часто вдома, біля хворої людини.

На тарілці хліб, вино і мерехтіння запалених свічок у руках молитовників. Спочатку читався канон, потім – почергово: кадіння, читання окремих розділів «Апостола» та «Євангелія», помазування єлеєм тіла і його хворобливих частин. Так почергово протягом кількох годин дійство виконувалося сім раз. В терпінні і покорі здійснювалося духовне і тілесне оздоровлення через молитви і святий єлей.

Часто доводилося причащати німечних парафіян. Таїнство відбувалося за скороченим правилом і часто вдома. Віруюча людина в спокої та з любов'ю у Божі справи молилася і готувалася до життя вічного. Вона бажала Царства Небесного без відчаю і страху, з вірою у Його милосердя і любов до страждаючих, голодних і хворих. *«Спаси й помилуй, Господи, нас, німечних»*, постійно було на вустах.

У віруючої людини багато засобів до лікування духовного, до освячення і заспокоєння. Сповідь, Святе Причастя, богоявленська вода, просфора, антидор, артос, моці святих, чудодійні ікони, читання Слова Божого, старанні молитви з проханням допомоги святих і Ангела Хранителя, помазання святим єлеєм – все це для віруючої людини – велика допомога в горі, в журбі, в хворобах, при дії спокус і ворогів. Проте не всі користуються цими засобами для свого духовного заспокоєння.

Отець Федот допомагав віднайти відповідні слова по кожній конкретній життєвій ситуації, заспокоїти нужденних, дати їм надію на Божий промисел і краще майбутнє без голоду і насилля. Спілкувався з однопумцями, підтримував їх на шляху до Спасіння. А якщо людина відійшла від Господа і мало думала про Нього, то розмовляв тільки в житейських справах, як з нехрещеними, як з тими, хто знаходився поза вірою.

Черговий удар долі. Удар долі прийшов зненацька. 1935 року доньку Антоніну з її чоловіком Іларіоном Малим, як заможних господарів, влада вирішила вислати з їхньої землі. Отець Федот кинувся до «комітетчиків», яких знав особисто,

яким годив не раз борошном, і добровільно віддав млин та нажите.

Вони не уникали розмов, проте кожен у своє виправдання намагався переконати, що їхнє рішення також рятує самого священника, він може бути убезпечений від переслідувань за попередні свої статки, ні в кого не буде приводу сказати, що сім'я Пентюків має якісь особливі привілеї. Воно може і так: без вини – винуватий, але раніше були обіцянки не переслідувати родину, а не тільки його, Федота. А для влади обіцянки давати не вперше. Де взяли більше, то можна і менше. Дочку Антоніну з її чоловіком Іларіоном Малим та малою донькою Олександром вислали в Карелію.

Продовженням цинічної експропріації статків стало руйнування будинку. Сільські активісти шукали золото Федота Івановича, зруйнували житловий будинок, а з його останків збудували вівчарню. Сільським пролетарям чуже добро на користь не пішло – сплундрували, «пустили за вітром». Млин згорів, будинок зруйнували, згодом вівчарню розібрали на власні потреби, греблю прорвала весняна вода.

Занедбали молодий садок, що його Федот Пентюк насадив і доглядав зі своїм сімейством. Всі матеріальні статки, напрацювання, професійні навички, все в один момент стало чужим, а бувший господар – без засобів до існування. Благо не заарештували і не вислали в далекі краї.

А далі – тридцять восьмий. Рік, коли навіть тиша в селі мала запах крові. Ніхто вже не говорив вголос, не співав, навіть не молився – хіба пошепки, «під ковдрою», як злочинець. Усе навколо перетворилось на зону страху: вночі інколи селом гуркотів «воронок», а вдень усі робили вигляд, що нічого не сталося. Людей забирали за те, що вони щось сказали, або що нічого не сказали, або що колись комусь подали привід. Він вже давно не служив відкрито, та й церква стояла майже порожня. До

його хати приходили ті, хто ще вірив. Вдома всі молились потай, і він давав їм надію, хоч у самого сил було обмаль.

Молитва в ніч без дзвонів. Ночі голоду ще живуть, вони були чорні не від темряви, а від тіні, що осіла на душу. Ночі без дзвонів..., без псалмів..., без надії у земну справедливість ...

Щоночі лежав одягнений. У рясі, з хрестом на грудях і з таємним прощенням у серці. Бо знав: прийдуть. Якщо не сьогодні – то завтра. Не чув крику, бо тоді не дозволяли кричати. Але порожнє місце на лавці, де в неділю сиділа родина, волато до небес. Згодом – за моїм дяком.... Потім – за вчителем..., за фельдшером..., за мною ще не дійшли. А душа вже була арештована.

Невпевнені руки тряслися на Євхаристії, не стільки від старості, як від невідання, чи не освячується хліб для останнього в житті Причастя? Молився – не за свободу, а за мужність не зламатися, коли заберуть.

Господи, Ти бачив: ночами хрестив дітей тих, які донесли... Відспівував тих, кого вони вбили... Роздавав милостиню в руки, які ще вчора грабували все з храму, а сьогодні несуть мені «Протокол». Слава Тобі, Боже – не маю за все це злоби... Лише тихий сум, що це сталося. І сором – за всіх, хто мовчав, задалегідь знаючи про це. Хто підписував «для спокою», коли когось вивозили в останню ніч...

Залишився живий не тому, що сховався. А тому, що Бог залишив мене свідком для світу. Щоб жив і нагадував... Так, уже старий... Віко пересохлої моєї труни лежить десь поруч, вправний тесля збив її ще кілька років назад. Щовечора схилявся перед іконою, що вціліла — не від вогню, а від забуття і молився: *«Господи, дай мені вмерти не з гнівом, а з прощенням. За тих, хто вночі стукав. За тих, хто підписував мовчанням. За тих, хто боявся більше Тебе, ніж катів. За всіх нас, що жили поруч і не*

зламались, але їй не змогли захистити по-людськи одне одного – ближнього свого ...».

Коли мене не стане, хай залишиться хоча б це слово. Бо іноді слово – єдиний хрест, що ще тримається в розораній могилі.

Без суду, без пояснень. Однієї ночі постукали їй до нього. Не гукнули – постукали, мов чемно, але в очах у них не було жодної ввічливості. Двоє в шинелях, третій у шкірянці з «Ордером». Без суду, без пояснень – «контрреволюціонер, релігійний агітатор, ворог народу». Забрали його, мов мішок, не давши навіть попрощатися з дружиною. У в'язниці не били, бо страх був кращим катом. Там панувала тиша, важча за крик, і кожен день був однаковий – тільки вночі там змінювалося все. Бо вночі когось виводили на допит чи розстріл...

Вони сміялися. Їхні слова не були лайкою, але кожне – мов лезо між ребра. *«Ти ще віриш?»* – питали з іронічним підняттям брів. І бачив, що питають не з допитливості, а з переконання, що віра – це слабкість, звичка для самотніх і зламаних.

Не відповідав... Як відповісти тому, хто не питає – а вже засудив? Стояв між ними, здавалося, як завжди. Але раптом – сам. Не один, але сам. Бо коли тебе не чують, коли сміються з того, що є для тебе джерелом життя, тоді навколо стає тиша. Глибока, як ніч у пустелі.

Так, молився і не соромився того. Бо молитва – не втеча, а прихід. Не до людей, а до Того, Хто знає мене краще, ніж я сам. Молився не для них. І не проти них. Молився, бо у кожному їхньому глумі відчувався біль їхній, не свій. Бо вони загубили щось, у що вірю і маю надію. І саме це їм всюди заважає...

Буває, що вночі душа болить. Але не від слабкості, від жалю. Досі з ними і молився за них. *«Пробач їм, Отче»* – це шепіт, коли згадуються їхні усмішки, що згодом стали тінями. Можливо, колись вони побачать – не мене, а Світло, до Якого мої думки і справи.

Для них у отця молитва замість прокльону. Віра у молитві – не з каменю, а з ран душевних. Вона стоїть велична і стою з нею... Бо справжня сила не в тому, щоб перемогти, а в тому, щоб не зрадити себе. Немає певності, що зрозуміють. Але Бог чує. І цього мені вистачає...

Його теж вивели, а з ним ще п'ятеро. Повели підвалами, мов худобу. Один плакав, інший молився, третій мовчав. Він йшов, ніби крізь сон. Їх поставили обличчям до стіни. Відчув, як у грудях щось стиснулось – не страх, а ясність: ось і все. Уже все було, тепер – все знову. В голові раптом сплигло: *«Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй нас, грішних»*. Стріляли в кожного другого. Перший впав поруч, третій десь зойкнув. Він стояв живий. Чому не його? Може, Господь залишив як того, хто мусить все це запам'ятати. Може, щоб він ще когось похрестив, чи відпустив гріхи, чи простив?

Коли вранці викинули на волю, він вже не був тим, ким був. Сивий, худий, із порожніми очима. Але живий. І це вже було справжнім дивом для всіх, хто його знав. Повернувся в село, і там уже ніхто, ніколи й нічого у нього не питав. Бо в очах у всіх – одна відповідь: «вижив дивом». А ті, які не вижили, тоді не сміли їх навіть згадувати вголос. А він відтоді щодня вільно молився за них. І кожную ніч теж...

Він стояв перед вітварем, сивий, змучений, із серцем, обпеченим усім, що тільки міг пережити смертний: війнами, розстрілами, голодом, зрадами й розчаруваннями, жахами й похоронами. Його обличчя, було вже давно вкрите зморшками, говорило для навколишніх більше, ніж будь-яка усна проповідь. У його очах був біль поколінь... Він вже не був просто священником, він був живим свідком того, як довго пекло ходило землею. Як земля стомилася без Бога...

Нагорода у скорботах. Скорботи і нужденність були повселюдно. Отець Федот заспокоював своїх парафіян, давав надію на Промисел Божий. Він постійно посилався на Писання,

де говорилося, що ті люди, які з вдячністю приймали та долали скорботи, не тільки згладжували безліч гріхів своїх, але здобували через це чимало уваги перед Богом. Старозавітний пророк Ісая також вказував: *«На благо мені було сильне горе»* [1, Іс. 38, 17]. Євангеліст укріпляв закликом: *«Прийдіть до Мене всі струджені та обтяжені, і Я, як Господь, заспокою вас»* [1, Мт. 11, 28]. Слова ці вже багатьох підбадьорювали і втішали, вони звернені до всіх нас без винятку, тому що не знайдете жодної людини, яка не потребувала б їх рано чи пізно, але бувають випадки, бувають часи, коли вони мають для нас особливе значення. Земне щастя, надії юних років дуже скоро змінюються розчаруванням і зневірою, що їх ніби розділяємо з цілим світом велику всеосяжну скорботу.

Людина смиренна насолоджується великим задоволенням, не чекаючи почесі ні від кого. Якщо їй надають честь, вона радіє; якщо не надають – не образиться, але навіть любить, що не віддавали. Таким чином, не шукати почесей і отримавши їх, дякувати Господу за це велике задоволення [18, с. 204].

У щасті та скорботах потрібно дякувати Богові за все, що не станеться: хоча б то була хвороба, хоча б бідність. Необхідно дякувати в нещасті і скорботах, не говорити нічого, крім слів: *«Дякую Тобі, Господи»* [18, с. 192].

Парафіянам доводилось наводити приклади скорбот із Євангелія і святих отців, які вказували: через страждання і хвороби людина йде до Царства Небесного, тут же було застереження: *«Якщо на землі прожив, як у раю, невже і там будеш раювати у Царстві Небесному?»*.

Премудрий наголошував: *«Благо входити до дому плачу, ніж ходити до дому бенкету»* [1, Еккл. 7, 3]. Душа того, хто веселиться, не залишається на своєму місці; але немов вітром захоплюється задоволеннями, стає легковажною і немає нічого твердого. Вона буває легка на вигадки, швидка на обіцянки, велика в ній буря помислів, звідси недоречний сміх, безпідставна

веселість, зайве марнослів'я. Шлях задоволень слизький і веде до забуття Бога. Апостол Павло говорив: *«Радійте завжди про Господа»* [1, Флп. 4, 4].

«Блаженна людина, яка переносить спокуси, бо, будучи випробуваною, вона одержить вінець життя, який обіцяв Господь тим, що люблять Його» [1, Як.1, 12]. У спокусі нехай ніхто не говорить: «Мене спокушає Бог». Тому що Бог не спокушається злом і Сам не спокушає нікого, але кожен спокушається, захоплюючись і зваблюючись власною похиттю. Похить же, зачавши, породжує гріх, а вчинений гріх породжує смерть».

Отець Федот наголошував, що людина може контролювати свої бажання і навіть, за Божою благодаттю, цілком позбутися їх, якщо відразу обере правильний напрямок дій. Але вона може дозволити своїм думкам і ногам рухатися певними шляхами до відомих місць, а своїм очам – зупинятися на певних предметах, і тим самим розпалювати свої бажання. Людина може повністю віддати себе в руки Христа і присвятити себе добрим справам, тоді в неї не залишиться ні часу, ні випадку для порочних бажань. Для пустих рук диявол знаходить злі справи і вразливі, насамперед, недосвідчений розум і неосвітчене серце. Бажання перейде у дію.

Скорботи і страх Божий навчають краще, ніж тисячі наставників та вчителів. Що мені не в силах зрозуміти, тоді Дух підкріплює у немочах. *«Коли надіятись на те, чого не бачимо, тоді чекаємо в терпінні. Також і Дух підкріплює у немочах наших, бо не знаємо про що молитися, як належить, але сам Дух просить за нас зітханнями невимовними»* [1, Рим. 8, 25-26].

Настоятель храму постійно опікався духовними молитвами, нагадував, що молитва повинна супроводжуватись ділами, інакше вона може бути не прийнята Богом. Необхідно перетворювати на діла те, про що читаємо, бо Спасіння не в словах, а ділами; одне знання не приносить жодної користі;

духовній людині не слід зупинятися на букві, але робити подвиг, що підноситься до Духу.

Прикладом молитви за себе і своїх «духовних дітей» було звернення одного духовника, який молився до Бога: *«Господи, я знаю, що я грішник, але, знаючи щедрість Твою і милість твою, надіюсь, що Ти врятуєш мене. Молю доброту Твою, Владико, не відлучайся від моєї братії і в майбутньому віці, з милості Своєї удостой їх разом зі мною Твого Царства Небесного»* [13, т.3-4, с. 541, 556].

Молитва Єфрема Сирина. Для отця Федота, як і для кожного християнина, важливим у житті був Великий піст, особливо, його Перша сідмиця. Якщо раніше послушник Федот Іванович на ранкових службах Першої сідмиці Великого посту, у вівторок та середу в храмі читав сказання про прекрасного Йосипа творіння Єфрема Сирина, то тепер він священник і виголошував сам його молитву: *«Господи і Владико життя мого! Духа ледарства, недбальства, властолюб'я і пустослів'я віджени від мене. Духа ж ціломудреності і смиренномудреності, терпеливості й любові даруй мені, слугі твогому. Так, Господи, Царю! дай мені бачити гріхи мої і не осуджувати брата мого, бо ти благословенний на віки вічні. Амінь»*.

Отже, коли, слідом за преподобним Єфремом, просимо у Господа «не давати» нам духа ледарства, зневіри, любові і марнослів'я, то благаємо Владика життя про благодатне сприяння, щоб спромогтися утриматися від спокус або ж, у разі їх виникнення, успішно їх подолати. У середу та п'ятницю Сирного тижня ця молитва читалася у храмі на часах, і на всю Святу Чотиридесятницю, крім суботи та неділі; також у перші три дні Страсного тижня.

А на повечір'ї з понеділка по четвер в храмі читали канон Андрія Критського. Легке потріскування свічок, спокій і покора перед Господом супроводжувалися чисельними поклонами та співом псалмів. Православні люди завжди намагалися не

пропускати цих надзвичайних служб, адже на цих богослужіннях загадується історія падіння та Спасіння роду людського. Оживають картини трагічних подорожей людства, чіткіше відчувається гіркота гріха. В словах канону християнин якби заново проживає життя всього світу і прикладає його до власного життя. Із глибини душі звучить покаянний голос: *«Помилуй мене, Боже, помилуй мене!»*

Отець Федот вказував на необхідність взаємоспілкування християнського, що так незмінно потрібне в житті Церкви, як єдиного тіла, єдиного організму. Поряд із такою невимушеною сповіддю важливою є взаємна молитва християн один за одного, тобто духовне зцілення від душевних немочей – гріхів, що мають опору в чуттєвих бажаннях.

Настоятель храму наголошував, що ходіння до храму – найкращий засіб для розкриття духу молитовного, при якому не посміє скам'яніти серце. По можливості, потрібно частіше бути в храмі Божому, ніде так не розкривається дух молитовний, як у храмі при уважному та благодійному у ньому перебуванні. Немає кращого способу розкриття розумної серцевої молитви, як бути у храмі на церковних службах. У службах церковних – дух молитовний, хто перебуває на службі з увагою до всього проголошеного, той не зможе не зігрітися у молитовному настрої. Можна і вдома молитися, але так молитися як в Церкві, вдома не помолишся.

Христос передбачав, що ті, які будуть проповідувати Слово Боже, матимуть перешкоди і навіть переслідування. Він навчав: *«Не лякайтеся тих, хто тіло вбиває, а душі вбити не може, але бійтеся більше того, хто може й душу і тіло вам занапастити в геєні»* [1, Мт. 10, 28]. Це був важливий аргумент для отця Федота і його матінки Анни у питаннях укріплення віри на шляхах до Всевишнього.

Отець укріплявся тим, що Господь в Гефсиманському саду також страждав за гріхи всього світу. Цим горюванням

причасний і священник, який приймає гріхи всієї парафії. Таке його призначення. Тому, якщо журитеся, не журіться, це необхідне і не є поза необхідним.

Настоятель храму сам старався і рекомендував неприємності сприймати, як лікування, яке допускає сам Господь на тих, хто поряд. Потрібно дивитися, як насправді Бог діє во благо, дивитися на руку Божу благодіючу і за все говорити: «*Слава Тобі, Господи!*». Потрібно старатись, щоб це було не тільки на язиці, а і в думках і в почуттях. Все від Бога – і приємне, і неприємне, потрібно дякувати за все. Неприємне посилається во благо: для очищення, для покори, для укріплення добрих почуттів і надій на Бога [32, с. 375].

Священник намагався сам і наставляв вірян сприймати усі труднощі часу, страхи і скорботи спокійно і благодушно, з терпінням і вірою. Адже неспокійний дух може вилізти зовні через слова, через справи, через інші подібні обставини, все може зіпсувати у випадках неприємностей. В таких випадках слід не говорити, не діяти, необхідно наперед заспокоїтись і зовсім прибрати із серця неприємності, щоб і сліду їх не було. Тоді справи підуть добре.

Отець Федот постійно читав Євангеліє та життя святих. Старався записувати у зошит фрази Святого Письма, що йому сподобались, з часом він їх перечитував. Ці виписки служили, як і твори святителів Дмитрія Ростовського, Іоанна Златоустого, Василя Великого для пізнання Слова Божого.

Для отця Федота одними із актуальних були слова про терпіння, покору і читання. Він відмічав для себе, що смиренна людина, яка займається духовною працею (*читай Божественне Писання – авт.*), все приміряє на себе, а не іншого. Сказане в Писанні потрібно не тільки розуміти, але перетворювати на справи. Не потрібно хизуватися в серці знанням думок Писання, бо можна впасти розумом у наклепи на Духа Святого. Читаючи Писання, потрібно думати про сокровенне, бо все, «*що написано*

було перед нами в настанову» [1, Рим. 15, 4]. Щоб зрозуміти висловлювання Писання, потрібно застосовувати їх на ділі, а не писати про них довгі промови. Хто хизується порожнім знанням і принижує невігласів, той виявляється набагато нерозумнішим за перших.

Священник роздумував про ситуації в житті, до себе прикладав різні випадки із прочитаного. Читання книги добре, в них описуються загальні поняття, а на особистих прикладах краще шукати живого пояснення у конкретних життєвих справах. Він рекомендував парафіянам всі справи по господарству сприймати так, як би вони прямо від самого Господа були призначені. Тоді можна приступати до справ з думкою, що їх слід виконати, як Його призначення, що було б приємно Господу. Виконавши справи і усвідомивши допомогу Божу, потрібно подякувати Господу. При всякій справі важливо ходити перед Богом з відчуття подяки за внутрішнє добро, за Його допомогу, як прояв покори перед Господом. Особливо дієвими подібні настанови були під час відвідування своїх парафіян за скромним обідом і невимушеним спілкуванням.

Для доброго слідування з Господом отець Федот вказував: *«Май почуття до Господа, і будеш з Господом»*. Одне згадування про Господа уже збуджує почуття до Нього. Святі отці рекомендували постійні молитви – як ключ до Господа.

3.3. В колі рідних і парафіян

На період служіння отця Федота, його діти уже повилітали з родинного гнізда, створили свої сім'ї, працювали. До останніх днів з ним була матінка Анна і дочка Люда, вони підтримували його, допомагали у домашніх заняттях, а також на Богослужіннях у храмі. Серед прикрощів життя отець Федот завжди намагався звеселити своїх близьких і парафіян. Постійно говорив про необхідність набквати Благодать Божу, приносити насіння добра, мати світло в душі, практикувати добру спільну молитву.

Він стверджував про теплоту сердечну, що її необхідно постійно підтримувати, взиваючи до Господа. Уникати розсіяння думок, вражень і почуттів, що не узгоджуються з цим станом. Щоб серце не прилягло до чого-небудь видимого, і ніяка турбота не відволікала уваги до Бога, щоб головне було для Господа і молитися Йому, щоб породив і продовжив цю милість.

Божа благодать. Отець Федот постійно дбав про стан душі своїх близьких, він говорив, що добрий настрій буває, коли відчуває людина благодать Божу, що дається всякому, хто звертається до Господа. Благодать може спочатку даватись, а потім відходити. Стан цей не може рівнятись ніякому звичайному захопленню, воно тільки відчувається дотиком Господа до душі. Подібний стан найбільше проявлявся на Божественній Літургії та після Причастя.

Господь всім бажає спастися і до розуму істини прийти. Благодать дається через таїнства Хрещення і Покаяння та явно стає в тих, які умертвляють пристрасті духовними подвигами. Настоятель наголошував: *«Покладіть собі жити в пам'яті Божій і ходити в Божій присутності – і це одне приведе до доброго до кінця»* [1, 26, с. 280-286].

Благодать всім доступна, відкритий доступ до неї, і всі можуть бути спасенними, якщо бажають. Вина не Спасіння та не благодаті, а в небажанні нашому. Благодать Духа Святого з нами

з моменту Хрещення і Миропомазання, молитви церковні та домашні старання, добродіяння розвивають цей дар і дають нашій душі все краще для цього.

У Бога всі рівні, і дивиться Він лише на серце. Як серце до Нього, так і Він до серця. Де і яке серце не було, Бог скрізь є і все бачить, пам'ять про це треба впроваджувати в серце, об'єднувати з духовними знаннями.

Своїм рідним рекомендував звертати увагу на те, що завжди потрібно пам'ятати про Господа, привикати до молитви Ісусової: *«Господи Ісусе Христе, сину Божий, помилуй нас»*. Потрібно всіляко намагатися думати про Бога. Таку думку дає лише благодать, коли проростає в серці почуття до Бога. Велике діло усвідомити, що без Нього нічого не діється, ще більше – з вірою до Нього тягнутися, очікуючи безперечної допомоги. Деякі витрачають свої дні в недбалості, читають життє святих, але не наслідують їх смирення, поміркованість, безмовність та інші подвиги.

Отець Федот наставляв більше просити і дякувати, сам дякував Господа за усякі духовні та земні справи. Дякую, Тобі Господи, що обдарував і вшанував розумом і словом, створив розумною словесною і вільною істотою, здатною до піднесених святих помислів і почуттів, що оживляють єство і розуміють справи Твої, мають високу мету життя!

«Тим прославиться Отець Мій, якщо ви принесете багато плоду» [1, Ів. 15, 8]. Про ці плоди вказано в Посланні до Галатів: *«Плід же Духа – любов, радість, мир, довготерпіння, доброта, милосердя, віра, лагідність, помірність»* [1, Гал. 5, 22-23]. Яке багатство духовне, наголошував отець Федот і тут же ставив собі та сповідникам запитання: коли Господар буде шукати плоду на наших гілках, чи знайде Він хоча б деякі з них? І тут же сам давав відповідь та заспокоєння: приносить плід, угодний Богові, тільки той і та рослина, яку Він насадив і яка перебуває в Ньому. *«Хто*

перебуває в мені, і Я в ньому, той приносить багато плоду; бо без Мене нічого робити не можете» [1, Ів. 15, 5].

Спілкування з парафіянами було бажаним для настоятеля храму, для них потрібно було знаходити Слово Боже, щоб дати радість надії у Бозі. А ось з представниками безбожної влади було значно складніше і небезпечніше. Уникав особистих висловлювань про владу, вони могли бути не одинакрово трактовані. До храму приходили люди з різними намірами. Один до Бога, а інший – не за Бога. Трагування подій в устах зацікавлених недоброзичливців могло призвести до жахливих наслідків у жахливий час.

Відносно влади отець Федот приводив слова зі Святого Писання: *«Вони сіяли вітер і пожнуть бурю»* [1, Ос. 8, 7]. Бурю пожнеш, якщо тепер сієш насіння гріха і тління; хто сховається від цієї бурі?

Добре насіння – це Слово Боже. Починай сприймати Його у власну душу, що поросла кукілем і терниною. Слово Боже вирве їх, внесе в душу нове життя і зробить в ній *«сперишу зелень, потім колос, потім повне зерно в колосі»* [1, Мк 4. 28].

Його настанови людей у боротьбі зі страстями тіла, страхом і скорботами, в питаннях голодомору велися з посиленням на святих отців та їх висловлювання, без особистого ставлення і висновків про події.

Світло душі. Навіть у важкі часи гонінь влади на церковнослужителів, отець Федот намагався невідступно перебувати у світлі Божих заповідей і діянь. Наставляв парафіян нести Світло у своїх душах. *«Віруйте у Світло, щоб бути вам синами Світла».* [1, Ів. 12, 36]. Вчіться жити так, щоб погляд завжди був звернений до Світла, а Світло –це Христос, який сказав: *«Я – Світло для світу; хто піде вслід за Мною, той не ходитиме в темряві, але матиме світло життя»* [1, Ів. 8, 12]. Отець Федот був певний, якщо будеш ходити у світлі, то станеш

сином Світла, темрява втратить свою силу, і станеться переселення від влади темряви до Царства возлюбленого Божого Сина [1, Кол. 1, 13]. Тоді самі будемо світильниками, освічуючи морок скорботи в житті інших, і навчимося з наймолодших років творити справи любові, самозабуття, милосердя, співчуття до ближніх.

Сила Світла, в нас діюча, не бідує і в старості, і осяє дні безсилля, страждання та хвилини переходу в інший світ. Щодня потрібно сприймати слово втіхи із Святого Письма, зберігати в серці запоруку радісних, підбадьорюючих думок; постійно вдивлятися в Євангеліє, дивитися на світлий образ Христа, і душа обернеться в живе джерело світла радості.

Настоятель в храмі навчав світити іншим, нічого не привласнювати, але приносити всю славу Богові. Тоді засвітить світло перед людьми, щоб бачили добрі діла і прославляли Отця Небесного. Нехай буде слава Отця Небесного вашою славою, Його турботи – вашими турботами; ваша воля буде поглинута цілковито. Нехай буде найбільша радість – Його радість, найбільша скорбота – засмучувати Його, сильним прагненням – служити Йому. *«Радійте завжди в Господі, і ще кажу: радійте»* [1, Флп.. 4, 4].

Отець Федот постійно переймався справами свого священства, підтримкою для нього були слова із Святого Писання: *«Благословлю тебе..., і будеш ти благословенням»* (Бут. 12, 2). Отже, хто сам отримав благословення, той його передаватиме. Благодать Божа, Божа любов не застоюється в серці, їй властиво йти далі, і цьому серцю призначено бути провідником. Так було з Авраамом, коли він корився покликанню і став батьком усіх віруючих, Так було з багатьма старозавітними та новозавітними слугами Божими. Тому отець Федот відкривав душу широко, щоб сприйняти уготоване їй Благословення у Христі, це Благословення намагався передавати своїм парафіянам до останніх днів свого земного буття.

Вірна помічниця. Співучасником і однодумцем отця Федота по життю і в богослужіннях була матінка Анна Титівна. Вона прожила з чоловіком 48 років. Отець Федот добре ставився до своєї матінки, вони виростили восьмеро дітей. Матінка давала можливість чоловікові займатися своїми основними справами: спочатку – самореалізації як спеціаліста та господарника, а згодом – духовного служителя. Батько в сім'ї був незаперечним авторитетом, а матінка – прикладом смирення та покори перед Богом, кохана дружина і мати, яка приділяла багато уваги сім'ї, була першою опорою і підтримкою у справах чоловіка, а він – турботливий і уважний до її справ.

Про матінку Анну можна сказати словами апостола: *«Вона виховувала дітей, приймала мандрівників, умивала ноги святим, допомагала бідним і була старанною до кожної доброї справи»* [1, Тим. 5, 10]. Прикладом для неї були диякониси в перші століття християнства: вірні, старанні, чуйні на всі потреби, пройняті однією думкою, одним прагненням: все робити во славу Божу.

«Все у вас нехай буде з любов'ю» [1, Кор. 16, 8] – казав Апостол Павло. Справи милосердя і тихої любові завжди були властивими для матінки Анни, вона зігрівала і оживляла все навколо. Себе вона віддавала цілком Богові, а в ньому – кожному ближньому.

Анна Титівна сприяла багатству сім'ї в дітях і сімейному промислі, славу у Господа здобувала через підтримку і допомогу священнослужіння чоловіка Господу. *«Доброзичлива дружина здобуває славу, а працелюбна здобуває багатство»* [1, Притч. 11, 16].

Отець Федот з матінкою Анною завжди проявляли турботу і співчуття до рідних та своїх духовних чад, а діти були найкращим скарбом від Господа, вони постійно опікувалися своїми дітьми. Правда, тут бували, як у кожній сім'ї, випадки гнівливості членів сім'ї, але вони не могли погасити співчуття і переживання, що бувають у добрих і турботливих батьків.

На основі співчуття та любові отець Федот з матінкою намагалися об'єднати церковно-парафіяльну сім'ю. До свого священницького обов'язку вносили втіху в страждальні серця, адже закликав Господь пастирів через старозавітного пророка: *«Утішайте, утішайте народ Мій, – говорить Бог ваш»* [1, Іс. 40, 1]. На ґрунті духовного єднання з парафіянами в справах святої віри отець Федот підкріплювався в допомозі та боротьбі з нападками на Православну віру зі сторони ворожих сил і влади

Духовне єднання настоятеля зі своїми вірянами в часи лихоліть полягало в тому, що парафіяни віддали останні, можливі на той час, почесні та поховали свого духовного наставника біля храму, навпроти виходу із вівтаря.

Кончина настоятеля. А сталося це так. В зимову пору отець Федот вирішив поповнити запаси дров перед Різдвяними святами. Дні були холодні, морозяні, в роботі розігрівся, простудився і захворів. Лікувати не було чим, хвороба не відпускала, отець Федот у присутності близьких тихо спочив.

Прийшли парафіяни, допомогли спорядити отця в останню путь, принесли продукти для заупокійної трапези. Згодом прийшли священник Степан Крюк із Капустян і протоієрей Яків Калинович із Кирнасівки, розпочали читати Євангеліє. Заупокійний Псалтир усю ніч читали почергово матінка Анна, дочка Людмила і парафіяни.

На похорон прибули священники Тростянець-Ладизинського благочиння з благочинним протієреєм Аполлоном Доб'я. Спочатку дома відбулася заупокійна Літія. Тут були матінка Анна та дочка Людмила, незримо були присутні майже усі рідні, які з сумом споглядали за похоронним дійством із фотосвітлин на стіні.

Пожовкла фотографія з минувшини: лежить протоієрей Федот, пишна світла борода, ніби затаївся, ніби слухає внутрішнім слухом – лежить в своєму останньому прижиттєвому прихистку – труні.

Біля нього стоять дружина Анна та донька Людмила, поряд – «духовні чада отця». В руках довгі свічки, зверхнені вогниками, наче їх щойно запалили і горіти їм ще довго та довго, випромінюючи враження вічності, але, насправді, вони випромінюють теплоту тимчасового лету, як і тимчасовість буття земного.

Дружина Анна в земній скорботі споглядає – ніби і далі в розмові з своїм чоловіком: щось недоговорили, недочули і все щось не до ладу – тишею гасяться думки, а в серці надія на його Царство Небесне.

Донька Людмила – в думках про справедливого, люблячого батька і наставника, сумними очима звертається до нього з останньою надією про заспокоєння перед незвіданим і тривожним майбутнім, з бажанням його оздоровлення, подібно до оздоровлення новозавітного Лазаря. Підняти, відкрити очі і говорити, говорити...

Мимоволі думається про щось лякливе, адже тут останні хвилини земного перебування священника, господаря і батька, але дивно – ніякого відчаю і страху, а тільки смуток і спокійні проводи у вічне. Де страх смерті? Його немає. Замість горя і смутку дивовижне відчуття своєї присутності при чомусь величному і неосяжному. Усюди спокій, умиротворення, переживання благості у Богові та очікування життя вічного.

Він – отець Федот, це його похорон, і це його останній прижиттєве ствердження свого шляху: *«Усю праведність виконав»*. На велелюдді не покажеш душу, не скажеш виношену правду, а якщо наважишся, то хіба що собі на згубу. А тут – душа вільна від тіла, споглядає скорботні хвилини, все відкрите і сповнюється ледь помітним торжеством смутку. Картина не страхає, вона наче не про смерть, а про праведність, яку виконав отець Федот до останніх миттєвостей свого земного життя.

А могло бути інакше. Але інакше не стало. Втратив те, до чого так душа прикипіла: славу, багатство, врешті-решт, правоту. Життя – в шкереберть. Але для Федота це стало початком

повороту до іншого – духовного життя, служіння Божим справам. Він став духовним прихистком для нужденних людей.

І ось тепер він став причиною смутку і сподівань. В руках Хрест, який проніс через свою душу, і Новий Завіт, яким благословляв інших, з якими прожив останні роки життя, які надавали силу в скрутних моментах гонінь на Церкву та її служителів. Навколо рідні по крові та помічники в духовних турботах. Тут присутній спокій з вірою в Божий Промисел вибраного Свого слугителя.

Покійник в єпитрахілі, на чолі померлого «вінчик» за благочестиве земне життя. І тут приходять на спомин останні слова апостола Павла: *«Тепер готується мені вінець правди, який дасть мені Господь, праведний Суддя в той день; і не тільки мені, але всім, що полюбили явлення Його»* [1, 2 Кор. 4, 8]. Отець Федот прикрашений вінцем, як борець, що з честю залишив поле подвигу служіння Господу, як борець, що отримав перемогу над земними спокусами нечестивої влади та її слуг. На вінчику зображення Господа Ісуса Христа, Богоматері, Іоанна Предтечі та надпис «Трисвятого». Цим показується, що померлий закінчив своє земне буття та надіється отримати вінець по милосердю Триєдиного Бога і проханню Божої Матері та Іоанна Предтечі [23, с. 754-755].

Заупокійна служба відбулася в храмі. Відспівували отця Федота собором духовенства на чолі з благочинним Тростянець-Ладизинського благочиння ...

В морозний день холоду в храмі не було. В примітивній металевій «буржуйці» постійно горіли дрова, перед тим заготовлені отцем Федотом. У всіх була тиха печаль. Осиротіло багаточисельне сімейство, осиротів і храм. Плачу не було, був смуток останніх хвилин переходу отця Федота від земного до небесного буття. Завершився земний шлях священносповідника отця Федота, життя продовжилося в його матінці, дітях і онуках.

Отець Федот разом із матінкою Анною і парафіянами храму йшли до Господа, але кожен своїм тернистим нелегким шляхом любові до Христа у важкі безбожні роки. За любов, за віру, за надію у спасіння вічне, служіння отця Федота Господу, всі парафіяни вірили і споївалися, що Господь сподобить їхнього духовного наставника перебування у Царстві Небесному. Господь прославить його, як і він бажав Його прославити під час проходження земного шляху, який гідно і благочестиво прожив, сповідаючи Христа.

Без отця і чоловіка. *«Ти ще набудешся серед дітей»*, – так говорив отець Федот матінці Анні перед своєю кончиною. Так і сталося. Родину Пентюків, як і парафіян місцевого храму очікували нові тривоги.

Матінка Анна з дочкою Людмилою вирішили їхати до рідні у Вербку. Там близькі люди, духівник сім'ї отець Дмитрій. Вербівчани радо прийняли своїх земляків, розпитували про отця Федота, допомагали влаштуватися на новому місці. За сімейний килим купили стареньку хату неподалік від храму. До цього, знайомого Анні з дитинства храму, прийшла уже матінкою, допомагала співати на кліросі.

Все владналося, але тут нові випробування. На початку літа розпочалася війна, до Вербки зайшли румуни. Настали нестерпні часи поневірянь під чужою владою. В кінці літа в дочки Людмили народилася дочка Софія, турбот ще більше добавилось, засобів для проживання було обмаль.

Син Саша працював в школі села Сальник, що неподалік Вінниці. Він запрошує маму до себе. Матінка Анна переїхала до сина. Проживала в окремій кімнаті поряд з сином у школі.

У березні 1943 року село Сальник було звільнено від загарбників. Важке післявоєнне життя продовжувалося. 1945 року люблячий багатодітній матері Анні Господь дарував

радість. До Сальника приїхав найменший її син Коля, якого вона не бачила більше 10 років. Вєсь у нагородах, молодий і успішний офіцер, комуніст і орденоносець, який брав участь у боях з червня 1941 до останніх днів війни. Радість материнська невимовна, побачила сина. Син залишився у брата з мамою, продовжував навчання у Вінницькому педагогічному інституті, одружився на вчительці Ганні Максимівні із сусіднього села Павлівка. Чого можна бажати кращого, адже сини поряд, працюють, мають власні сім'ї.

Після радісних днів прийшло горе. 1947 року арештовують сина Сашу за участь в підпільній організації українських націоналістів (ОУН) за часів окупації. Його швидко засудили на 10 років виправно-трудоxв таборів (ВТТ) і п'ять років висилки, як тоді говорили «відтермінований розстріл».

Матінка Анна нажахана подіями, стався інсульт, вона постійно повторяла: *«Сину, я тебе більше не побачу!»* Потрібен постійний догляд, і матінка Анна повертається у Вербку до рідні та дочки Люди. Тут уже двоє онуків, 1946 року народилася онука Маруся, а Соні тільки 5 років, важко... Голодні післявоєнні роки. Потрібно було виживати. У допомозі була постійна молитва матінки Анни за дітей і особливо за сина Сашу, вона постійно повторяла: *«Сину, де ти, як тобі?»*. Ходити до храму не мала сил, але її провідував отець Дмитрій. Він періодично соборував хвору, сповідав і причащав.

У немочах і скорботах 1948 року матінка Анна представилась Господу. Пішла до свого чоловіка отця Федота. Поховали матінку Анну на новому цвинтарі у Вербці в присутності дочки, малолітніх онуків і рідні від Ігнатовських. Похорон здійснив отець Дмитрій.

Так завершився земний шлях колишнього підприємця і священника отця Федота та його вірної помічниці матінки Анни,

які завершили своє життя на ниві служіння справам Божим, гідно
несли свій сімейний хрест...

*Прийми, Господи, рабів Твоїх отця Федота і матінку Анну
до Твоїх Царських Обителей. Амінь*

4. Плоди саду Всевишнього

*«Від зарозумілості виникає розбрат,
а в тих що радяться, – мудрість» [1, Пр. 13. 10].*

4.1. Спілкування дітей отця Федота

Федот Пентюк та Анна Ігнатовська дали життя восьми дітям, трьом синам і п'ятьом донькам. Діти навчалися, а у вільний час допомагали батькам у великому господарстві. Усі діти вирости працьовитими, мали гарну освіту, жили у злагоді та взаєморозумінні. У кожного був свій шлях у життя, але набути в дитинстві завжди було з ними.

Отець Федот опікувався своїми дітьми, але був поміркованим у вихованні: *«Якщо Бог не благословить дітей, то що ви один зробите?»* Він говорив, що при всіх скрутах потрібно з душевною допомогою звертатися до Господа, щоб дав необхідну допомогу дітям. Як Бог влаштує, так і буде. Добре виховання лежить на людині, а облаштування – це Божа справа. Діти слабкі здоров'ям, нічого – будуть ближче до Бога. Всіх потрібно прийняти такими, яких Бог дав ... і за все Йому дякувати.

Дякуючи Господу, усі діти були здорові та знайшли свій шлях у житті. Спільним у дітей було шанування своїх батьків, а згодом і власних дітей. Шанування віри батьків, можливо, не завжди було явним, але це було незаперечним. Діти при найменшій нагоді намагалися побачитися, цікавилися навзаєм родинними справами. Взаємна зацікавленість сприяла тому, що п'ять рідних із восьми останні роки свого життя проживали в одному місті, ним був Могилів-Подільський. Чотири із них тут же і поховані, тут проживає більшість їх нащадків [26, с.70-81].

Зустрічі. Багато фотосвітлині і документів залишилося після отця Федота і матінки Анни. Особливо, підтримкою відносин з ріднею переймалася матінка, вона постійно проживала у Вербці та селі Стіна, вела активне листування зі своїми двоюрідними братами і сестрами із Осипенків та Блажевських. В Стіні була чисельна рідня по Пентюках, а у Вербці жили брати і тітка Олександра Левицька (Інатовська) з дітьми. Теплі відносини батьків з родичами заклали фундамент гарних спілкувань між дітьми отця Федота та матінки Анни.

Однією із знаних зустрічей було святкування 60-річчя сестри Софії (Соні) у Зведенівці – зібралися шість рідних: Соня – місцева вчителька; Федя, Маруся, Люда – із Могилів-Подільського; Ніна (Ангеліна) Савуляк - домогосподарка із Стіни; Микола – вчитель із Павлівки. Тобто зібралися всі з можливих, яким вперше після дитинства вдавалося зустрічатися у такій дружній родині.

Кожен влаштував особисте життя, пройшов через власні проблеми. Всі в приємних спогадах про дитинство і батьків, про своїх дітей. Згадали і відсутніх, які не по своїй волі були у далеких краях: Антоніна (Тоня) – проживала в Фінляндії, Олександр (Саша) – на висилці, у Караганді.

Спільні зустрічі та розмови, студійні та неформальні фотосвітлини у випадку приїзду когось із близьких, наприклад, сестри Тоні з Фінляндії, Брата Колі з Павлівки, сестри Ніни із Стіни, а також чисельних племінників. Льоні Вайса і Колі Пентюка з Москви, Володимира Федоровича Пентюка з Донецька, Едіка Вайса із Єсентуків, Валі Пентюк із Армавіра, Володі та Бориса з Павлівки. Часто зустрічі відбувалися в теплу літню пору, коли дозрівали смачні абрикоси в саду Марусі, дозрівав сортовий виноград, а в сусідній за Дністром Молдові – молоде вино і велика кількість різних овочів.

Гостина з Фінляндії. В середині 60-х років в Україну приїжджала сестра Тоня Мала (Пентюк) із Фінляндії. Провідала чисельну рідню у Могилеві-Подільському. Із фотосвітлина зосереджений погляд п'яти рідних і сина Феді – Володимира із Донецька.

Багато довгих років Тоня не була в рідній Україні. Приємно, зворушливо, відбувалися теплі розмови з рідними. Усі ще трудилися, при доброму здоров'ї, згадали минуле у Стіні та Вербці. Тоня любила співати українських пісень з минулого, що уже призабулися в рідному краї.

Сестри Тоня і Соня поїхали до Вербки, провідала рідню із Ігнатовських, сходили на могилу мами Анни, тут Тоня взяла грудочку землі в хустинку для своєї нової далекої країни. Обговорили питання встановлення надгробку. Згадали, що на той час в Олександрівці уже не було могили отця Федота, її розрівняли трактором при «благоустрої» території біля храму.

Далі була Стіна, рідні місця і близькі з Пентюків. Сестра Ніна не знала де посадити дорогих гостей чим їх пригостити, зовсім розгубилася. Її поважний чоловік Ніл показав гостям місця їх народження і проживання на Пентюківці. Сходили на Замкову гору і до храму. Часу було обмаль, а спогадів – багато. Час минув швидко. Далі дорога Тоні до брата Колі в Павлівку, а Соні – в Могилів-Подільський.

Найменший брат Коля вчителював. Брат і сестра багато спілкувалися, разом ходили до лісу по гриби. Вони згадували обставин життя у Вербці, коли батько Федот сам багато працював і навчав своїх дітей, вільного часу було обмаль. Тоня навчала племінників Володю і Бориса правильно тримати ложку за столом, дивувалась зручностям на вулиці, іншим місцевим особливостям сільського побуту. Невеличка і підтягнута Тоня була людиною з капіталістичної країни, це неймовірне явище у селі в ті часи.

Повернення Олександра. Знаменною подією для усієї родини для чисельної родини було повернення найстаршого брата Саші в Україну. Поселився він у рідні в Могилеві-Подільському. Одружився з подругою сестри Марусі, яку звали Лена. Саша завжди був врівноваженим, поблажливим, спокійно вирішував усі родинні непорозуміння. Бажаними у нього завжди були брат Федя і сестри Соня, Маруся, Люда. Постійно бували племінники, в його невеличкому будинку, а згодом в однокімнатній квартирі в центрі міста кожен для себе знаходив добре слово, невеликий подарунок.

Саша був неодноразово у свого найменшого брата Колі. Брати ніколи не піднімали питання розбіжностей шляхів у їх житті, в поглядах на суспільні обставини. Коля був постійно зайнятий своєю навчальною роботою, будівництвом нового будинку, турботами по господарству. Саша, в міру можливостей, адже був кульгавим на праву ногу, допомагав, а частіше намагався не заважати братові. Добре слово знаходилося для брата і племінників Володі та Бориса. Все частіше шлях пролягав від Могилева-Подільського до Павлівки, а також у зворотньому напрямку.

Брати і сестри цікавилися родинними справами, будували плани на майбутнє: як зробити пам'ятник на могилі мами Анни Титівни у Вербці, як облаштувати проживання Саші і Люди в Могилеві-Подільському, багато різних спільних справ.

Причиною для зустрічей родини були: весілля дітей і онуків, сімейні свята, відпочинок, а з плином часу причиною стали похорони рідних. Найпершим пішов із життя в 59 років Федір Федотович. Восени 1966 року Федю провадили на цвинтар 4 його рідних та чисельна його родина. Це була перша і неочікувана втрата серед дітей отця Федота.

Через три літа у віці 73 роки померла Ангеліна (Ніна) в Стіні, Саша помер 1976 р., у 72 роки, Маруся – 1987 р., у 87 років, Тоня – 1988 р., у 93 роки, Софія – 1989 р., у 85 років,

Люда – 1994 р., у 86 років, Коля – 1997 р., у 84 роки. Середній вік проживання серед братів і сестер склав 78,5 років.

А отже з роками все частіше було відвідування цвинтарів у Могилеві-Подільському, Москві, Стіні, Павлівці, зрідка бували на могилі мами Анни Титівни у Вербці.

Одним із важливих і актуальних моментів в житті родини отця Федота були відносини між дітьми у критичні, стресові часи. До таких належать питання віросповідання, духовності і особливості походження предків, що були надзвичайними в часи гонінь на Церкву та господарів.

Після смерті батьків їх діти відкрито не відвідували храми, більше практикували тиху молитву насамоті, ховали від сторонніх і навіть своїх близьких сімейні ікони, молитовні книги. Діти отця Федота замовчували своє походження перед своїми дітьми, хотіли вберегти їх від можливих недоречностей зі сторони представників влади, через які самі пройшли в минулому.

Показовим був приклад найменшого сина отця Федота – Миколи Федотовича Пентюка. Вчитель, орденоносець, комуніст – чим не зразковий будівник комунізму, але його мама – дворянка, батько – священник, брата засудили за націоналізм. В радянські часи це цілий букет причин для виникнення проблем у роботі та житті.

Віросповідання пращурів майже не обговорювалося. Коля і дружина Аня вчителі, тому офіційно зобов'язані притримуватися атеїстичних поглядів, але ці погляди мали свою особливість. Микола Федотович часто повторював одного із західних філософів: *«Не знаю чи Бог є, але потрібно, щоб Він був»*, – в переносному розумінні, хоч і не вірю, але потрібно вірити.

Найменший син Микола закінчив семирічку і поїхав на новобудови Уралу. Працював, навчався на робфаці, вислав посилки з продуктами батькам у Вербку. На початку 30-х років

приїжджав до батьків у село. Був надзвичайно здивований. Пустка в селі, недовірливі погляди голодних односельчан. «Жуть» – як казав Коля. На молодіжних будовах розповідають про прекрасне життя, організовують розважальні вечори, у пресі постійні лозунги: *«Жити стало краще, жити стало веселіше»*. Питання віросповідання батьків тоді мало турбували будівельника «кращого майбутнього», одне бажання – швидше повернутися назад, допомогти рідним продуктами через пошту.

А далі більше. Після демобілізації в кінці 1945 року Коля Пентюк приїхав до брата Саші та мами Анни в Сальник, Тут почав працювати, згодом одружився з вчителькою Ганною Панасюк. Микола йшов за закликами свого часу: учасник новобудов, комсомолец, захисник країни, бойовий офіцер, комуніст.

В 1947 році доля зробила крутий віраж. Брата Олександра заарештували і засудили за нелегальну націоналістичну діяльність в часи окупації, вислали на 10 років до Казахстану у виправно-трудові табори [2]. Ці обставини засудження брата були дуже обтяжуючими у радянський час. Проте Коля не цурався свого брата, не засуджував його переконання. Продовжував листування з ним, а також з сестрою Тонею, яка проживала в капіталістичній Фінляндії.

На відстані часу звертаєш вагу, які непрості долі у братів, різні були погляди на життя, але старший і найменший брати ніколи не піднімали спірні питання особистих вподобань та у взаємних відносинах, не засуджували вчинки, а звіряли їх по настановах батьків. Племінники та онуки завжди очікували дядю Сашу і залюбки їздили погостювати до нього і чисельної могилівської родини.

Різні шляхи у дітей отця Федота, але вони не залишилися наодинці з проблемами життя. Гуртувалися, зустрічалися, по можливості були з Богом, часто приховували своє походження від стороннього ока і навіть своїх дітей. Ситуація вимагала

скритості, адже можна було стати засудженим за походження своїх батьків. Були і такі часи. Прийшов час відновити вимушене приховування, показати силу духа своїх предків, які добровільно розпрощалися з надбаннями земними, не побоюлися гонінь за величання Божих справ. Усвідомлено та рішуче йти служити Господу.

«Бо якщо ви прощаєте людям провини їхні, то простить і вам Отець ваш небесний» [1, Мф. 6.14] – ці біблійні істини були завжди пріоритетом у сім'ї Пентюків, завжди і регулярно рідні цікавилися взаємними сімейними проблемами незалежно від соціального статусу і матеріального становища.

4.2. Онуки у шануванні справ пращурів

В саду духовного служіння. Пращури Пентюків постійно відвідували православні храми, займалися благодійністю при їх облаштуванні, брали участь у оформленні церковної документації. Першим в роду започаткував богослужіння отець Федот. Після смерті отця Федота його восьмеро дітей виїхали із місць проживання батьків, і, бажаючи захистити своїх дітей від можливих утисків влади, не розповідали про священство свого батька і походження мами із дворянського роду [12, с.111-115].

У роки незалежної України зникла загроза переслідувань за релігійні вподобання. Діти отця Федота, а більше його онуки, стали відкрито відвідувати храми. Стали доступними фотосвітлини і родинні документи про життя пращурів. Онуки стали проявляти інтерес до життя і служіння дідуса Федота та

бабусі Анни. Знайшли збережені сімейні ікони, Псалтир та молитвослов.

Отець Федот Пентюк був настоятелем у храмі Різдва Пресвятої Богородиці в селі Олександрівка з 1932 року до своєї смерті у січні 1941 року. З плином часу його онука **Софія Закернична** прийняла чернечий постриг в Каларишівському монастирі (Молдова) з іменем **Іуліанія**. Продовжувачем духовних служінь отця Федота став правнук **Олександр Гафіатулін**, який в Свято-Преображенському соборі м. Вінниця був рукопокладений у сан священника Його Високопреосвященством Високопреосвященнішим Архієпископом Вінницьким і Могилів-Подільським. Отець Олександр закінчив Київські духовні семінарію і академію. Ніс свій послух священства у селі Лозова Чернівецького благочиння Могилів-Подільської єпархії.

15 березня 2018 року отець Олександр прийняв чернечий постриг у храмі села Сокіл з духовним іменем Адам і став ієромонахом. Символічним є те, що до постригу приводила його мама черниця Іуліанія.

У квітні 2018 року ієромонах Адам удостоєний сану архімандрита.

Наступним у роду продовжувачем духовних справ отця Федота став його внук **Борис Пентюк**. 28 січня 2007 року Його Високопреосвященством Високопреосвященнішим архієпископом Пантелеймоном, вікарієм Вінницької єпархії у Свято-Миколаївському храмі села Ільківка Вінницького районного благочиння рукопокладений у сан диякона. 9 листопада 2008 року Його Високопреосвященством Високопреосвященнішим Симеоном, митрополитом Вінницьким і Барським рукопокладений у сан священника в Свято-Преображенському соборі м. Вінниця.

Отець Борис закінчив Почаївську духовну семінарію,

Київську духовну академію, захистив дисертацію на здобуття ступеня кандидата богослов'я. Продовжує дослідження у сфері духовної історії краю і родини [26, с.201].

3 5 лютого 2014 року ієрей Борис – настоятель храму Собору Іоанна Предтечі у м. Вінниця. Дружина отця Бориса матінка **Ірина Пентюк** очолює службу на кліросі, дочка **Вікторія** читає Богослужбові молитви, онуки **Євгеній і Борис Мумрови** співають у церковному хорі, допомагають у вівтарі, брат **Володимир Пентюк** залучався до робіт у храмі.

Праправнучатий зять отця Федота протоієрей **Олександр Лапко** настоятель храму у селі Чернятин Жмеринського благочиння. Закінчив духовну семінарію у м. Городок. Його Високопреосвященством Високопреосвященнішим митрополитом Симеоном рукопокладений у сан священника в Свято-Преображенському соборі м. Вінниця.

Три діючі священники в роду отця Федота і черниця Іуліанія регулярно зустрічалися на сімейних зібраннях. Проводили спільні Богослужіння в храмах і на могилах пращурів у Вербці, Олександрівці, Могилеві-Подільському, Жмеринці, Павлівці. Разом з рідними і для рідних здійснюють таїнства Хрещення, Вінчання, Єлеопомазання, Сповіді і Причастя.

Сімейний храм «Собору Іоанна Предтечі». Важливим етапом на шляху до ствердження сімейних традицій у православній вірі стало спорудження храму «Собору Іоанна Предтечі» у м. Вінниця.

Храм невеликих розмірів, золотисті куполи з хрестами радо зустрічають ранкове сонечко і своїх парафіян. Біля храму дзвіниця над озерцем, що стилізує криницю, біля якої зустрічався Ісус Христос з самарянкою в українських одягах.

В храмі багато старих ікон, які були прикрасою у родині нащадків отця Федота, одна із них ікона Божої Матері, названа «Годувальниця», афонського письма і була віднайдена в будинку

священника з села Монастирок Немирівської громади, де народився композитор Микола Леонтович.

Прийнято говорити, що ця ікона від Леонтовичів із Монастирка. Біля входу до вівтаря особливий іконостас з іконами святих землі Вінницької та чудодійних ікон, що проявили себе на Поділлі.

Тут в храмі часто бувають нащадки отця Федота, а службу очолює його онук отець **Борис Пентюк**. Кожного недільного дня і у великі свята в храмі проводиться Богослужіння. Настоятелю допомагають у служінні його рідні, співгурпники по семінарії та академії. Часто в храмі можна зустріти відомих вінниччан: вчених, письменників, краєзнавців, художників, лікарів.

Після Літургії і Причастя парафіяни моляться біля розп'яття Ісуса Христа та ікони Божої Матері, що виготовлені з цільного і встановлені на вході до храму. У сімейному храмі відбувається повнота Богослужінь, тут здійснюються усі Таїнства, все во славу Божу.

Онуки стежками батьків. Важливою складовою родинних відносин у нащадків отця Федота були постійні зустрічі, поїздки по місцях проживання і поховання пращурів, спільні молитви за живих і померли. Одним із відвідуваних було місто Могилів-Подільський. Тут проживало п'ятеро дітей отця Федота: Федя, Софія, Люда, Маруся, Саша. В місті народилися і проживали більше 20 онуків та правнуків. Тут проживали архімандрит Адам і його мама черниця Іуліанія, які були ініціаторами зустрічей та богослужінь нащадків отця Федота. В місті збиралася чисельна рідня онуків та правнуків з різних міст і країв: Вінниця, Калинівка, Стіна, Севастополь, Москва, Армавір, Турку. Обговорювали родинні питання, планували поїздки в місця проживання, життя і служіння своїх пращурів.

Найчастіше бували в літню пору, коли тепло, і спілі абрикоси вітають перехожих з кожного двору, а ріка Дністер несе

свої стрімкі води та бажану прохолоду. До нашого часу в місті проживають нащадки отця Федота, тут часто святкують і планують нові спільні родинні події.

Стіна. Одним із важливих місць у родині Пентюків було село Стіна, звідси пішов їх рід. Поїздок у село було багато. Тут проживала **Ніна (Ангеліна)** з чоловіком **Нілом Савуляком** та їх діти та онуки. Зазвичай, у селі зустрічав **Олексій Нілович Савуляк**, знайомив з селом, умовами проживання, провідували близьких із рідні.

Уже в незалежній Україні почали провідувати місцевий храм. Тут відбулися спільні молитва і трапеза біля церкви з місцевими парафіянами та священником **Миколаєм**. На цвинтарі служили заупокійні літії за померлими стінянами, в тому числі і пращурами з родини Пентюків.

Знаковою поїздкою до села Сіна була осінь 2022 року, коли староста села **Іван Заєць** організував стінян і небайдужих із навколишніх сіл для зачистки чагарників на старому цвинтарі біля храму на Замковій горі. Після прибирання цвинтар немов обновився, посвітлішали старі хрести. Місце не для веселощів, але лиця людей випромінювали світло від виконання доброї справи.

Вербка. Неодноразово відвідували онуки і правнуки отця Федота село Вербка, що знаходиться у Городківській сільській громаді Тульчинського району. Тут часто відбувалися Богослужіння у місцевому храмі за участі нащадків отця і вербівчан. Кожного разу провідували могилку бабусі Анни Титівни. Часто зустрічі відбувалися на дідишні Ігнатовських, біля грєблі і млина отця Федота Пентюка [26, с.132].

Між нащадками отця Федота і вербівчанами склалися дружні взаємні відносини. Могилка Анни Титівни постійно доглядається нащадками покійного церковного старости **Степана Ніколіци**.

Олександрівка. Багато зустрічей відбулося за участю дітей та онуків отця Федота, але ще залишалося запитання: де ж могила самого отця Федота? Було відомо, що поховали його на виході із вівтаря, неподалік від храму в селі Олександрівка. Відомо про підкопи в могилу після поховання, шукали золотий хрест та Євангеліє, з якими здійснюється поховання священників. Проте при благоустрої території влада розпорядилася трактором розрівняти все подвір'я храму, в тому числі могилу отця Федота.

Літом 2003 року онуки отця Федота приїхали до Олександрівки, зустрілися з місцевим священником отцем **Миколою Прищепою**, який показав храм, вівтар, де служив отець Федот. Отець Миколай передав онукам отця Федота на згадку два старих дореволюційних молитвослови в бархатному окладі, які використовував отець Федот при Богослужіннях у храмі.

Староста церкви зосередив увагу на заглибленнях в місці поховання отця Федота. Заглиблення було прямокутним з глибиною до 15 см. До того ж отець Олександр звернув увагу, що під парканом огорожі храму валяються залишки мармурового пам'ятника отцю **Іоанну Сулимі**, який прослужив в храмі більше 49 років і залишив по собі значні церковні цінності.

Порадившись з отцем Миколою і церковним старостою, нащадки Пентюків вирішили збудувати отцю Федоту пам'ятник із граніту по формі, як у отця Іоанна, і встановити їх поряд на місці поховання отця Федота.

До літа 2004 року пам'ятник отцю Федоту був виготовлений, і разом із залишками пам'ятника Іоанну Сулимі були встановлені на місці поховання отця Федота біля храму.

Серпневого дня могили вбрали літніми квітами. Зібралось більше 20 нащадків отця Федота, чисельні представники місцевої громади та парафіяни, актив села. Всі зацікавлено знайомилися із сімейними документами родини отця Федота, розглядали нову

пам'ятку про церковне минуле. Відбулася заупокійна літія. Крім отця Миколи, службу правив отець **Олександр**, один із правнуків отця Феодота Пентюка.

У тісному колі прихожан, серед великої родини Пентюків стояли: голова місцевого підприємства та спонсор встановлення пам'ятників **Андрій Тучик**, сільський голова **Олександр Булан**, інтелігенція села. Молитовне дійство було зворушливим і пам'ятним, з великою кількістю людей не тільки православного сповідання.

На знак поваги та подяки отець Миколай роздав гостям освячені хлібини, а потім відбулася трапеза в місцевому будинку культури. З вдячністю Богу та активістам з села Олександрівка нащадки отця Федота роз'їхалися в місця свого проживання: Могилів-Подільський, Вінниця, Калинівка, Серебря, Вапнярка, Москва.

*Спаси і помилуй, Господи, рідню отця Федота
та нащадків його парафіян в селі Олександрівка.*

Музей «Родинна оселя». В селі Павлівка, де проживала сім'я наймолодшого сина отця Федота **Миколи Пентюка**, в двох будинках, що належали батькам, сестрам і братам його дружини, був створений родинний музей.

На вході до оселі поклінний хрест, вибілена хата під очеретом, поряд криниця з журавлем, дерев'яний вітряк, невеличка каплиця. Під дідовою старою грушею стоїть віз, далі – плуг, що немов очікують пару сильних коней для обробітку землі.

Широка левада з віковими вербами, гілля їх утворює зручне місце для відпочинку. Поруч озеро з чудовими ліліями. Тут тиша і спокій, можна усамітнитися на кладці біля води і розмаїття водяних і лугових квітів. Усе це створює атмосферу козацької

вольності, де чудова природа доповнюється використанням різноманітних побутових та церковних старожитностей.

Все, наявне в музеї, відтворює життя і трудову діяльність пращурів родини отця Федота та павлівчан, їх звичаї та обряди.

Зовні старої хати розміщені знаряддя, а всередині – світлиця з іконами, довгий родинний стіл, лава, плетена колиска, де виросло шестеро дітей, на старому ліжку – гірка із вишитих подушок.

Поряд стара піч з лежаком, глиняні горщики і гладущики, питна діжка для замісу тіста, на жердині висять вишиті чоловічі та жіночі сорочки.

В іншій половині хати знаходиться господа, де стоїть скриня, біля широкої лави – гончарний круг, поряд уже готові до використання друшлаки, горнятка для молока і чаю. На полицках чинно вмостилися ріноманітні ліхтарі та гасові лампи з примусами і кєрогазами, праски на вугіллі, солом'яники для зберігання зерна.

В кутку світлиці стоїть шафа з Богослужбовими книжками, іншими церковними приладдями із минувшини села і родини. Ця старенька шафа, що раніше стояла у храмі села Вербка, де навчався премудростям Богослужінь майбутній отець Федот

Переважна більшість експонатів минулого збережена в робочому стані, є можливість показати, як працює кєрогаз, патефон або маслєбійка, старенький замок від хати. Бажаючі мають можливість зайнятися ткацтвом на діючому ткацькому верстаті.

В музеї часто бувають діти і дорослі, відвідують учні місцевих шкіл, щоб вклонитися поклінному хресту на подвір'ї, зробити світлини біля старої хати, посидіти під старою сливою. Можна відпочивати у невеликому сільському будиночку, посидіти за довгим дерев'яним столом на ще довшій лаві,

послухати записи відомих співаків із минулого на платівках із старенького патефона.

Тут є можливість послухати відомих священнослужителів, письменників, журналістів, які безпосередньо беруть участь у поширенні духовних цінностей минулого, презентують свої найкращі доробки. На науково-практичних семінарах обговорювалися результати книг про родини Пентюків-Ігнатовських; були розповіді про місцину Пентюківка, хутір Пентюкові садки і Родинний Хрест Пентюків у межах села Стіна.

На стендах музею представлено дерево роду Пентюків, Ігнатовських, Панасюків, що подекуди сягають більше 350 років у 14 поколіннях. Наявні стенди з цікавими фотосвітлинами XIX – XX століття.

Скрина-бібліотечка. Дивує відвідувачів скриня-бібліотечка із старими духовними і світськими книгами. Тут і Біблія 1820 року видання, богослужбові книги Типікон, Псалтир, невеликий молитвослов у бархатному окладі, що використовував отець Федот у Богослужіннях.

Інтерес представляють календарі різних періодів, наприклад, Всеросійський календар на 1901 рік, Київський народний календар на 1905 рік, календар товариства «Наука» на 1920 рік, який виданий у Вінниці друкарнею товариства Просвіта 1919 року. Серед цих духовних книг цікавий буквар Андріяшева від 1890 року, граматика Антоновича 1874 року. одне із перших видань збірки поезій Степана Руданського 1914 року.

Навіть короткий і неповний огляд друкованих джерел свідчить про вподобання людей минулого, тут духовні книги і календарі царського періоду і молодій Українській держави, що їх в радянську пору було досить небезпечно зберігати. Часто на цих книгах були позначки репресованих людей у різні роки минулого XX століття. Матеріали скрині-бібліотечки актуальні і

в наш час для православних вірян, краєзнавців, істориків і небайдужих земляків. Вони часто використовуються у різних заходах світського і духовного спрямування.

Цими і подібними книгами користувалися отець Федот та його діти під час навчання у церковних і світських школах. Багато із минулого родини не збереглося, проте є надія, що онуки і правнуки продовжать справи дослідження роду отця Федота, внесуть свій посильний вклад у продовження і збереження родинних відносин, народних і духовних традицій свого роду і країни.

*Допоможи, Господи, нести гідно свій хрест на шляху до Тебе,
до особистої Голгофи служіння во Славу Твою.*

До розділу 4.1

*Брат Олександр в гостях у брата Миколи.
Зліва-направо: Володя і Борис - сини Колі, Коля і Саша, дружина Колі –
Ганя, Емма Пентюк з Москви, дружина Саші - Лена, сестра Гані -
Мартоха Панасюк. Павлівка. 1971.*

Родина Людмили Федотівни Пентюк, сидить друга справа

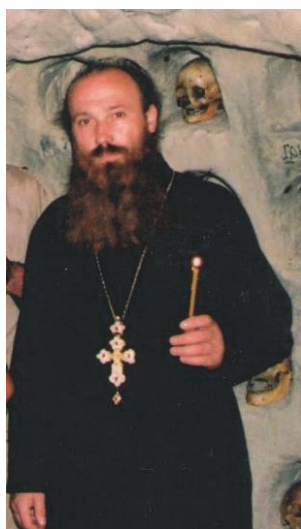

Зустріч 4-х рідних. (Зліва-направо) стоять: чоловік Софії Карл, Олександр, Микола; сидять: Маруся, Софія, дружина Миколи Ганна, дружина Олександра Олена, Могилів-Подільський

*Зустріч 4-х рідних на похороні брата Федора:
Маруся, Софія, Микола, Олександр, рідня.
Могилів-Подільський, 1966.*

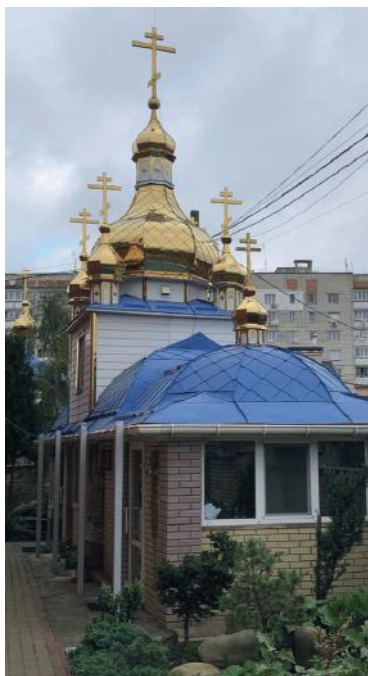
До розділу 4.2

Черниця Іуліанія і архимандрит Адам

Протоієреї Борис (зліва) і Олександр зі своїми дружинами

*Храм «Собору Іоанна Предтечі», зовнішній вид на вівтар.
Справа ікона Божої Матері «Годувальниця»*

Після літургії біля ікони Божої Матері

У Вербну неділю

Після причастя у день народження Ольги Токайчук

Після заупокійної літїї. Стоять: Володя, Борис, Коля, Юра, Люда, Ігор, Льоня, 2, о.Олександр, о.Борис; сидять: ч.Іуліанія, Люда, Маруся, Вова, Рая

Зустріч 6-ти онуків отця Федота. Стоять (зліва-направо): отець Олександр і Борис (правнуки), Леонід, отець Борис, Володимир, Борис, правнуки Микола та Ігор; сидять сестри: черниця Іуліанія (Софія), Маруся

*Нащадки отця Федота: правнучка Люда Осипчук (Савуляк),
онук отець Борис Пентюк з дружиною Іриною, праправнуки Євгеній
та Борис, с. Стіна.*

Родина отця Бориса

Посвята отця Олександра у старійшини роду Пентюк-Ігнатовські

Онуки в храмі отця Федота, Олександрівка, 2003

Молебн онуків на могилі бабусі Анни Титівни у Вербці

*Нащадки Пентюків на могилах отця Федота Пентюка і
отця Іоанна Сулими в с. Олександрівка*

*Після заупокійної молитви внуки отця Федота Пентюка
та представники села Олександрівка. 2004*

*Біля церкви після спільної молитви вербівчани і нащадки отця Федота,
с.Вербка, 23.07.2009*

Подвір'я музею «Родинна оселя»

Світлиця музею в старій хаті

Священнослужителі в музеї

*Біля музею родини від Пентюків, Панасюків, Вольських
та парафіяни храму «Собора Іоанна Предтечі»
В музеї «Родинна оселя»*

Етнозустріч з випускниками шкіл

Виїзне засідання науковців, краєзнавців, журналістів із Вінниці

Рідня на могилі Миколи і Ганни Пентюк. Валя, Андрій Болюбаши, Соня, Володя, Аня і Наташа, Галя Панасюк, Іра, Расім, Віка, отець Борис, отець Олександр, Вова, Павлівка

На оновленому цвинтарі. (Зліва-направо) Роман Маленков, о. Борис Пентюк, співробітники ГО «Україна інкогніто». 2022

На святковій трапезі біля храму, с.Стіна

Одна із світлин музею

Духовні та світські стародруки

До розділу 4.3

Стара олійня та механізм подріблення соняшникових зерен

Могила дівчини-полонянки на вузлі двох вулиць

Будинок з характерними двох'ярусними підпірними стінками

Стара оселя Тодосія Пентюка

*Хрест на цвинтарі поблизу
Пентюківки. Надпис на хресті
«Здесь погребен Р. Б. Нирон
Колибаба января 1892 года»*

Стара криничка з джерелом та вирубленим у пісковикі хрестом

*Ніжно-ворсисті фіолетові квіти
і світло-зелена кулька насінника дикої сон-трави*

Свято-Миколаївський храм і оновлений старий цвинтар на Замковій горі

Зустріч з Родинним Хрестом

4.3. До Родинного Хреста

У ході знайомства з життям отця Федота відкривалася його хресна дорога – шлях, витканий із терпіння, віри й непохитної відданості Господу. Кожен його крок, кожна думка і молитва, ніби відлунювали в серці тих, хто прагнув відчутти глибину його духовного світу. Хотілося піти цим шляхом разом із ним, пройти тими невидимими стежками його родини, відчутти запахи домашнього вогнища, шум подвір'я, тиху молитву, що злітала до небес.

Особливо велично і зворушливо виглядає його духовний шлях у контексті гонінь на Церкву. Він не відступав, не згинався під тиском світу. Його віра була щитом, його молитва – світлом, а серце – твердиною, де знаходило притулок служіння Господу. Його життя стало прикладом для тих, хто шукає шлях у складних обставинах: як зберегти себе, не втратити віру, служити навіть тоді, коли темрява накриває світ. І саме в цьому поєднанні – земного й небесного, буденного й вічного, страждання й світла – відчувається повна велич його дороги до Господа, що продовжує надихати тих, хто йде за його прикладом.

Виникало бажання побувати у місцях проживання отця Федота на Пентюківці, подивитися на загадкову Сон-Долину, де сон-трава колихається під подихом вітру, провідати старий цвинтар після очищення від зарослей і моху, почитати надписи на кам'яних хрестах.

Тягнуло до Родинного Хреста в Пентюкових садках, де камінь і дерево, земля і вітер зливаються у тихій молитві, ступити на землю, де земля дихає пам'яттю роду, відчутти тишу, що її не опишеш жодним словом.

Подорож до села Стіна. Все сталося по волі Божій. Спозаранку квітневого дня – до омріяної Стіни. Листя на деревах

і куцах лише починає зеленіти, на цьому сірому тлі вишні, груші, терен цвітуть і звеселяють своєю ніжно-білою красою. Якість дороги бажає кращого, на ній багато вибоїн і не поспішиш, є час розглянути навколишні красоти весни.

В далині появилoся село. З оглядової площадки видніється храм Святого Миколая на Замковій горі. Він немов на пасхальних оглядинах: вибілена хата, а біля нього розлігся старий цвинтар з рядами вікових хрестів. Він омолодився, минуло тільки півроку, як його очистили від дерев і кущів. Стоять величні хрести, охороняють спокій храму та стінян минулого.

Храм на горі та хрести на цвинтарі мають казковий небесний вигляд, радують і звеселяють душу. Вони вижили у складні часи, а сьогодні своєю непростою історією виживання вселяють надію на мирне майбутнє, коли минеться війна, минуться церковні чвари, прийде мир в Україну.

Ось у цьому Свято-Миколаївському храмі хрестили малого Федота, сина Івана Пентюка. Тут молилися і благодійничали його предки. Тут він також молився, просив долі в Господа, проводив свої святкові дні. Очевидно, на цьому цвинтарі поховані його пращури. Можливо, десь тут збереглися надписи на надгробних хрестах предків отця Федота.

Під Замковою горою протікає одвічна Русава, несе свої води в центр села до місцини Пентюківка, де проживали батько і дід малого Федота. Однак всьому свій час і своя розповідь. Знову до сьогодні.

У селі в місцині Долини тутешній краєзнавець **Микола Закушняк** розповів і показав на річці Русава залишки зруйнованої греблі, що утворювала у минулому місцевий став, води якого використовувалися для водяного млина і наповнювали соками залений килим смарагдової лугової трави.

Тут же біля зруйнованої греблі, під гранітною скалою, облаштована відкрита криниця з джерелом води і невеликою заводдю для охолодження домашнього сиру. Цілюща джерельна вода підкріпила сили для подальшої подорожі по історичних пам'яток села і родини Пентюків.

Знову знахідка біля джерела, на кам'яній скалі місцевими умільцями витесаний хрест. Старі криниці і хрести постійно зустрічаються у цьому древньому селі та немов доповнюють один одного по всій його території, що розтягнулося на 9 кілометрів повздовж Русави. Так поєднання цілющої води і хрестів, як ознака достатку і духовних вподобань, що їм не було закінчення у минулому, не буде і в майбутньому.

Олійня. Неподалік зруйнованої греблі стоїть стара олійня. Невже це олійня Аксентія Пентюка? В олійні терпковатий запах свіжої олії, цікаві механізми, що приводяться в рух за допомогою пасів від одного спільного валу. Тут механізми подрібнення соняшникових зерен, їх розминання валками, пристосування для обжарювання і прес вичавлювання олії. Досить стара конструкція, що застосовувалася у минулому і затребувана сьогодні.

Після розмов виявилось, що ця олійня була закуплена ще в колгоспні часи. А олійня Аксентія Пентюка була меншою за розмірами і знаходилася на пагорбі правого берега річки, в сторону Клембівки. В тій олійні були механізми, подібні до існуючої колгоспної, тільки менших розмірів. Після арешту господаря олійні вона занепала і була поруйнована.

Неподалік від олійні на перехресті вулиць притулилася надгробна плита з невеликим обеліском. Тут покоїться дівчина, яка була в полоні у татарів, її хлопець звільнив від полону, але

вона померла він отриманих тортур. Засмучений хлопець поховав дівчину і зробив надгробок на могилі.

Історичні пам'ятки по всьому селу. А чого варті камінні паркани і підпорні стінки із каменю. Тут життя немов завмерло у тиші минулого. Далі уздовж Русави дорога приводить у центр села, до місцини Пентюківка.

Пентюківка. Від минулого майже все змінилося. На місці хати і магазину Федота Пентюка збудували новий продовольчий магазин, неподалік – будинок культура та два пам'ятники: загиблим у 1941 році біля села воїнам, другий – стініям, які загинули у війні 1941-45 роках.

Із старого на Пентюківці залишилася хата і господарчі будівлі **Тодосія Пентюка**, двоюрідного брата Федота Івановича. Нащадки виїхали до Києва, а самотня хата стоїть, доживає свого віка. Поряд проживають інші нащадки **Сидора Пентюка** та його дочки **Марії**.

Пентюкові садки. Від Пентюківки через міст і поле поїхали до Пентюкових садків. Тут високий ліс, проглядається порубка дерев. Біля дороги цвіте терен, білосніжною красою квітів звеселяє поле і ліс, притягує до себе увагу перехожих.

Серед чагарників неподалік дороги висохше джерело, що раніше наповнювало живильною водою криницю відкритого типу із каміння. Ще два роки тому звідси витікала вода, можна було втамувати спрагу. Тут у затишку лісу бурлило життя, а століття тому ці землі, що належали родинам Пентюків, забрали у колгоспне користування.

Неподалік криниці видніється труба від глибинної свердловини, адже нещодавно тут облаштовувався молодіжний табір. До нечисленних старих уже будівель був підведений електричний струм. Глибокі рови підказали напрямок течії води

від криниці до хреста і вікового дуба. Кропива і бур'яни ще не піднялися, але заросле гілля затрудняло шлях. Зважаючи на подібний дороговказ, Родинний Хрест Пентюків знайшовся одразу. Він стояв біля вікового дуба, на краю лісу, біля широкої поляни.

Так, це був той Родинний Хрест, біля якого не одного разу молився і сповідався отець Федот. Просив у Господа долі, приймав важливі рішення у своєму житті, змінив своє відношення до матеріальних статків, ствердився на шляхах духовного служіння Богу.

Тепер його найменший із 19 онуків стоїть перед родинною реліквією. З чим прийшов, сповідатися чи оправдовуватися?

Так, подібно до діда-священника, у зрілому віці онук змінив свої плани світських занять, прийшов служити справам Господнім. Прийшов після того, як віднайшов могилу діда-священника, став учасником встановлення пам'ятника на дідовій могилі.

Після Богослужіння в Стінянському Свято-Миколаївському храмі, вперше дізнався про Родинний Хрест у Пентюкових садках. Не забарився його провідати. Зі своїми онуками прибув до родинної пам'ятки.

Біля Родинного Хреста усвідомлено відчув свою причасність до старого козацького роду з його древнім корінням. Тут, біля найстарішої реліквії роду, ще більше ствердився у необхідності виконаних досліджень: «Молитва в дідовому садку», описі життя знаного отця Федота, який започаткував священнослужіння в роду.

Справу священнослужіння свого діда продовжують онук, правнук і представники праправнуків. Майже всі нащадки отця Федота є вірними Православній вірі. Ще не всі знають про

Родинний Хрест у Пентюкових садках, ще не прийшла пора відкритися істинам віри та реліквіям родини. Не одразу це далось та не усім онукам.

А нащадкам і зацікавленим хочеться сказати, що Родинний Хрест чудово зберігся, нові часи не позначились на його стані. На хресті залишилися надписи про його господарів. Він стоїть біля вікового дуба, що немов охороняв його своїм широким гіллям. Могутній стовбур і розлогі крони дуба слугують природним покровом, бережучи хрест від вітрів, злив і спекотного сонця. Їхня близькість видається не випадковою: дерево і хрест стоять поруч, немов єдине свідчення вічності – природної і духовної.

Склалося враження, що вікові хрест і дуб очікували на щось більше: на нові події, на прихід відвідувачів, на тих, хто зупиниться, щоб подумати про життя й смерть, про минуле й майбутнє. І кожен, хто приходив сюди, відчував, що стає частиною цього діалогу між Вічністю й миттю, між тишею й людською душею.

Сонце лагідно підсвічувало цю композицію, перетворюючи дуб і хрест на величний образ, де земне поєднувалося з небесним. Дуб уособлював силу природи, хрест – духовну опору, а разом вони творили єдину картину, що промовляла мовою тиші та світла.

Кажуть старі люди, що дуб і хрест були поставлені не випадково поруч. Вони стали немов двоє вартових: один – із царства природи, другий – із царства духу. Дуб, що вріс корінням у землю й тримає небо своїм гіллям, символізував силу роду, живу кров поколінь. Хрест же, вбитий у землю, але спрямований угору, був дороговказом душі до Господа.

Разом вони творили образ єдності: дерево, що черпає силу з глибин землі, і хрест, що тягнеться до небес. А отже, коріння – у глибині землі, гілля – у вітрах часу, а Хрест – у Вічності Господній. У цій гармонії відчувалася давня істина: жодне життя не повне без Віри, і жодна Віра не може існувати без коріння.

У променях літнього світла дуб ставав немов Храмом, а хрест – його Престолом. Вітер шепотів у гіллі голосом предків, які благословляли своїх нащадків і нагадували їм: *«Тримайтеся землі й не забувайте неба»*.

На окремих ділянках неподалік вирізають промислові дерева. Виникла думка, а чи не спляють незабаром ось цього вікового дуба, адже він більш цінний, ніж вільха і верболози, що їх тут багато. Яка буде доля цього хреста? Можливо, потрібно забрати хреста в село, наприклад, на Пентюківку, де встановлені пам'ятні знаки минулого або інше місце із минулого. Дуб завжди буде в нагоді лісорубам, але як бути хресту, адже вони разом з дубом майже поєдналися у плині часу?

І тут знову приклад спілкування із минулим. Цікаво відповів красзнавець Микола: *«А чи не буде ображатися Григорій Пентюк, що забрали з його ділянки Родинний Хрест?»* В його словах власник Христа Григорій немов оживає із 200-літньої давнини. Тут неймовірний прояв єднання живого сучасного і минулого. Подібна форма спілкування звучала не один раз: на старому цвинтарі, на Сон-Полянці, в побуті.

У цьому селі померлі не віддалені від живих, вони немов присутні в їхніх справах і думках. Їхній голос не замовкає, а звучить у тихій підказці, у внутрішньому відчутті, у тій невидимій нитці, що поєднує покоління. Коли людина тут приймає важливе рішення, вона мимоволі згадує не лише слова й поради батьків чи дідів, а й уявляє, як би ті вчинили самі. У цих

увяних діалогах оживає пам'ять роду, вона стає дороговказом для щоденного життя.

Пращури виступають орієнтиром праведності, мірилом добрих і злих вчинків. Їхній невидимий погляд утримує людину від помилки, а їхня присутність нагадує: будь-яка дія має значення не лише для окремої особи, а й для цілого роду. Усе, що робиться сьогодні, відлунює у вчорашньому і проростає в завтрашньому.

Цікавим є й сам підхід до життя: усе навколо – люди, природа, тварини, навіть тиша ночі чи шелест вітру – сприймається, як жива частина великого цілого. І все це впливає на вибір людини. Події здаються не випадковими, а вплетеними в невидимий візерунок, де беруть участь і живі, і померлі. Кожен крок, кожна думка тут зв'язується з бажаннями й думками предків, які, хоч і відійшли, але продовжують жити у серці та пам'яті нащадків.

Тут смерть не є кінцем – вона лише новий вимір присутності. Душі предків, неначе присутні у справах живих, впливають на прийняття рішень у живих, вони є орієнтиром праведності. Цікаві звороти та цікавий підхід до життя – усе живе впливає на події та їх вибір, усе зв'язується з бажаннями і думками минулих пращурів.

Родинний Хрест вцілів, його зберегли і сховали. Сюди приходять подивитися на одну із старих реліквій минулого, вклонитися символу християнських вірувань. Тут можна мовчки постояти, розповісти про власні роздуми над вічним, порадуватися величі вікового існування хреста і дуба, прогулятися лугом, відчути запах цвітіння плодових яблунь, груш, слив.

Неподалік галявина з квітучо-білим тереном. На ній багато старих вуликів, в окремих із яких ще гудять бджоли. Виникає бажання зупинитися, побути в тиші благодатної місцини прашурів від Пентюків, погрітися на сонці, прислухатися до себе у розміреному мирному гудінні бджіл. Чудове місце, де колись була вода, садки, городина. Тут було чудово для проживання, господарювання і навіть усамітнення.

Часу на усамітнення обмаль. Вклонилися Родинному Хресту і Пентюковим Садкам, далі – через поля до Сон-Поляни, що знаходиться в лісі, за Замковою горою.

Сон-трава. Весняної пори все просипається, А одним із перших первоцвітів є сон-трава. Її квіти відрізняються не тільки своєю красою, а заспокійливо діють на людину, тому їх не бажано залишати на ніч у спальній кімнаті.

Сон-трава лагідно колихалася на вітрі, немов обіймала землю і шепотіла давні казки про життя, любов і втрати. Кожен крок по цій долині ніби переносив у часі, даруючи можливість доторкнутися до того, що давно минуло, але збереглося у спогадах і землі.

Дивовижна картина із сон-трави на Сон-Поляні та безіменній Сон-Горі. Острівки квітів, що окремими ділянками квітують фіолетовими ворсистими головками і світло-зеленими до білого голівками їх насінників. Чудові острівки серед засохлих після зими багаторічних трав, стежок диких тварин і колючих чагарників.

Переважає більшість квітучих бутонів схилили свої голівки донизу. Важкі волохаті пелюстки не дають можливості випрямитися тоненьким стеблам. Рідко який бутон і квітка видивлялися на сонце. Можливо, ранні морози вплинули на їх

сонливо похилені голівки, ще не було сил боротися з весняною негодою і корінням засохлих минулорічних трав.

А, отже, на галявинах сон-трави бутони квітів були переважно нахиленими, немов спали в очікуванні сприятливих умов для зміцнення стебел. Світлі кульки насінників відцвілих квітів мали світло-зелений колір, вони очікували того моменту, коли від пориву вітру зможуть розлетітися всією округою.

Вижити і укріпитись важко серед багаторічної трави – потрібно мати велику силу до виживання. Необхідно заманити власною красою і пахощами бджолу і першу муху до себе в гості, щоб дали надію на майбутнє життя серед холодних весняних вітрів, а подекуди і снігів. Один цвіт – пречудово, а коли їх ціла галявина, то сон-трава наяву створює дивну картину краси серед сірості післязимового різнотрав'я.

Над горами і схилами у висхідних випарах землі гордо літали чорні круки. Вони немов оберігали земний рай весняної пори. Можна годинами спостерігати цей неспішний політ з силою угору, далі планування повздовж гір, повільне зниження або кружляння донизу, щоб знову випробувати свої сили у висхідних повітряних потоках.

Тут усе поряд: минулорічні трави і первоцвіт сон-трави, перші весняні жуки і веселкові метелики, височіння окремих гористих підвищень і кружляння між ними круків, які випробовують свої сили, зігріваються на сонці і насолоджуються потоками весняних випаровувань.

Серед цієї краси схилів гір в долині протікає Русава. Неспішно віками річка пробивала дорогу серед вапнякових порід. На схилах гір розсілися хати, а зверху – родючі поля. Вони темно-чорні та оброблені весною, а літом немов зелений килим з

квітучими садами, жовтими полями рапсу, густою кукурудзою, круглолицими соняшниками, постійно усміхненими до сонця.

Від Сон-Поляни і безіменної гори із полянами сон-трави дорога веде до Замкової гори, храму і старого цвинтаря.

Цвинтарі. Старий Свято-Миколаївський храм відновили, тут проводять регулярні богослужіння. А поряд на старому цвинтарі мовчазно стояли у своєму одвічному строї кам'яні хрести. Після очищення цвинтаря від зарослей, вони набули своєї первісної величі, немов ожили і стали живими свідками минулого.

Тут незвична тиша і велич часу – ніби простір навколо сповнений духом предків, які дивляться на нас з кам'яних хрестів і шепочуть, що пам'ять не зникає. Прогулянка цими місцями ставала не просто подорожжю тілесною, а духовним шляхом, нагадуванням про зв'язок поколінь і те, що земне й вічне завжди поруч.

Виникла можливість погуляти і розглянути надгробні хрести. Не завжди можна почитати надписи прізвищ та рік поховань, переважно це середина XIX і початок XX століть. Тривалий пошук прізвища «Пентюк» на хрестах не дав позитивних результатів. Подібне прізвище тут не зустрічалось, як і форми козацьких хрестів із XVIII століття.

На Родинному Хресті у Пентюковому садку присутнє прізвище та ім'я його власника, а у більш просвітлену пору кінця XIX століття Пентюки не залишили на надгробних хрестах пам'яті про предків. В чому причина?

Завітали на новий цвинтар, де до цього часу проводяться поховання. У зарослях знайшли окремі хрести кінця XIX століття, надписів на них також майже не було.

Згодом згадали забуте, вище Пентюківки у селі Стіна ще існував забутий цвинтар, за яким востаннє доглядав Аксентій Пентюк. Померлих із родин Пентюків, очевидно, ховали на цьому цвинтарі. До того ж, при розливах річки Русава не було можливості транспортувати покійника через річку на правий берег, до цвинтаря на Замковій горі, тому тут також були масові поховання весною у голодний 1933 рік.

Цей цвинтар, розміщений на схилі гори, в даний момент не облагороджується. Багато могил поруйновані або знесені потоками вод. Залишився стіл для поховання та окремі хрести кінця XIX століття. Надписи на надгробних хрестах нечіткі, прізвища не читаються, проте, з великою вірогідністю, можна сказати, що на цьому цвинтарі були поховання багатьох із родин Пентюків, можливо, і батьків Федота Пентюка.

Отже, у селі Стіна є три цвинтарі, два закриті, а один діючий з кінця XIX століття по теперішній час. Велична історія села, не все збереглося, але ще нагадує про минуле у храмі, хрестах, традиціях.

Одвічна Стіна. Село вражає тихим відголоском минулого, що проступає і в побуті, і в архітектурі. Кожен його куточок, ніби зберіг часточку давніх часів. Невеликі будинки туляться один до одного, часто прихилившись до гористих схилів, що іноді стають природною стіною для житла. У цьому простому, але мудрому рішенні відчувається давнє вміння людей жити у гармонії з природою, використовуючи її силу на користь собі.

У дворах можна побачити одно- та двохярусні підпірні стіни, складені з місцевого вапняку на сухій кладці. Їхні камені лежать щільно, без жодного розчину, тримаючись разом завдяки точності руки майстра і віковій традиції. Такі стіни не лише

підпирають землю, а й створюють особливий рельєф дворів – вони ніби продовження скель і схилів, що огортають село.

Дахи прикрашають камінні димарі, їх місцеві майстри робили так, щоб кожен був по-своєму неповторним. Вони стали своєрідними «підписами» на будинках, ознаками господаря та його роду. Їхні силуети вирізняються на длі неба, немов мовчазні вартові, що століттями стоять над домівками й охороняють тепло домашнього вогнища.

Вздовж вулиць і досі збереглися старі криниці, викладені з каменю. Їхні прохолодні зруби нагадують про часи, коли саме біля криниці збиралося півсела, щоб напиться свіжої води чи почути останні новини. Подекуди трапляються й відкриті джерельця, що витікають просто із землі й дзюрчать на камінні, даруючи подорожньому ковток живої прохолоди. Ці джерела здаються голосом самої землі, що щедро ділиться своїм багатством із людьми.

Все органічно поєднується, переплітається, доповнюється одне другим, так і хочеться сказати: *«Де просто – ангелів доста, де мудрування – там їх втікання»*. Простота відносин дивує і зачаровує, стінняни відкриті до розмов про духовне і побутове. Тут краєзнавець Микола Закушняк – людина залюблена в свій край, збирач історичних подій, веде свою рубрику на інтернет-каналах; сільський підприємець Микола Осипенко, нащадки роду Савуляків та Пентюків, які донині проживають на Пентюківці [26, с.126].

Запам'яталось також відвідування уже покійної Зої Чорної та її дочки. Майстриня показувала свою книгу; її дочка одягала старовинну вишиту жіночу сорочку. Все в одному просторі та дусі, спокійно та доброзичливо. Тут зберігають пам'ять про минуле: Пентюківку, Пентюкові садки і Родинний Хрест у них.

Стіняни зберегли і відкрили нові історичні місця, записали давні парекази. Чим більше тут спілкуєшся, тим більше захоуєшся у цей чудовий край, його історію, жителів, якими були і предки отця Федота.

Залишаючи цей мальовничий куточок Поділля, відчуваєш легкий подих ностальгії, який лагідно огортає серце. Минуле тут не відірване від сучасності, а радше переплетене з ним у гармонійну тканину життя. Старі звичаї й нові образи співіснують поруч, створюючи відчуття живої тяглості часу, де кожна стежка дихає історією, а кожен світанок дарує надію на майбутнє.

Це край людей, котрі бережуть споконвічні традиції, мов найдорожчий скарб. У їхньому буденному житті відчувається щось первісне й величне: простота, щирість і невимушене спілкування з предками, яке не знає часових меж. Пам'ять про старі роди живе в обрядах, у піснях, у тихій розмові біля вечірнього вогнища, нагадуючи про безперервність роду й силу спадщини.

Над усім селом височить Свято-Миколаївський храм, ніби небесний сторож і духовний пастир, що простягнув крила над людьми. Біля нього – старі поховання, де спочивають покоління предків, які й досі ніби оберігають своїх нащадків. Храм стає першою зустріччю для гостя, котрий приходить у село, і останнім поглядом на рідну землю для тих, хто вирушає у далеку дорогу. Його білі стіни й золотий хрест, немов промовляють до кожного серця: *«Не забувай свого коріння, пам'ятай про вищі цінності»*. Він охороняє мешканців від темних думок і хибних кроків, закликаючи до світлих справ і духовного життя у Господі. У цьому Храмі сходяться земне й небесне, щоденне й вічне,

творячи невидимий міст, що ним ідуть покоління, тримаючись за тверду руку Творця та віру.

А десь там, біля мосту, через Русаву місцина Пентюківка, тут бурлило життя, і тепер сюди збігаються головні дороги, стоять пам'ятники, будівлі з минулого та сучасні. А за околицею села Пентюкові садки, спокій їх оберігають вікові Родинний Хрест і крислатий дуб. Вони звуть до себе, готові вислухати проблеми перехожих, надати заспокоєння у тиші від тривог минулого і сьогодення.

Так, по волі Божій, протягом одного дня відбулася зустріч з минулим, вклонився напрацюванням пращурів отця Федота, звільнився від суєтного, щоб з натхненням і надією прийматися за нові справи сьогодення.

З вдячністю за усе Господу.

Спаси і помилуй, Господи, нас грішних. Амінь.

Подячність

До написання книги залучена значна кількість людей, які надали особисті документи, спогади, побажання подачі матеріалу. Бажаю висловити свою подячність:

Високопреосвященнішому Варсанофію, митрополиту Вінницькому та Барському за молитовну підтримку та благословіння написання книги на духовну тематику.

Вітковському Вадиму Миколайовичу, голові Вінницької обласної організації Національної спілки письменників України за побажання під час написання книги та виважене її редагування.

Прокопчуку Віктору Степановичу, доктору історичних наук, професору, за уточнення структури та змісту роботи, творчу допомогу в написанні.

Якименку Олексію Олексійовичу, президенту АТ «АК «Якименко та партнери», за уточнення по окремих матеріалах і структурі роботи.

Сварчевському Анатолію Вацлавовичу, голові Вінницького Церковно-Історичного Комітету за доповнення та уточнення духовного життя краю в періоди гонінь на Церкву.

Своїй родині: дружині матинці **Ірині Костянтинівні**, дочці **Вікторії**, онукам **Євгенію** та **Борису**; племіннику архимандриту **Адаму**. Покійним: брату **Володимир**у, двоюрідному брату **Леоніду Вайсу**, двоюрідним сестрам **Марії** та **Софії** (черниця Іуліанія).

За підтримку в дослідженні роду Пентюків, участі в родинних заходах і спілкуванні; учасникам зустрічей: **Миколі Ярушняку** із с. Стіна; **Степану Ніколіці** церковному старості в с. Вербка та його нащадкам; протоіерею отцю **Миколаю Прищепі** з с. Олександрівка.

Родинам Пентюків, які сприяли розбудові музею старожитностей «Родинна оселя» та домового храму «Собору Іоанна Предтечі».

Слав Богу, за все!

Джерела

1. Біблія. Книга Священного Писання Старого і Нового Завіту. – Київ, 2004. – 1407 с.
2. Архівна справа СБУ у Вінницькій обл., № .518 по звинувачуванню Лисенко В.І., Наумець М.І, Кравчук А.Ф. Нажда В.П., Рибалко С.Я., Пентюк О.Ф. в 2-х томах, 275 арк. (1947р.).
3. Державний архів Житомирської обл. Ф-178, оп.53, спр. 37, арк. 151-157.
4. Державний архів Хмельницької обл. Ф-113. Старший нотаріус Кам'янець-Подільського окружного суду. Оп. 38, спр. 40. Про продажу Ф. Ліпінським Пентюку землі (1882р.).
5. Державний архів Хмельницької обл. Ф-113. Старший нотаріус Кам'янець-Подільського окружного суду. Оп. 58, спр. 63. Про купчу Остратецького з Пентюком і Беднарським (1903р.).
6. Там само. Ф-226, Підільська казенна палата. Ревізькі сказки селян с. Стіна Ямпільського повіту. Оп. 79, спр. 2746 (1795 р.); спр. 3842 (1816р.); спр. 4738 (1834р.); спр. 5243 (1850р.); спр. 6196 (1858р.).
7. Державний архів Хмельницької обл. Ф-230, Подольское дворянское депутатское собрание, опись I, спр. 2986, О дворянстве Игнатовских; спр. 58. Родословная книга дворян на буквы «Г", "И" "Р", "Я", "К", "Е"».
8. Державний архів Хмельницької обл. Ф-315, Кам'янець-Подільська духовна консисторія. Метричні книги про народження, шлюб і смерть по с. Стіна Ямпільського повіту. Оп. 1, спр. 6872 (1807-1830 рр.); спр. 7356 (1831-1840 рр.); спр. 7537(1841р.); спр. 8249 (1853р.); спр. 11864 (1874р.); спр. 12001 (1876р.); спр. 12037 (1877р.).
9. Державний архів Хмельницької обл. Сповідальні відомості по с. Стіна Ямпільського повіту, Оп. 1, спр. 7398 (1827 р.); спр. 7359 (1831р.); спр.8159 (1851); спр. 8469 (1859 р.).
10. Державний архів Хмельницької обл. Ф-315, Подільська духовна консисторія, Оп. I, Метричні книги церков: спр. 8254 (с.Вербка Волоская, 1853р.); спр.12651 (с.Вербка Волоская, 1905р.).
11. Василів Р. Погляд із секомори. Проповіді з ілюстраціями. – Борислав. 2012. – 352 с.
12. Барсов М.В. Сборник статей по истолковательному и назидательному чтению Четвероевангелия. Т. 1. - М.: Лепта Книга, 2006. – 944 с.

13. Благолюбие, т.1-4. Перевод с древнегреческого. - Изд. Келии во имя Рождества Иоанна Предтечи Хиландарского монастыря на Святой Горе Афон, 2010. – 892 с.
14. Брянчанинов И. Письма о подвижнической жизни. Переиздание Мгарского монастыря Полтавской епархии, ЗАО «Тираж-51», 2001. – 270 с.
15. Василий Великий, архиепископ Кесарии Каппадокийской, святитель. Письма. - М.: Издательство Московского Подворья Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, 2007. – 560 с.
16. Гладков Б.И. Толкование Евангелия. Изд. второе испр. и доп.. - Клин, "Христианская жизнь", 2009. – 976 с. Отпечатано в типографии ООО "Самарский Дом печати", г. Самара
17. Год души. Православный церковный календарь. Кишинёв: Издательство КАМНО, М., ООО "Синтагма", 2018. – 384 с.
18. Иже во святых отца нашего Иоанна архиепископа Константина града Златоустого избранные творения. Книга вторая. Общество любителей православной литературы. Издательство имени святителя Льва, папы Римского. - Киев, 2006. – 532 с.
19. Махотін О. Родовід шляхетського роду Ігнатовських-Дідиковичів (середина XVII-початок XX ст.). Генеалогічні записки Українського генеалогічного товариства. – Біла Церква. 2000. - Вип 1, – 192 с.
20. Медведєва І. Хліб на могильній траві. Вінниччина, 20 серпня 2004 р.,– С.3
21. Мудрые советы святителя Феофана из Вышенского затвора. составил протоирей Алексей Бобров. Переиздание Свято-Преображенского монастыря, Полтавской епархии, 1999, 704 с.
22. Настольная книга священнослужителя. Свято-Успенская Почаевская лавра, т. 8, 2005. – 800 с.
23. Никольский К. Пособие к изучению Устава Богослужения православной церкви. Изд.7-е, – Санкт-Петербург, Синодальное издание, 1907. – 850 с.
24. Одвічна Русава (етнографія та фольклор, с. Стіна на Поділлі) /Вінницький обласний центр народної творчості. – Вінниця, 2003. – 224 с.
25. Пентюк Б. Павлівка. Витоки духовності. – Вінниця, ТОВ «Твори», 2019. – 250 с.
26. Пентюк Б. Молитва в дідовому садку. – Житомир, Видавець О. О. Євенок, 2020. – 260 с., серія «Моя Вінниччина».

27. Приходы и церкви Подольской епархии. Под. редакцией священника Евфимия Сецинского – Біла Церква. Вид. О. Пшонківський. - 2008. – 996 с.
28. Сарахан М. Чи існують загадкові властивості молитв? 13 округ, № 40, 5 жовтня, 2017 року, С. 11
29. Сварчевський А. В. Подільська Голгофа ХХ століття, Видання друге. – Вінниця, ПП Балюк, 2016. – 208 с.
30. Святогорец Паисий. Слова т.1. С болью и любовью о современном человеке. Краматорск, ЗАО «Тираж-51», 2003. – 384 с.
31. Святитель Дмитрий Ростовский. Житие. Поучения. Т.1. – М., ООО «Типография ИПО профсоюзов Профиздат», 2005. - 928 с.
32. Толкование на Святое Евангелие Феофилакта Болгарского, т.1. – М., изд. «Сибирская Благовонница», 2007. – 350 с.
33. Sławomir Górczyński, Jerzy Kochanowski, Herby szlachty polskiej, Warszawa 1990.
34. Ресурс god.in.ua, від 20.09.2024 р.

Борис Пентюк

Літературно-документальне видання

**До священства –
через Голгофу**

Віддруковано з оригіналів замовника.

Видавець: ТОВ «Меркьюрі-Поділля»

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4136 від 11.08.2011 р.

Підписано до друку 05.11.2025 р.

Папір крейдований. Формат 64х90/16. Ум.-друк. арк.13,5.

Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.

Наклад 200 прим. Зам. 193.

Друк: ПП Балюк І.Б.

21018, м. Вінниця, вул. Р. Скалецького, 15

Тел./факс: (0432) 55-08-02

e-mail: balyk2@ukr.net